

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

	הלכות קריעה	
2	ענין הקריעה, שיעורה ומקומה, ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין	שם
	הלכות אבילות	
9	מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביו"ט, ודיני האונן	שמא
14	מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבילות	שמב
22	מצות הלווית המת	שמג
22	חיוב ההספד וגודל שכרו, וכיצד ועל מי מספידין	שמד
24	דין המאבד עצמו לדעת, ומנודה, והפורשין מן הצבור	שמה
26	מי שקרבו צלוב בעיר לא ידור בה	שמו
26	שלא לעורר על מתו שלשים יום לפני הרגל	שמו
27	דין שרפה על המת, והאומר אל תקברוני	שמה
27	איסור הנאה במת ובתכריכיו	שמט
28	דברים העשויים למת ואין בו משום דרכי האמורי	שנ
29	דין כלאים וציצית למת	שנא
29	באיזו בגדים קוברין, ואין האיש מלביש את האשה	שנב
30	היאך מוציאים מת גדול או קטן, ובאיזו מטה	שנג
30	עיר שיש בה שני מתים, איזה קודם	שנד
31	דברים שמשנים באשה יותר מבאיש	שנה
31	גבו לצורך המת והותירו	שנו
31	איסור הלנת המת, ומתי מותר להלינו	שנז
32	נושאי המטה פטורים מקריאת שמע ומתפלה	שנח
32	מקום יציאת המת והאבלים	שנט
32	מת וכלה ומילה, איזה קודם	שס
33	הלויית המת ובטול ת"ת להלוויתו	שסא
34	לקבור בקרקע, ואם קוברים שני מתים יחד	שסב
36	איסור פינוי המת והעצמות ממקומן	שסג
37	איסור הנאה של קבר והאבן והבנין	שסד
41	החופר קבר פטור מק"ש, וכמה מרחיקין הקברות מהעיר	שסה
41	דין המוכר קבר, ואשה שירשה קבר ממשפחתה	שסו
41	קוברים מתי עובדי כוכבים, ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית	שסז
42	שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות	שסח

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אבילות

סימן שם – ענין הקריעה, שיעורה ומקומה, ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין, ובו ל"ט סעיפים:

(א) ימי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. יוצריך שיקרע מעומד, יואם קרע מיושב, לא יצא, (ולריך לחזור ולקרוע. יולכתחלה לריך לקרוע קודם שיסתום פני המת):

(א) שראוי להתאבל – כאשר יתבאר לקמן (סי' שעד ס"ד) (ש"ך).
(ב) חייב לקרוע – מדרבנן ואסמכוה אקרא (ש"ך), כל קריעה טוב שתהיה ע"י אחר דמתבייש ממנו, ואיכא עגמת נפש טפי שאחר קרוע כסותו והוא שותק, ומקבל עליו דינו ית'. אם קרע לו חברו יותר מדאי, חייב¹, שהיה לו לדייק, ואף על ידי עצמו אינו רשאי לקרוע אלא כדינו, דקא עבר על כל תשחית (פ"ת).
(ג) קודם שיסתום פני המת בקבר – ולעיל (סי' שלט ס"ג) נתבאר דכשמגיע לברכת "דיין האמת", קורע האבל (ש"ך).

(ב) ימקום הקריעה, בכל מקום בבית הצואר לפניו, אבל אם קרע לאחוריו, (או בשולי הבגד) (טור) או מן הצדדין, לא יצא. הגה: יו"א שיואל אם קורע בשולי הבגד, יוכן נהגו להקל לקרוע בשולי הבגד, כשקורעין על שאר מתים שאין מתאבלין עליהם, אבל על המתים שהם קרובין, ומתאבלים עליהם, אינו יולא בקריעה זו ולריך לקרוע צדית האולא, וכן נהגו.

(ד) לא יצא – וכן אם קרע לרוחב הבגד לא יצא, מפני שאין נראה שקרע אלא נראה שנקרע מעצמו (פ"ת).

(ה) כשקורעין על שאר מתים – כשעומדים שם בשעת יציאת נשמה כדלקמן (סעיף ה') (ש"ך).

(ג) ישיעור קריעה, טפת. יואם קרע על מת, ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר, אם אחר ז', סגי בכל שהוא. ואם הוא בתוך ז', צריך טפת. ועל אביו ואמו, אפילו אחר ז', קורע עד שיגלה את לבו:

(ו) אם אחר שבע כו' – כלומר אם מת לו מת אחר ז', סגי, כדלקמן (סעיף כ"א) (ש"ך).
(ד) יבשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו, כך קורע יבפני קרובו על מת שמת לקרובו, כיצד, הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו, חייב לקרוע בפני בנו. וכן קורע על חמיו וחמותו. והאשה קורעת על חמיה וחמותה. (ולין נוהגין עכשיו כן, וכמו שיתבאר לקמן סי' ע"ד² לענין אצלות):

(ז) או אם בנו – פירוש אם גירשה (ט"ז).
(ח) על חמיו כו' – משמע אבל לא על שאר קרובי אשתו (ש"ך).
(ה) ידעומד בשעת יציאת נשמה של איש יואו אשה מישראל, חייב לקרוע. יואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון, או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה: יאצל מגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו. יוכל שכן על מומר לעבודת כוכבים. יו"א שמומר שנהרג בידי עובד כוכבים, מתאבלין עליו. וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו, דהוי כאנוס, וי"א דאין מתאבלין, וכן עיקר. כהפורקים מדרכי כבוד, אף על פי שאין מתאבלין עליהם, מתאבלין על צניהם. וע"ל סימן שם³:

(ט) או אשה – וכן תינוק קטן, מיהו לא נהגו לקרוע על הקטן, מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע (ש"ך), דדומה לס"ת שנשרף, שהוא הפסד גדול וחרדה רבה (ט"ז), העומד ביציאת נשמה בשבת כו' חייב לקרוע במוצאי שבת, והיינו דוקא כ"ז שלא נקבר, אבל אי לא קרע עד אחר קבורה, פטור. וי"א דכיון שלא קרע בזמנו שוב אינו קורע אא"כ איכא חימום חדש כמו חכם כל זמן שעוסקין בהספדו וכו'. מי שהיה עם המת אפילו החזיר פניו בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כיון שיכול לראות וכל מי שאין יכול לראות אף על פי שהוא בבית אחד עם המת אינו חייב לקרוע (פ"ת).

¹ לשלם לו מדין מזיק

² סעיף ו.

³ סעיף ה.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (י) עשה עבירה - ואפילו היא עבירה חמורה שהיו חייבים עליה מיתת ב"ד אם לא עשה להכעיס רק לתיאבון קורעים עליו אם לא שהמיר דת (פ"ת).
- (יא) אבל רגיל לעשות עבירה - אף לתיאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו (ש"ך), ע' ש"ך לקמן סי' שמ"ה סק"ה (?) (רע"א).
- (יב) מתאבלים עליו - יש חולקים, ועיקר דמתאבלין עליו כיון דלא מיקטל כדן הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלים עליו (ש"ך), רבינו גרשון ישב על בנו שהמיר דתו ומת י"ד יום דק"ו לשכינה י"ד יום (ט"ז).⁴
- (יג) וכן עיקר - עש"ך⁵ ועיין בתשובת עבודת הגרשוני סימן מ"ח (פ"ת).
- (ו) כבעל אדם כשר, שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, ולא סני שומעניה, אף על פי שאינו גדול בתורה ואף על פי שלא עמד בשעת יציאת נשמה, חייב לקרוע עליו, והוא שעומד שם בין מיתה לקבורה, כיון למידי חכמים פטורים מקריעה זו. הגה: ב"י"א לאין חייב לקרוע על אדם כשר, אלא אם כן עומד עליו בשעת יציאת נשמה, אבל חייב לזכות ולהתאבל עליו, וכן נהגו להקל:
- (יד) על אדם כשר שאינו חשוד כו' - פי' שנהג מנהג כשרים לחזור אחר מצות ג"ח (ש"ך), צ"ע אי אשה כשרה ג"כ דינא הכי כיון דאינו תלוי בתורה או י"ל דצ"ל בעל תורה אלא שאינו גדול משא"כ אשה (פ"ת).
- (טו) והוא שעומד שם כו' - אפילו עומד בביתו חייב לקרוע אפי' אינו עומד עליו כשידע בין מיתה לקבורה, מיהו האידנא נהגו להקל בכל ענין (ש"ך).
- (טז) ותלמידי חכמים פטורים כו' - וי"א דתלמידי חכמים חייבים (ש"ך), דברי הש"ך הם באדם כשר שאינו חכם כמותם מטעם דהוי כזקן ואינו לפי כבודו דדין הקריעה הוא כדן עמידה והידור שאין הגדול עומד מפני הקטן אבל אם היה חכם כמותם אף ת"ח חייבים, ולע"ד יש לדחות עי' בפרש"י שם ובסוטה דף כ"ב ועיין בתוס' גיטין דף ל"א ע"ב (פ"ת).
- (ז) כהעל חכם ועל תלמיד חכם כו' שישואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה, קורעין עליו אפילו לאחר קבורה, ביום שמועה, אם הוא תוך ל' יום. כיוקורע עליו בשעת הספדו. (י"ל) קרע ביום שמועה, וכבר עבר זמן הספדו, ולא קרע, שוב אינו קורע. כיוקורעין עליו עד שמגלין את לבם. וכבר נהגו תלמידי חכמים בכל מקום לקרוע זה על זה טפח, אף על פי שהם שוים ואין אחד מהם מלמד את חברו. הגה: ל"א שאין קורעין על חכם, אלא א"כ הוא רבו או שיודעין משמועותיו שחדש, דהיינו רבו, וכן נהגו להקל במדינות אלו:
- (יז) אם הוא תוך ל' יום - ואם לא קרע בשעת שמועה, יקרע עליו בשעת הספדו, מיהו דוקא כשהספדו תוך ל', אבל לאחר ל' אין קורעין אפי' בשעת הספד (ש"ך).
- (יח) עד שמגלין את לבם - ולפי היש אומרים לקמן (סעיף ח), כ"ש הכא שאינו קורע אלא טפח (ש"ך).
- (יט) וי"א - ועיקר כרמב"ם שאין קורעים אלא על רבו שלמד ממנו, או שיודעים משמועותיו שחדש (ש"ך).
- (ח) ליעל רבו שרוב חכמתו ממנו, אם מקרא, מקרא, ואם משנה, משנה, אם גמרא, גמרא, קורע כל בגדיו עד שמגלה לבו. וי"א שאינו קורע אלא טפח, ואינו מאחה לעולם. ואפילו משמועה רחוקה, קורע עליו לעולם. ואם לא למד רוב חכמתו ממנו, אינו קורע עליו, אלא כדן שאר מתים שהוא מתאבל עליהם. ואפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול, קורע עליו. הגה: וי"א דקרע שעל רבו שאינו מובהק, נמי אינו מתאחה. תלמידי חכמים שיושבים ביחד ומקשים ומפרקין זה לזה ולומדים ביחד, י"א שדינן כרוב שאינו מובהק, וי"א שדינן כרוב מובהק. וי"א לאין כריכין לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו, אבל חכמים הלומדים זה עם זה, או שהאיר עיניו בדבר אחד, אינו אלא חומרא בעלמא, והיכא דנהוג נהוג, והיכא דלא נהוג לא נהוג, ואין מורין כן. ולכן נהגו להקל במדינות אלו:
- (כ) על רבו כו' - ע"ל (סי' רמב סכ"ה) (ש"ך), על רבו שלמדו חכמה יושב עליו יום אחד או שעה אחת אבילות (ט"ז).
- (ט) על כל המתים, קורע עליו טפח בבגד העליון, ודיו. ועל אביו ואמו, קורע כל בגדיו,

⁴ הרבה עבודה

⁵ ?

⁶ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אפילו הוא לבוש י', עד שמגלה לבו. ואם לא קרע כל בגדיו, לא יצא, וגוערים בו, וכל זמן שאותו הבגד עליו, אומרים לו: קרע, אפילו לאחר שלשים:

(כא) על כל המתים כו' - על אב ואם מקרעין מצד שמאל ועל כל שאר קרובים כגון בניו ואחיו מצד ימין, היינו מצד המנהג אבל מדינא משמע דמצד שקורעין על אביו ואמו קורעין גם על שאר קרובים, או אפשר שכיון שכבר קרע מצד א' לא נהגו להחמיר בכך ולקרוע בצד השני אלא סגי בהוספה (ש"ך).

(כב) העליון - ואם קרע בבגד התחתון לא יצא וצריך לקרוע העליון, ויש חולקים, דיצא (רע"א), בדיעבד אם לא קרע בבגד העליון יצא (פ"ת).

(כג) וכל זמן שאותו הבגד - ועל מת אחר אם לא קרע כלל גוערין בו כ"ז שהבגד עליו תוך ז' אבל לאחר ז' לא, דהוי כמי שאין לו חלוק ונזדמן לו אח"כ דחייב לקרועו ועי' לקמן (סעיף י"ח) וכן הוא להדיא לקמן (סי' שצו"ס?) (רע"א).

(י) אפרקסותו, אינו צריך לקרוע, יש מפרשין שהוא בגד הזיעה הדבוק לבשרו, ויש מפרשים דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה, ופשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת, אפילו על אביו ואמו, ולקרוע על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיז"ה. הגה: ונמניתו חלו אין נוהגין כן, חלל אין קורעין החלוק של פשתן שהוא בגד הזיעה, ולא הסרבל העליון, חבל שאר בגדיו, קורע בצדיו ואמו, וצא"ר מתים, המלבוש העליון תחת הסרבל:

(כד) דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה כו' - שאינו אלא לצניעות, שאין קורעין הגלימא העליונה שקורין גרינ"ק וזהו הטעם שכתב רמ"א שאין נוהגין לקרוע הסרבל העליון ורצונו לומר מה שקורין בל"א רא"ק, וי"א שהרא"ק צריך קריעה מן הדין שהוא מלבוש גמור ולא בא רמ"א כאן לפטור אלא המלבוש שקורין שו"ל מנטי"ל, שהוא בגד שראשו מקיף האדם סביב צוארו ומשתלשל למטה שהולכין בו קצת זקנים בקראקא לצניעות בבית הכנסת, ועיקר כדעה הראשונה, ואין ראוי אפי' להחמיר ולקרוע הרא"ק דהוי חומרא דאתא לידי קולא דהיינו בשאר מתים שדין הוא לקרוע הבגד העליון לחד ז' ודאי אינו נכון שלא לקרוע רק הרא"ק ולצאת בו ידי קריעה בבגד שהוא חייב ודאי קריעה אלא עיקר הגדר אינו מה שהוא מלבוש חשוב אלא במה שהוא לובש תמיד (ט"ז), שו"ל מנטי"ל שאינו הולך בו אלא לצניעות, ואפילו כשרוצה לילך בשוק לעסקיו או לבית חבירו אינו לובשו, רק כשהולך לבית הכנסת, לובשו משום צניעות וכבוד השם⁷, אם כן לא הוי מלבוש, אבל ברא"ק שלובשו כשהולך בשוק, ומי שהולך בשוק בלא רא"ק גנאי לו וכאחד מן הפחותים יחשבו, הוי מלבוש, וכן עיקר (ש"ך ונקה"כ).

(כה) אבל שאר בגדיו כו' - כלומר עד שמגלה לבו וכדלעיל (סעיף ט) (ש"ך).

(יא) אחד האיש ואחד האשה שוים לענין קריעה, אלא שהאשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחריה, וחוזרת וקורעת העליון:

(כו) אלא שהאשה כו' - כלומר בקריעת אב ואם שצריך לקרוע כל הבגדים, האשה קורעת התחתון תחלה ומחזירה לאחריה, וחוזרת וקורעת העליון, כדי שלא תגלה את לבה ויבואו האנשים העומדים שם לבוא לידי הרהור, ואף על גב דכתב הרב בסמוך דאין נוהגין לקרוע החלוק, מ"מ כשמגלה החלוק, נמי איכא פריצות כמו מגלה לבה (ש"ך).

(יב) על כל המתים, אם רצה מניח שפת הבגד שלימה, וקורע מהשפה ולמטה. ועל אביו ואמו, צריך לקרוע כל השפה. (וי"א אף על שאר מתים צריך לקרוע השפה וכן נוהגין):

(כז) ועל אביו ואמו כו' - נוהגין דעל אביו ואמו מקרעין מצד שמאל ועל שאר קרובים כגון בניו ואחיו מצד ימין, וי"א דקרע לבנו על אמו בצד ימין, וי"א כיון דעל אביו ואמו צריך לקרוע עד שיגלה לבו והלב משמאלו על כן צריך לקרוע משמאל לגלות לבו (ט"ז).

(יג) על כל המתים יש לו לקרוע בפנים, שלא בפני אדם, לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים, וקורע בצינעא. אבל על אביו (ואמו), אינו קורע אלא מבחוץ, בפני כל אדם:

(יד) על כל המתים, רצה קורע ביד רצה קורע בכלי. על אביו ואמו, ביד. על כל המתים, אם בא להחליף תוך ז' ימים, מחליף ואינו קורע. על אביו ואמו, אם מחליף תוך ז', קורע כל הבגדים שהוא מחליף, ואינו מאחה לעולם, כמו בפעם הראשון. (על כל המתים יכול להחזיר קרעו לאחריו תוך שבעה, אבל לא בצדיו ואמו).

(כח) אם בא להחליף כו' - בגדים ישנים שהיו יודעין שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול

⁷ כמו טלית שלנו

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

ללובשן אחר ז' בלא קריעה (ט"ז).
(כט) על אביו ואמו ואם מחליף כו' - היינו בחול אבל בשבת אף על אביו ואמו מחליף ואינו קורע, ואם אין לו להחליף, מחזיר הקרע לאחוריו, מיהו היינו דוקא כשמחליף בבגדים של חול, אבל בבגדי שבת נוהגין איסור כדלקמן (סי' שפט ס"ג) (ש"ך).
(טו) על כל המתים, שולל (פי' תופר תפירה כלתי קוה) לאחר ז', ומאחה לאחר שלשים יום. (ואין חילוק אם פגע בהם הרגל או לא). על אביו ואמו שולל לאחר ל' יום, ואינו מאחה לעולם. והאשה שוללת לאלתר, מפני כבודה. הגה: וכל זמן שאסור לשלול, אפילו לחצר ראש הקריעה ע"י מחט, אסור. ויש מקומות שנהגו להחמיר אפילו על שאר מתים, שלא לשלול תוך ל', ואז אפילו ראש הקריעה אסור לחצר ע"י מחט.

(ל) שולל - פי' תפירה בלתי שוה, מאחה היינו תפירה שוה (ט"ז).
(לא) לאחר שלשים - מותר ג"כ לשלול בערב הרגל, ודוקא סמוך לערב לאחר שהתפללו מנחה (ש"ך).

(לב) ואין חילוק כו' - כלומר אף על גב דרגל מבטל גזרת ז' ול' כדלקמן סי' שצ"ט, היינו דוקא לענין אבילות, אבל לענין קריעה וכל מילי דקריעה בעינן ז' ול' ממש, מיהו האידנא נהגו לאחות הקרע כל שפסק האבילות (ש"ך), משמע בפשוטו שאין עולה כלל ומונין ל' יום ממש, אמנם העיקר דימים שלפני הרגל עולים לשבעה ורגל בעצמו אף עצרת ור"ה עולים לז' ומשלים עד ל' ויום א' שלפני ר"ה, ור"ה עצמו הם י"ד יום. וז' שלפני יוה"כ ויוה"כ י"ד הרי כ"ח ומותר לאחות הקרע ב' ימים אחר יוה"כ, ועל אביו ואמו מותר לשלול, ועיקר החידוש שאין הרגל דלאחר ז' מבטל כל השלשים לענין איחוי (רע"א).
(לג) ואינו מאחה לעולם - אף להסיר כל אותה חתיכה כולה אשר בה הקרע ולהניח חתיכה אחרת תחתיה אינו רשאי ודלא כהט"ז⁸ (פ"ת).

(טז) על כל המתים, אם רצה חולץ בתף. על אביו ואמו, חייב לחלוץ בתף והולך כך לפני המטה, עד שיקבר. ואם הבן אדם גדול, ואין כבודו שילך חלוץ בתף, אין צריך לחלוץ:

(לד) לחלוץ בתף - פי' שקרעו בגדיהם עד שנראה כתפיהם (ט"ז).
(יז) נשיא דומה לאב, לחליצת בתף, ולקרוע מבחין, ולאחוי. כל הקורעים על חכם שמת, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה, שוללין ומאחין למחר. וחכם שבאה שמועתו, שולל בו ביום ומאחה למחר. ועל נשיא ועל רבו מובהק, שולל למחר ואינו מאחה לעולם. על חכם, חולץ מימין. ועל אב ב"ד, משמאל. ועל נשיא, מכאן ומכאן. ועל אביו ואמו ועל רבו מובהק, רצה מכאן רצה מכאן, ואם רצה, חולץ שתיהן. (ווי"א דעכשיו צומן הזה לא נהגו לחלוץ בתף כלל, וכן נוהגין האידנא):

(יח) על כל המתים, אם לא שמע אלא לאחר ל' יום, אינו קורע. ומי שאין לו חלוק ונודמן לו תוך שבעה, קורע, אחר ז' אינו קורע. על אביו ועל אמו, קורע והולך לעולם (כל צנזר):

(לה) ומי שאין לו חלוק לקרוע. כגון שהוא פוחח (פי' בגדי קרועים) או שהיה לבוש בגדים שאולים, או שאין לו רק החלוק התחתון של פשתן שאותו אין קורעין כדלעיל (רמ"א סעיף י) (ש"ך).

(לו) כל בגדי - היינו אותן שעליו בשעת שמועה אבל לא אותן שמחליף כדלעיל (סעיף יד) (ש"ך).

(יט) כשם שאסור לאחות קרע שאינו מתאחה, כך אסור להפוך צד עליון של בגד למטה, ולאחותו, ואפילו הלוקח אותו אסור לאחותו. לפיכך אם בא למכרו, צריך להודיעו. ואם מכרו לו סתם, ולא הודיעו, אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים. ואסור למוכרו לעובד כוכבים:

(לז) כך אסור להפוך כו' - נראה דאם בא לחתוך סביבות הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתיכת בגד אחר שרי לאחר י"ב חודש לאביו ואמו, דאין זה בכלל איחוי הקריעה כלל (ט"ז).

(לח) צריך להודיעו - משום מקח טעות אבל משום איסורא א"צ להודיעו דהא אפילו בסתם אסור ללוקח לאחותו (כדלעיל סימן ט"ז באותו ואת בנו), וי"א דהתם דין או"ב הכל יודעין מה שאין כן דין קריעה דלאו כ"ע דינא דקריעה גמירי (ש"ך).

⁸ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

(כ) הקורע מתוך המלל ומתוך השלל ומתוך הליקוט ומתוך הסולמות, לא יצא. אבל מתוך איחוי אלכסנדר, דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת מלמטה, יצא:

(לט) המלל כו' - עיין ס"ס?? זה פירושו (ש"ך), פי' מולל שני ראשי הקרע בין אצבעותיו וכורכן יחד כעין כריכות ספרים ותוחב שם שנים וג' תפירות.

(מ) שלל - פי' תפירה רחבה.

(מא) הליקוט - פי' לוקט אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו ותוחב במחט שנים ושלוש פעמים.

(מב) סולמות - פי' סולמות כמעלות הסולם שתופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה הפסק מעט, ועל כן הקורע מתוך אלו לא יצא כיון שבלאו הכי היה כמין קריעה (ט"ז).

(מג) דהיינו תפירה כו' - והוא שקורין בל"א איב"ר נא"ט? כמו שעושין בתפירת הכתונת וי"מ אותו כמו התפירה שעושין החייטין בבתי שוקיים שחוזרין וכופפין הבגד היוצא מהתפירה לשני צדדי התפירה ותופרין אותו בשני צדדיו ומותחין אותו עד שאין ניכר התפירה (ש"ך).

(כא) קרע על המת, ומת לו מת אחר תוך ז', קורע קרע אחר, לאחר ז', מוסיף על קרע הראשון כל שהוא. מת לו מת שלישי אחר ז' של שני, מוסיף עליו כל שהוא. וכן מוסיף והולך עד טבורו. הגיע לטבור, מרחיק ג' אצבעות, וקורע. נתמלא לפניו, מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה, הופכו למטה. נתמלא מכאן ומכאן, נעשה כמי שאין לו חלוק, שאינו קורע:

(מד) לא קרע אחר - היינו שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח או מרחיק שלש אצבעות וקורע עוד טפח כדלקמן (סעיף כג) (ש"ך), או מוסיף על הקרע זה טפח כמ"ש למטה? (ט"ז).

(מה) אחר ז' של שני - י"א שאם מת לו מת תוך שבעה לשני אף על פי שקרע על שני קרע אחר מ"מ אין להוסיף כל שהוא על הקרע ראשון כו' ועיקר שבתוך שבעה של שני צריך טפח (ש"ך).

(מו) מחזירו לאחוריו - וקורע מלפניו (ש"ך).

(מז) הופכו למטה - וישים לו בית צואר מאחוריו ויקרענו (ש"ך).

(כב) אמרו לו: מת אביו, וקרע. ואחר ז' מת בנו, והוסיף, מתאחה התחתון ולא העליון. אמרו לו: מת בנו, וקרע, ואחר ז' מת אביו, אינו מוסיף, אלא קורע קריעה אחרת, שאין אביו ואמו בתוספת:

(מח) קורע קריעה אחרת כו' - י"א דאם בקריעה הראשונה שקרע על בנו הבדיל קמי שפה א"צ קריעה אחרת וסגי במה שמוסיף על הקרע הראשון, ועיקרו לא כך, וכן נראה דעת הרמ"א שאע"פ שכתב לעיל (סעיף י"ג) שנוהגין להבדיל קמי שפה על כל המתים סתם כאן ובסעיף כ"ג כדברי המחבר (ש"ך).

(כג) מי שמתו לו שני מתים כאחד, או שבאה לו שמועה משנים כאחד, קורע קריעה אחת על שניהם. קרע ואח"כ מת לו מת אחר (תוך שבעה), קורע קרע בפני עצמו, בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח, או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח. לאחר ז', מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו, קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו, ומרחיק שלש אצבעות, וקורע טפח על המת האחר. מת אביו, וקרע, ואחר ז' מת אחד מהקרובים, מוסיף על קרע הראשון, ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה. מת אחד מהקרובים, וקרע, ואח"כ מת אביו או אמו, בין בתוך ז' בין לאחר ז', מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד, שהרי צריך להבדיל קמי שפה, וקורע עד שמגיע ללב. מתו אביו ואמו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם:

(מט) שהרי צריך כו' - משמע אף על פי שהבדיל קמי שפה גם בקריעה ראשונה, מ"מ כיון שצריך גם עתה להבדיל, א"כ כל המוסיף אינו מבדיל, לכך צריך קריעה חדשה (ש"ך).

(כד) אמרו לו: מת אביו, וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו, יצא ידי קריעה. והוא שנודע לו תוך כדי דיבור. ואם לא נודע לו עד אחר כדי דיבור, לא יצא. אבל אם אמרו לו: מת לך מת, וכסבור אביו הוא, וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו, יצא, אפילו לא נודע לו עד אחר כדי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

דיבור:

- (נ) והוא שנודע לו תוך כדי דיבור - עיין מה שכתבתי מזה לקמן (סי' רלד סל"ג) [9]
- (ט"ז).
- (נא) אבל אמרו לו כו' - בכה"ג לא יצא ידי קריעה ולא מיקרי סתם אלא הקורע על מתו לשם מי שהוא א"צ לחזור ולקרוע אפי' לא נודע לו מי הוא עד אחר כדי דבור, וע"ל (סי' רלד סל"ג) [10] (ש"ך).
- (נב) יצא - אם א"ל מת לו מת סתם ואינו יודע איזהו וקורע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דיש ברירה (ש"ך).
- (כח) היה לו חולה, ונתעלה, וקורע עליו, ואח"כ מת, אם מת תוך כדי דיבור של קריעה, אין צריך קריעה אחרת. ואם לאו, צריך קריעה אחרת:
- (כו) אמרו לו: מת אביו, וקורע ונהג קצת ימי אבלות, ואח"כ אמרו לו: לא מת, והפסיק, וחזרו ואמרו לו: בפעם הראשון מת, כמו שאמרו הראשונים, יצא ידי קריעה:
- (נג) בפעם הראשון כו' - אבל אם היה חי בפעם הראשון, לא יצא ידי קריעה, דהא אחר כדי דיבור הוא (ט"ז).
- (נד) יצא ידי קריעה כו' - אבל אמרו לו מת וקורע ולא מת ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה (ש"ך).
- (נה) ידי קריעה - ולענין ז' ימי אבלות כיון שחלה עליו אבלות ונהגו אף על פי שבטל מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומין לאבלות וצ"ע, וע"ל סימן שצ"ו ס"ו? (ש"ך).
- (כז) קטן שמת לו מת, מקרעין לו:
- (נו) מקרעין לו - מפני עגמת נפש, פירוש כדי להרבות בהספד. וקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות, אפילו היכא שמת לו מת דלית ביה משום עגמת נפש. י"א דמכאן ראיה קצת שקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבלות. ואף ביום שמועה קרובה דהוה כמו יום הקבורה כמו שכתוב לקמן (סי' תב ס"ו) & הוה דינא הכי, דגם שם איכא עגמת נפש וכבוד למת לעיני הרואים קריעה של קטן (ט"ז), וי"א דוקא בקריעה אמרינן הכי, עי' לקמן (סי' שצו ס"ג) (נקה"כ), בקטן ממש קורעין לו קצת מפני עגמת נפש ובקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדין קריעה טפח (רע"א), לא שייך כאן חינוך שמתוך זה אתה מבטלו מת"ת אבל בקריעה אין כאן ביטול ת"ת, ועי' דברי לקמן (סי' שצ"ו סק"ב?) (פ"ת).
- (כח) הקורע בשבת על מתו, אף על פי שחלל שבת, יצא ידי קריעה:
- (כט) הקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה:
- (נז) לא יצא כו' - לפי שהגוף של חלוק בעבירה מה שאין כן בקורע בשבת אין עבירה בגוף החלוק (ט"ז, ש"ך).
- (ל) קטן דלא קים לן ביה שכלו לו חדשיו, שמת בתוך ל' או אפילו ביום שלשים, אין קורעין עליו:
- (נח) דלא קים לן כו' - אבל קים לן דכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אפילו מת בתוך ל' קורע ומתאבל עליו (ש"ך).
- (נט) אין קורעין עליו - לפי שהקריעה היא דרבנן וספיקא לקולא (ט"ז).
- (לא) אין קורעין ביום טוב, אפילו ביי"ט שני של גליות, אפילו קרובים של מת. אבל בחול המועד, קורעין על כל אחד כפי מה שהוא, אם עומד בשעת יציאת נשמה או אם הוא אדם בשר או חכם על כל אחד, כדינו שנתבאר. הגה: וי"א דנהגין שאין לקרוע בחול המועד, רק על אביו ואמו, ועל שאר מתים קורעין לאחר המועד, ובמקום שאין מנהג, יש לקרוע על כולם:
- (ס) אבל בחול המועד קורעין - אם מת ביי"ט ראשון אינו יכול לקרוע בחול המועד אלא ידחה הקריעה עד אחר החג כשיתחיל להתאבל ומה ששנינו אין קורעין אלא קרוביו של מת מיירי שמת בחול המועד דכיון דהוי שעת חימום הותרה אצלו אבל מת ונקבר ביי"ט כיון דנדחה הקריעה דאין יכול לקרוע ביי"ט נדחה נמי עד זמן האבל (רע"א ופ"ת).
- (סא) רק על אביו כו' - במקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם בחול המועד דהעיקר כההיא דעה שקורעין בחול המועד, והיכא דשמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה דאינו יכול לקרוע אחר הרגל בזה ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה דקורעין בחול

⁹ לא עשיתי

¹⁰ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

המועד. והיכא ששמע שמועה רחוקה אין קורעין במועד אפילו על אב ואם אלא קורע אחר הרגל דמאחר שנפסק ממנו אבילות לא חמיר הקריעה לדחות הרגל (ט"ז), ואין חילוק בין יום קבורה ליום שמועה רק בין אביו ואמו ושאר קרובים (ש"ך), ע' (בתשובת מהרי"ט ח"ב סימן ל"ו) שלא פסק כן¹¹ (פ"ת).

(סב) אבל על שאר מתים כו' - כלומר קרוביו אבל על שאר אדם כשר נהגו להקל שלא לקרוע כלל כדלעיל (רמ"א סעיף ו') (ש"ך).

(לב) שמע ברנל שמועה קרובה, קורע, ואפילו אם אחר הרגל תהיה רחוקה:

(סג) תהיה רחוקה - עי' לעיל סק"ס (סא) (ש"ך).

(לג) ההולך בבגד קרוע לפני המת, שמראה עצמו שקרע, ולא קרע, ה"ז גוזל את החיים ואת המתים:

(לד) האומר לחבירו: השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורעו, ומאחרו ומחזיר לו חלוקך ומשלם לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו, ה"ז לא יגע בו:

(סד) קורעו ומאחרו - אף על פי ששאר קרעים של אב אינם מתאחים הכא שאני שלא נתן המשאיל רשות רק לקרוע שלא יתבייש שם אבל לא הקנהו לו (ט"ז וש"ך).

(סה) ואם לא הודיעו - שהולך לבקר בו החולה (ש"ך).

(סו) לא יגע בו - אף אם קרע לא יצא דהוי שואל שלא מדעת וגולן הוי ובחלוק הגזול לא יצא כדלעיל (סעיף כט) (ש"ך).

(לה) המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האב, אינו רשאי ליטול ממנו עד שיעברו ימי האב. (ובחשן המשפט סימן סמ"א סעיף ד' לא פסק כן):

(סז) ובח"מ כו' - ולענ"ד נראה דלא קשה דשם כתב שאל חלוק מחבירו לילך בו לבית האב כדי שילך ויחזור, ר"ל דהשואל בקש מהמשאיל, אם כן לא נתכוין אלא לטובת השואל למלא בקשתו, ויכול לומר לו לא השאלתי לך אלא שתלך ותחזור. אבל הכא כתב המשאיל לחבירו כו', ר"ל שהמשאיל בא מעצמו לזכור להשואל במצוה שיקיים מצות ניחום אבלים, א"כ כל יומא ויומא רמיא מצוה עליה, דבח"מ מיירי לענין ממונא וכאן לענין איסור (ש"ך).

(לו) קורעין על שמועות רעות, כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שננפו לפני אויביהם, אפילו לא נהרגו אלא המיעוט מהם. (וה"ה אס הלכו נשני):

(סח) קורעין כו' - חייב להתאבל כל היום ולפיכך אינו שולל עד למחר, וה"ה דמאחין למחר (ש"ך), וקשה על דברי הש"ך (פ"ת).

(לז) השומע ברכת השם, ואפילו ברכת הכינוי (אפילו אמרו כלשון לעז הוי ככינוי) חייב לקרוע, והוא שישמענה מישראל. (וי"א דזמן הזה מומר דינו כעובד כוכבים). ואפילו השומע מהעדים היאך בירך פלוני, חייב לקרוע. והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת. הוואה ס"ת שנשרף, או תפילין, או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים, קורע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה:

(סט) ברכת השם - שאמר יכה יוסי את יוסי (ט"ז), אם ראה ס"ת שנשרף בשבת או שמע ברכת השם בשבת צ"ע אי צריך לקרוע במוצ"ש (פ"ת).

(ע) הכינוי - אפי' כינויים הנמחקים כגון חנון ורחום חייב לקרוע (פ"ת).

(עא) והוא שישמע מישראל - ובשם המיוחד חייב לקרוע אפי' בעובד כוכבים, ופי' שם המיוחד בין בכתיבתו בין בקריאתו (ש"ך), ואם היינו קורעים על עובדי כוכבים יתמלאו כל הבגדים קרעים (ט"ז), אף על פי שהשומע מפי עובד כוכבים א"צ לקרוע אם בא ישראל ואמר ששמע מפי עובד כוכבים שגידף, כיון דעתה שמע הגידוף מפי ישראל, חייב לקרוע וה"ה השומע עצמו שחוזר הגידוף, כיון דבעת ששמע מעובד כוכבים לא היה קורע מחוייב עתה לקרוע (פ"ת).

(עב) ואפילו השומע מהעדים כו' - כלומר כגון ששמע מהעדים שפלוני בירך השם אף על פי שאין העד מוציא הגדוף מפיו ממש חייב השומע מפי העד לקרוע וא"צ לשמוע משני העדים אלא אפי' מאחד מן העדים, וה"ה כשאנו עד כשהעיד בב"ד, אלא ששמע הגדוף ממש, כל השומע מפי אותו ששמע הגדוף ממש, אף על פי שזה לא הוציא מפיו הגדוף ממש, אלא שאמר פלוני גידף השם, חייב השומע לקרוע. אבל השומע מפי אחד פלוני

¹¹ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

גידף השם והוא עצמו לא שמע הגידוף ממש אלא שמעו מפי אחד מהעדים, אין זה האחרון חייב לקרוע (ש"ך), וי"א דכל שאומר שפלוגי גידף ולא הוציא הגידוף כלשונו מפיו א"צ לקרוע ועיקר כמותם להקל בדרבנן, דמצותו של קריעה הוא מדרבנן, וכל שכן שני מפי שלישי (פ"ת).

(עג) היאך בירך פלוני - פשוט דבזמן שאין דנין ד"נ רק שמנדין אותו, כמבואר בח"מ (סי' חכ"ה?), אין לבדוק עדים של מגדף כמו שהיו בודקים בזמן שהיו דנין, דדוקא כדי לקיים מצות סקילה היו מוציאים השם בפירוש וגם לשון הגידוף, אבל לענין להרחיקו מקהל ולחייבו נידוי, אין להעדים להוציא שם שמים מפיהם, ואצ"ל הלשון גידף, ואם אומרים שפלוגי גידף מרחיקין אותו ומנדין אותו (פ"ת).

(עד) והעדים א"צ לקרוע - אם בא א' ואמר שפלוגי גידף והוצרך לקרוע ושוב בא א' והגיד כן א"צ לקרוע כיון שכבר שמע וקרע (פ"ת).

(עה) שנשרף - וה"ה נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מעובדי כוכבים דהכל תלוי כשרואה החלול השם בזרוע (ש"ך וט"ז), צ"ע אם קורעין על תלמוד ומדרש וכדומה כיון דניתן לכתוב משום עת לעשות ומה"ט מצילין מפני הדליקה, ועיין לעיל (סי' ר"ע ס"ב) (פ"ת).

(עו) קורע ב' כו' - אחת על הכתב וא' על הגויל (ש"ך וט"ז).

(עז) וכמעשה שהיה - ששרף יהויקים את המגלה (ש"ך).

(לח) הרואה ערי יהודה בחורבנן, או ירושלים או בית המקדש, חייב לקרוע. (ועיין צ"ח סי' תקס"א):

(עח) חייב לקרוע עיין (בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ו) ¹² (פ"ת).

(לט) כל אלו הקרעים רשאי למוללן, לשללן, ללקטן, לעשותן כמין סולמות, למחרתו, אבל אין מתאחזין לעולם:

(עט) למוללן - שאוחז ב' ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותוחב שתיים או שלש תפירות (ש"ך), נתבאר בסעיף כ' (ט"ז).

(פ) לשללן - תפירה רחבה שתפר הרבה במשיחה אחת (ש"ך).

(פא) ללקטן - שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט ב' או ג' פעמים (ש"ך).

(פב) כמין סולמות - פירוש כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות וחוזר ותופר למטה והניח בין תפירה לתפירה הפסק (ש"ך).

סימן שמא - מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביום טוב, ודיני האונן, ובו ו' סעיפים:

(א) מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, קודם קבורה אוכל בבית אחר. אין לו בית אחר, אוכל בבית חבריו. אין בית לחבירו, עושה לו מחיצה ואוכל, ואפילו מחיצה של סדין, סגי אם תקע שולי הסדין בענין שאינו ניטל ברוח. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל. ובין כך ובין כך, ואפילו הוא בעיר אחרת, אינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו, אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים, לא יענה אחריהם אמן. ופסור מכל מצות האמורות בתורה, ואפילו אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו. וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין, אינו רשאי (ועיין בא"ח סי' ע"א¹³). ובשבת ויו"ט, אוכל בשר ושותה יין, (אס ילכה). ומברך, וחייב בכל המצות, חוץ מתשמיש המטה שאסור בו. (ומותר לילך לזית הכנסת בשבת, ואף בחול אין צו איסור, רק מאחר שאסור להתפלל, מה יעשה שם) ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת, חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך על התחום. ואם רוצה לקברו ב"ט ראשון על ידי עממין, אסור בכולן. וכ"ש ב"ט שני, שהוא בעצמו יכול לקברו, שחלו עליו כל דיני אנינות. (י"א לתלמיד על רצו מונחה אסור לאכול צמר ויין כל זמן שמוטל לפניו):

(א) מי שמת לו מת - אפילו אינו מוטל לפניו אלא מוטל עליו לקברו כל דין אונן עליו

¹² לא עשיתי

¹³

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

וכמו שיתבאר (ש"ך), מת לו בן תוך ל' אין לו דין אונן. אמנם י"א דיש להחמיר לאסור בבשר ויין, ולענין ק"ש ותפלין [וכן כל המצות - פ"ת], צ"ע (רע"א), ויש אותו הספק בבן ח', והטעם להחמיר בקטן תוך ל' כיון דרוב לאו נפלים אלא דבאבל מקילים, ועמ"ש ב"ח סי' שנ"ג¹⁴ (פ"ת).

(ב) קודם קבורה - הוא אונן ואסור בכל הדברים שאונן אסור בהן, אבל לאחר קבורה אפי' באותו יום שמת, אין דין אונן עליו (ש"ך).

(ג) אוכל בבית אחר - ואם אינו לפניו מותר לאכול בבית שהוא שם, שכל האיסור לאכול לפניו משום "לועג לרש", וזה אסור אפי' בשבת (ש"ך), אבל לא אסור באחר מטעם זה, לפי שדוקא בחייב בקבורתו יש חשש במה שאינו עוסק בקבורתו ויושב לאכול בפני המת (ט"ז), להט"ז שכתב לפי דדוקא בחייב בקבורתו כו', א"כ בשבת שאינו רשאי לעסוק בקבורתו מותר, ולהש"ך שכתב דאפי' בשבת אסור, ודאי דס"ל וגם אחר אסור, ולענין דינא נראה להחמיר כהש"ך (פ"ת).

(ד) אין בית לחבירו - כגון שהוא שרוי בין העובדי כוכבים (ש"ך).

(ה) ואפילו הוא בעיר אחרת - אפי' יש לו מי שיתעסקו עמו בעירו שמת דין אונן עליו וי"א דקרובים שבעיר אחרת אין דין אונן עליהם א"כ אין למת קרובים המתאבלים עליו בעירו שמוטל עליהם לקברו אבל אם יש לו קרובים המוטל עליהם לטפל בעירו אין דין אונן על אותן הקרובים שבעיר אחרת (ש"ך).

(ו) אינו מיסב ואוכל - פירוש על השלחן או על המטה¹⁵ (ש"ך, ט"ז), ע' או"ח (סי' תקנ"ב ס"ז) [נהגו לישב על גבי קרקע בסעודה המפסקת] ובמג"א [ע"ג קרקע. דאונן אינו מיסב ואוכל ולדידן לא מנכר השפלות אלא ע"ג הקרקע]¹⁶ (רע"א).

(ז) בשר - יש ספק אם מותר בתבשיל בשר וחמר מדינה בקונטרס מוצל מאש (סי' כ"ג) וע' ברכי יוסף (רע"א)¹⁷, אונן מותר ברוטב של בשר ולא דמי למה שכתב המג"א (סי' תקנא סקכ"ט) [ז"ל השו"ע ס"י: יש מי שאומר שהנהגים שלא לאכול בשר בימים הנזכרים, מותרים בתבשיל שנתבשל בו בשר, וז"ל המג"א: מותרין בתבשיל. דלצדורי קמכוון והא אצטער ועוד דדמי לנודר מן הבשר דשרי בתבשיל כמ"ש ביו"ד (סי' רטז ס"ט) אבל שומן של בשר דינו כבשר עצמו ואסור לאכול תבשיל שיש בו שומן ויום נוהגים לאסור אף בתבשיל של בשר וכ"כ בש"ך (יו"ד סי' ריז ס"ט) לענין נדרים ואסור לשנות המנהג דבנדרים אזלינן בתר מנהג המקום ועוד דבנדר רגילין להזכיר לשון אכילה וא"כ מדינא אסורין ג"כ בתבשיל] (פ"ת).

(ח) ואינו מברך ברכת המוציא - ונוטל ידי ואינו מברך (רע"א), וטעם החיוב בנט"י דנט"י הוי משום גזירה משום סרך תרומה ולפ"ז דהוי גזירה דרבנן וחייב ככולהו לאוין מדאורייתא ודרבנן האונן חייב, ועכ"פ לא יברך (פ"ת).

(ט) ברכת המזון - אם אכל ונקבר המת ועדיין לא נתעכל המזון שבמעיו צריך לברך בהמ"ז, וכן באשר יצר אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר שנקבר המת אפי' כל היום (פ"ת).

(י) ופטור מכל מצות - אונן פטור ממצות בדיקת החמץ ויבדוק לו אחר ויש מנהג שהאונן מקנה חלקו לשותפו וגם בזה לענין חמץ יתנה במתנה לאחר ואז יברך האחר ג"כ משא"כ אם אינו בודק מחמת הקנאה רק דרך שליחות צ"ע אם יברך, ואם הוא אונן בימי הספירה ואם לא יספור כל היום לא יוכל לברך גם בימים שאחריו יספור באותו לילה בלא ברכה ואז יכול לברך בשאר ימים. מי שהתחיל להתפלל או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום יגמור ולא יפסיק כיון דהא דאונן לא יקרא את שמע או יתפלל הוא רק מדרבנן (פ"ת).

(יא) מכל מצות - דוקא מצות עשה פטור אבל מצות לא תעשה חייב כשאר אנשים. אונן בע"פ מחצות עשה דתשביתו או בחול המועד פסח לאו דבל יראה אין מוזהר עליה כו' ע"ש ועיין בספר חומות ירושלים סי' רס"ז מה שהשיג עליו¹⁸ (פ"ת).

(יב) ואפי' אם א"צ לעסוק - מי שמת לו מת רח"ל והוא קודם התפלה, אם יש לו קוברין

¹⁴ לא עשיתי

¹⁵ אז בזמן הגמ' היו אוכלים על מטה.

¹⁶ ז"ל המ"ב: כדי שתהא הסעודה שפלה ובמקום שמנהגן לאכול בהסיבה היה ההיכר אם היו אוכלין עתה שלא בהסיבה ולדידן שכל השנה אוכלין שלא בהסיבה אין ניכר השפלות אלא בזה ומ"מ אם הוא אדם חלוש יוכל להניח כר תחתיו.

¹⁷ לא עשיתי

¹⁸ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אין להגיד לו, כדי שיתפלל, אך אם מוטל עליו להתעסק, אז צריך להגיד לו (פ"ת).
(יג) אינו רשאי - אשה אחת שמתה בשבת והיו לה בנים וגם אחים ואירע לאחים יאר צייט במוצאי שבת על אמם, י"א דרשאים האחים לכנוס לבהכ"נ במוצ"ש להתפלל ולומר קדיש כדין יא"צ, כיון שיש לאשה בנים א"כ ליכא רק מפני כבודו של מת, א"כ הא גם מה שמתפללין ואומרים קדיש הוא כבוד של מת, כבוד אמם, ועוד דכבוד אמם קודם, דגם המת חייב בכבוד אמם, אף דבמתים חפשי מ"מ לגבי האחים בודאי קודם כבוד אמם לכבוד אחותם וכן יש להתיר ג"כ היכא שאינם אחים לה רק מצד האב ויש להם יא"צ על אמם דאז לא שייך לומר דגם המת חייב בכבוד אמם אפ"ה שרי, וצ"ע לדינא (פ"ת).
(יד) ובשבת וי"ט - בגמ' רק איתא בשבת מסב ואוכל, ע' בת' ב"ח (ח"ב סי' ה')¹⁹ (רע"א), מותר לילך לשמש בסעודת ברית מילה אם פרנסתו בכך ובלבד שלא יאכל שמה ובחול וכן בסעודת נשואין אסור, ועיין במג"א (סי' תקמח סק"ח) [ז"ל השו"ע: אף על פי שאין אבילות נוהג במועד, אנינות נוהג בו. שאם מת לו מת בחול המועד, אסור בדברים שאונן אסור בהם. ואם מת ביום טוב ואינו רוצה לקברו בו ביום, אין עליו דין אנינות אלא אם כן צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה, אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך. אבל אם מת ביום טוב שני והוא רוצה לקברו בו ביום, או ביום טוב ראשון ורוצה לקברו ע"י אינו יהודי, חל עליו אנינות. וז"ל המג"א: משעה שמחשיך. אבל בשעה שאינו מתעסק בצרכי קבורה אין דין אנינות נוהג בו, אבל בליל י"ט שני חייב בכל המצות דדוקא ביום שני כחול שויה רבנן אבל בלילה שלפניו לא וכ"ש לדידן שנוהגין לעשות צרכי קבורה ע"י עכו"ם דחייב בלילה, אך לא יאמר ההגדה בפסח כיון דאית בה מדרש פסוקים, דלא כש"ך (&), מיהו אם א"א לקוברו מחמת חג העכו"ם או מחמת אונס אחר לא חל עליו דין אנינות דדמי למי שהוא בתפיסה כמ"ש ביו"ד (סי' שמח ס"?) ועמ"ש ססי' תקכ"ו²⁰ אונן ברגל אסור בד"ת וכ"מ ביו"ד סי' שמא ס"ה בהגה שכתב דאסור בשמחה ופקודי ה' ישרים משמחי לב וכ"ש שאסור לעלות לתורה²¹ (פ"ת).
(טו) וי"ט - עיין באו"ח (סי' תרצו ס"ז)²² לענין מי שמת לו מת בפורים אם מותר בבשר ויין, וי"א שאונן אסור בבשר ויין בפורים (פ"ת).
(טז) אוכל בשר - יש מקילין בשבוע שחל בו ט' באב לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת, וכן כאן יש מקום קצת להתיר בחול במה שנשתייר מסעודת שבת, ועיקר נראה שאין להקל (פ"ת).
(יז) אם ירצה - דכיון שהוא מתכוין למצוה אם ירצה יאכל ואם ירצה לא יאכל שאינה חובה על האדם שיאכל בשר וישתה יין בשבת, שהרי אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הלכך בכל דבר שהוא מצוה חייבים לעשותו בשבת אבל זה רשות הוא אם ירצה יאכל בשר וישתה יין ואם לא ירצה יניח, אמנם ברכות ותפלה חייב בשבת וביו"ט (ש"ך), וי"א שזה רק על שבת אבל ביום טוב מחויב לאכול בשר ועכ"פ לשותות יין ואפילו בליל יום טוב האחרון (רע"א ופ"ת), אבל כל זה רק אם אינו רוצה לקברו ואפי' בליל י"ט הראשון חייב כל אדם ג"כ בשמחה כמו בשאר ימי החג (פ"ת).
(יח) וחייב בכל המצות - ומ"מ אסור בד"ת לדעת הי"א סעיף ה' בהגה וכן אין קורין אותו לעלות לתורה ואסור בד"ת (רע"א).
(יט) מה יעשה שם - מזה משמע דאונן אינו מצטרף לעשרה (רע"א).
(כ) (ש"ך סק"ג) וזה ודאי אסור. לפ"ז גם אחר אסור דלא כט"ז סק"א (רע"א)²³.
(כא) (שם סק"ט) ה"ה בלילה אסור לקדש. ע' מג"א (סי' תקמ"ח סק"ח) (רע"א)²⁴.
(ב) מי שמת לו מת בשבת, יאכל במוצאי שבת בלא הבדלה, ולא יתפלל, ולא בבוקר

¹⁹ לא עשיתי

²⁰ לא עשיתי

²¹ משנה ברורה סימן תקמח ס"ק יט

(יט) משעה שמחשיך - אבל לא מקודם וגם דוקא אם הוא מחשיך אבל אם אינו מחשיך אף על פי שהוא סמוך לערב חייב בכל המצות כתב המ"א דוקא [ג] בשעה שהוא מחשיך אבל בליל יום טוב שני חייב בכל המצות דדוקא ביום של יום טוב שני אמרינן דכחול שויהו רבנן אבל לא בלילה שלפניו כיון שאין דרך לקבור בלילה ולפ"ז היכא דמת לו מת בשמיני עצרת מותר לקדש בליל שמחת תורה ולברך המוציא ובהמ"ז:

²² ז"ל

וז"ל המ"ב:

²³ לא עשיתי

²⁴ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

קודם קבורה, ולאחר קבורה יתפלל(כב) תפלת שחרית, אם לא עבר זמנה. אבל תפלת הערב לא יתפלל, שכבר עבר זמנה. ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתיים, כיון שבליילה לא היה חייב להתפלל. ולענין ההבדלה, יבדיל אחר שיקבר המת:

(כב) ולאחר קבורה יתפללו - עי' מג"א (סי' ע"א סק"א?) דמיד כשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ויתפלל וכל שהוא קודם חצות יתפלל שחרית אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור²⁵. מ"מ ברכת מקדש את שמך שהיא שייכא לק"ש שאנו מקדשים שמו יתברך ברכים א"כ כשקורא ק"ש יכול לברך ברכה הנ"ל אכן אם כבר עבר זמן ק"ש אך קורא ק"ש כקורא בתורה לא יברך. מאחר ובליל יו"ט אין בו דין אנינות, וכל ברכת השחר יכול לברך קודם אור היום חוץ מברכת הנוטן לשכוי בינה, א"כ אונן ביו"ט יכול לברך כל ברכת השחר קודם אור היום, חוץ מברכת הנוטן לשכוי בינה, ואם לא אמר, מחויב לברך אחר הקבורה, אחרי שלא נפטר בעת חובתו. כשהאונן מתפלל לאחר קבורה עד אחר שבעה לא יאמר פטום הקטורת וסדר הקרבנות. וע"ש בסימן ה' הסדר איך יתנהג האבל אחר קבורת מתו בק"ש ותפלה י"ג חלוקי דינים²⁶ (פ"ת).

(כג) שמתפלל שחרית שתיים - וכמ"ש באו"ח (סי' קח ס"ב)²⁷ (ש"ך), כיון שבליילה לא היה חייב להתפלל. וה"ה למתעסק בצרכי ציבור וכיוצא בו בזמן התפלה שפטור מלהתפלל (עי' סי' צג ס"ו?), ודוקא אם הפטור בא מחמת דבר אחר דהיינו שהוא עצמו יכול להתפלל בלי שום מניעה אלא שהאבילות פוטרתו בזה אין תשלומין אח"כ משא"כ אם הפטור מחמת טירדא אין זה קרי פטור מצד עצמו אלא אונס דהא באמת א"א לו להתפלל דזה נקרא פטור שאין לו פנאי והוא כמו חולה שאין יכול להתפלל ועל זה תקנו תשלומין דמיקרי פטור מחמת אונס כיון שא"א לו (ט"ז), בעסק בצרכי צבור, כיון דאינו חייב כלל מן הדין משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ודוקא באונס שחייב מן הדין אלא משום דאונס הוא פטור דינא הכי (נקה"כ), אם הגיע זמן תפלת מנחה קודם שמת לו מת ונתעסק בקבורה עד אחר ערבית, אינו חייב להתפלל ערבית שתיים דהא אין החיוב חל עליו אלא ברגע אחרון של יום וי"א שכן חייב, אבל בערבית אם מת לו מת בליילה קודם שהתפלל תפלת ערבית וכבר הגיע זמן התפלה, לכו"ע חייב להתפלל שחרית שתיים דהא תפלת ערבית חל עליו חיוב מיד בצאת הכוכבים כמ"ש באו"ח (סי' רלה ס"ג) (פ"ת).

Commented [YL1]: נ

כונן למסקנת
הט"ז עוסק
בצרכי ציבור
נידון כפטור
ולא כאונס

²⁵ עי' מ"ב שיש חולקים על זה אולי אינציקלופידא התלמודית
²⁶ לא עשיתי.

²⁷ שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קח סעיף ב
טעה ולא התפלל מנחה, מתפלל ערבית שתיים: הראשונה ערבית, והשניה לתשלומין. טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל שחרית שתיים: הראשונה שחרית, והב' לתשלומין. לאחר שאומר יוצר וי"ח ברכות, יאמר אשרי ואח"כ יתפלל וי"ח לתשלומי ערבית. (וכן כשמתפלל ערבית שתיים, משום שלא התפלל מנחה, יאמר אשרי בין תפלה לתפלה) (סמ"ק וריב"ש סי' ק"מ).

מ"ב: משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קח סעיף ב
(י) שחרית שתיים - ואסור לאכול קודם שיתפלל השניה דהא כבר הגיע זמנה ואם התחיל אינו מפסיק כ"כ המ"א אבל בספר מחצית השקל ובספר מגן גבורים הכריעו דאפילו בדיעבד מפסיק משום דצריך להסמיך התפילה השניה להראשונה בכל מה דאפשר:

(יא) לאחר שאומר וכו' - ר"ל [טז] שלא יפסיק לכתחילה ביניהם בשום דבר [יז] ואפילו בלימוד אסור כי תפילת השלמה צריכה להיות בעוד שעוסק בתפילה החיובית ומ"מ נ"ל דחזרת ש"ץ של תפילה החיובית מותר לשמוע קודם דזה מיקרי עדיין עוסק בתפילה ועיין לעיל סימן מ"ז ס"ז מה שכתבנו שם במ"ב /בבה"ל/ בשם הא"ז:

(יב) וי"ח ברכות - ר"ל [יח] עם התחנון שאומר אח"ז דאין להפסיק בין ה"ח לתחנון:
(יג) יאמר אשרי - כדי [יט] לעמוד גם בתפילת תשלומין מתוך דברי תחנון של תורה וכו"ל בסימן צ"ג [כ] וגם דהא בלא"ה יהיה צ"ל אשרי קודם למנצח ובא לציון [כא] יאמרנה עכשיו ולא יאמר אח"כ ועיין [כב] באחרונים שהסכימו דה"ה אם מתפלל מנחה שתיים בשביל השלמה יאמר ג"כ עוד הפעם אשרי קודם תפילה השניה [כג] וכל זה הוא רק לכתחילה אבל מדינא א"צ הפסקה בין תפילה לתפילה רק כדי הילוך ד"א כמש"ל בסימן ק"ה:

(יד) בין וכו' - כדי [כד] להשלים בזה גם האשרי שהיה צריך לומר קודם המנחה [כה] ויש מאחרונים שכתבו בשם המקובלים שלא לומר אשרי בערבית ואף שהוא בשביל תפילת המנחה ג"כ יש להחמיר בזה וכתב בדרך החיים דאין שהאדם ינהוג בזה יש לו על מי לסמוך אך כל זמן שהוא יום לא ימנע מלומר אשרי אף שהוא אחר תפילת המנחה [כו] ע"כ אם נתאחר ובא לבה"ל בשעה שהצבור התחילו תפילת המנחה יתפלל עמהם ויאמר אשרי אח"כ ועיין במ"א שכתב מדבריו הזוהר משמע דאפילו באופן זה לא יאמרנו אדעתא דחובה [כז] רק כקורא בתורה:

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

(כד) יבדיל אחר שיקבר המת - עד סוף יום שלישי בשבת כמ"ש באו"ח (סי' רצט ס"ו)²⁸ (ש"ך), דומן הבדלה עד סוף יום שלישי, ועי' מש"כ (סי' שצו סק"ז²⁹) אם יש לאונן בן לימול ועדיין לא נקבר המת, ימול הבן בבית הכנסת קודם עלינו כמו בשאר פעמים. וי"א שיש לקבור קודם דאל"כ הוי אונן וא"א לו לברך להכניסו בברית דאונן פטור מכל המצות ויש לחוש לדעת הי"א אם אפשר לקברו קודם שיוצאין מבית הכנסת בשחרית דאין דוחין זריזות המצוה, אבל אם אי אפשר יברך הסנדק וימול אותו בשחרית עי' לקמן (סי' שס ס"ז) מת ומילה מילה קודמת (ט"ז), אונן שלא היה יודע הדין והבדיל במוצאי שבת אין צריך לחזור ולהבדיל לאחר קבורה שנית (פ"ת), ומ"ש בט"ז לענין אונן שיש לו בן למול עיקר כדעת הט"ז גם במילה שלא בזמנה שקרה לאבי הבן אנינות ביום שנתרפא וראוי למול דמלין קודם קבורה דאין חילוק בזה בין מילה בזמנו לשלא בזמנו וי"א דיש לקבור קודם באופן רק אם האב הוא המוהל וי"א דאם האב בעצמו המוהל ימול קודם (פ"ת).

Commented [YL2]:
ק הוספה שלי

(ג) מקום שנוהגים שכתפים מיוחדים להוציא המת, ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי הקבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו, משמסרוהו להם, מותרים הקרובים בבשר ויין, אפי' קודם שהוציאוהו מהבית, ששוב אינו מוטל עליהם. הגה: מקום שנטאין המת מעיר לעיר, אם מקום קרוב הוא הוי כאילו מוטל לפניו. אבל אם הוא מקום רחוק, כגון מהלך שני ימים, מותר עד שיבואו לעיר קבורתו.

²⁸ ז"ל: שכח ולא הבדיל במו"ש, מבדיל עד סוף יום ג'. וי"א שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, ודוקא בפה"ג והמבדיל בין קודש לחול, אבל על הנר ובשמים אינו מברך אלא במו"ש. ויש מי שאומר דהא דק"ל טעם מבדיל ה"מ היכא דהבדיל בליל מו"ש, אבל אם לא הבדיל בלילה כיון שטעם שוב אינו מבדיל. הגה: והעיקר כסברא הראשונה. ומי שמתענה ג' ימים וג' לילות ישמע הבדלה מאחרים, ואם אין אחרים אצלו יכול להבדיל בשבת מבע"י ולשתות ולקבל אח"כ התענית עליו.

משנה ברורה:

(טז) מבדיל עד סוף וכו' - דכל אלו הג' ימים [כז] שייכים עוד לשבת העבר ומכאן והלאה שייכים לשבת הבאה [כח] ומ"מ לכו"ע לכתחלה יקדים להבדיל ביום א' דזריזין מקדימין למצות [כט] וגם דאסור לו לאכול קודם שיבדיל כיון דבדיו הוא להבדיל. כתב בחידושי רע"א בשם ספר לשון חכמים [ל] דבמוצאי יום טוב אין להבדלה תשלומין דבשבת שייך לומר דהג' ימים ראשונים שייכים עוד לשבת שעבר משא"כ ביום טוב ומ"מ הגרע"א מצדד שם דכל יום א' שאחר יום טוב יכול להבדיל ע"ש:

(יז) אלא כל יום ראשון - דלא ס"ל הסברא הנ"ל אך ביום הראשון הטעם הוא דהיום הולך אחר הלילה של מו"ש:

(יח) אבל על הנר וכו' - דברכת על האור משום דבמו"ש הוא זמן בריאתו ועל הבשמים נמי משום כדי להשיב נפש הכואבת ביציאת נשמה יתירה וכו' לא שייך ממ"ש ואילך [עו"ש]:

(יט) כסברא הראשונה - ואתרווייהו יש אומרים קאי [א"ר]:

(כ) ג' ימים וג' לילות - עיין [לא] באחרונים שכתבו דה"ה אם מתענה ב' ימים וב' לילות ואפילו יום אחד ולילו אף דיכול לקיים מצות הבדלה בעצמו אחר תענית מ"מ יותר טוב שישמע במו"ש הבדלה מאחרים דקרובי אבדלתא לשבת עדיף טפי דאז הוא עיקר מצות הבדלה והא דנקט ג' ימים משום סיפא דבאין אחרים יכול להבדיל מבע"י וזהו דוקא בג' ימים דיעבור הזמן ולא יוכל לקיים הבדלה כלל משא"כ בשני ימים דלא יעבור הזמן טוב יותר שימתין ויבדיל לבסוף שני ימים משיבדיל מבע"י:

(כא) ישמע הבדלה מאחרים - וה"ה דיכול להבדיל בעצמו ויתן לאחרים לשתות וכדלעיל בסימן רע"ב ס"ט אך המ"א שדי בזה שם נרגא דזה אינו מותר רק דוקא כשאחרים בעצמן אין יודעים לברך ולכן עצה זו עדיף טפי:

(כב) מבעוד יום - היינו אחר פלג המנחה ויתפלל ג"כ מעריב מקודם וכדלעיל בסימן רצ"ג ס"ג ואפ"ה מותר לאכול ולשתות אח"כ [לב] ולא אמרינן דכיון דאבדיל כבר קיבל עליו את התענית ואסור בשתייה משום דעיקר התענית אינו מחמת חובה [לג] כת"ב אלא מחמת נדרו ובנדרים הולכים אחר לשון בני אדם ובלשון ב"א גם אחר שהבדיל מקרי יום והתענית אינו מתחיל אלא מתחלת הלילה [לד] ואפשר שגם בבין השמשות שהוא ספק לילה אבל לא מקודם [לה] וה"ה כשמקבל עליו תענית של לילה ויום בשאר ימי החול ג"כ אין חל עליו חובת תענית מבע"י אף שכבר התפלל ערבית:

(כג) ולקבל אח"כ - אין הכונה שיקבל תענית ממש [לו] דהא כבר קיבל עליו היום במנחה כדרך כל תענית שצריך קבלה במנחה שלפניו [לז] ואי מיירי שיש עליו נדר מכבר להתענות כל ג' ימים שאחר שבת ג"כ א"צ עתה קבלת תענית כלל אלא ר"ל שיקבל אח"כ בדעתו שיתחיל התענית מעתה ועיין בבה"ל:²⁹ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (כה) אפילו קודם כו' - אף על פי שלא חל עדיין האבלות (ש"ך).
- (כו) מותרים הקרובים בבשר ויין - וכ"ש שחייבים במצות, והא דנמסר לכתפים מהני היינו במקום שמוליכין המת למקום רחוק ואין אונן הולך עמהם, אבל במקום שגם קרובים הולכים בשעת קבורה, לא מהני מסירה (פ"ת).
- (ד) מי שמת בתפיסה, ולא ניתן לקבורה, לא חל על הקרובים אנינות, וגם אבילות לא חל עליהם, כיון שלא נתייאשו מלקברו. וכן אם קרובי המת בתפיסה, אין אנינות חל עליהם. וכן מי שנהרג בדרך או גררתו חיה או שטפו נהר, ולא נתייאשו מלקברו, אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות, ומונים לו שבעה ושלושים מיום שנתייאשו מלקברו:
- (כז) שמת בתפיסה - במקום שניתן הדת שלא לקבור מיד עד שיעבור מ"ח שעות חל אנינות מיד, שונה ממת בתפיסה שלא ניתן רשות לקבורו כלל ואף אם יעלה בידם לקבורו, מ"מ אינם מחויבים עכשיו להכין תכריכים מיד ולחתוך נסרים, כיון שאפשר שלא יניחו כלל לקבור, ויפסידו לחנם. אבל במקום שמחכים יומיים, אף שלא ניתן רשות לקבור מיד, מ"מ יש להם להכין תכריכים, לכן חל מיד אנינות, מיהו יש תקנה שיטהרו תיכף ולשומו בארון שלם נקוב מלמטה וגם ימסרוהו לכתפים, ד"א שזה מיקרי סתימת הגולל כיון דאפשר דגם במקום שקרובים הולכים בעת קבורה מהני מסירה, ונוהג אבילות לחומרא. מ"מ ז' ימי אבילות לא יתחילו עד שיסתום הגולל בקבר. ובימות החורף, אף אם ימתינו לא יסריח, אסור לטהרו מיד שאין זה כבודו. מי שמת לו מת בערב שבת ג' או ד' שעות קודם הלילה ויש מנהג באותה העיר שאין קוברין את המת אחר ב' שעות אחר חצי היום בע"ש, אף שיש עדיין זמן רב לקבורו חייב האונן להתפלל מנחה, דהו"ל כאילו אינו מוטל עליו לקבורו, ודומה למי שמת בתפיסה. ובכל ענין ראוי לבטל המנהג ההוא, ועוד לפי מש"כ לעיל, גם בזה יש עליו דין אונן קודם שבת ופטור מלהתפלל. ועי' מג"א (סי' תקמח סק"ח³⁰) דאם א"א לקבור מחמת אונס לא חל עליו אנינות דדמי למת בתפיסה, וי"א דכל דבריו שם רק נוגע ביו"ט שני שאם אינו קוברו בו ביום אסור לעשות תכריכין אבל בחול אינו כן (פ"ת).
- (כח) לא חל כו' - דלא קרינן מוטל לפניו כיון דלא ניתן לקבורה (ש"ך).
- (כט) כיון שלא נתייאשו מלקבור - ואפי' המושל רוצה ממון הרבה מ"מ כיון דבממון תלוי הדבר שאחר כך יתפייס בדמים מועטים, מפני כך לא חלה האבילות עדיין. אבל אם היתה הגזירה שלא ליתנו לקבורה מחמת שנאה ולא מחמת ממון, אינה עשויה ליבטל וחלה האבילות מיד (ש"ך).
- (ה) כל זמן שלא נקבר המת, אינו חולץ מנעל וסנדל, ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה, אבל אסור לישב או לישן על גבי מטה, אפי' בפניה. הגה: וכל שכן שאסור צתשמש המטה. וי"א לאסור צרחיכה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת וצמלאכה, אצל מותר ללכת מפתח ביתו:
- (ל) וכל שכן שאסור בתה"מ - דאפי' בשבת אסור כמ"ש לעיל סעיף א' (ש"ך).
- (לא) ובמלאכה - עי' לקמן (סי' שמג ס"ו? וסי' שסא ס"א) (ש"ך).
- (ו) המשמר את המת, אפילו שאינו מת, פטור מקריאת שמע ומכל מצות האמורות בתורה. היו שנים, זה משמר וזה קורא:
- (לב) פטור מק"ש כו' - דעוסק במצוה הוא ופטור משאר המצות (ש"ך).

סימן שמב - מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבילות, ובו סעיף אחד:

(א) מי שהכין כל צרכי חופתו, שאפה פתו וטבח טבחו ומוזג יינו, ומת אביו של חתן, והוא במקום שאינו מצוי למכור, ואם תדחה החופה יפסיד מה שהכין, או שמתה אמה של כלה, ואיכא תמרוקי נשים וקישומין שאינם מתקיימים, (ומאחר שאין להם מי שיטרח צעזעורם צפעס אחרת), מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובויעל בעילת מצוה ופורש, וכיון שחלה עליו החופה הויא לדידיה כרגל, ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות. וכל שבעת ימי המשתה נוהג בהם דברים שבצינעא, ואסור בתשמיש המטה, הלבך כל ז' ימי המשתה וז' ימי האבל הוא יושן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים. הגה: יש אומרים שאסורה ליחד עמו ביום כמו כלילה, ואין צריך להיות להם שתי שמירות רק הוא בין האנשים או

Commented [YL3]: ל
א הבאתי את
דברי הפ"ת

³⁰ ת"ל:
וז"ל המ"ב:

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

הוא בין הנשים. ואם אינם יקנים בחדר אחד, אין צריכין שימור כלל. וי"א דלילה צריך שתי שמירות, וציוס מותר להתייחד עמה. והמנהג ליקח קטן אלל החתן וקטנה אלל הכלה, ואין מתייחדין ציוס כלל קטן או קטנה. ולענין שלשים אינו מונה אלא מז' ימי אבילות ואילך, וכל שבעת ימי החופה מותר בגיהוץ ותספורת. ואם אין לו פסידא, כגון במקום שמצוי לימכור מה שהכין, או אפילו אית ליה פסידא, ומתה אמו של חתן או אביה של כלה או אחד משאר קרוביהם, שנשאר מי שיכין להם לפעם אחרת, לא התירו לדחות האבילות אלא קובר אותו מיד, ונוהג שבעת ימי אבילות, ואחר כך מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה מיד ונוהג שבעת ימי המשתה: (א) מי שהכין - עיין (בשאלת יעב"ץ ח"ב בסופו /קע"ב - קע"ד, קפ"ה - קפ"ו) חמש תשובות בענין זה (פ"ת)³¹.

³¹ שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קעב
שאלתם מי שנשא אשה ואח"כ ארעו אבל. מה דינו באבילות:
תשובה דבר זה לא הייתם צריכין לשאול. שהרי משנשא חלו עליו ימי המשתה שדינם כרגל לכל דבר כההיא דתנן (רפ"ב דנגעים) חתן שנראה בו נגע נותנין לו ז' ימי = המשתה לו ולביתו לכסותו. וכן ברגל כו'. והיינו דגרסינן פ"ק דכתובות (ה"א) הרי שהי' פתו אפוי כו'. ומת אביו של חתן כו' מכניסין המת לחדר ואת החתן וכלה לחופה ובוועל ב"מ = בעילת מצוה = כו'. ופירש"י דכיון דחלה עליה חתונה הוא לגביה כרגל. ולא אתיא אבילות וחיילא, והיא הוראה קבועה בטוש"ע בלי פקפוק. ואם כך היכא דלא הוי שרי מעיקרא למכנס משום אנינות דחיילא ברישא. ולא שרו ליה אלא מדוחק משום פסידא. הדר הוי ליה כרגל דאינו נוהג דברים של פרהסיא. עאכ"ו היכא דכבר כנס בהיתר. צריכא למימר דלא אתיא אבילות דבתר הכי ועקרא לשמחת שבעת ימי המשתה. אלא דינו כמי שמת לו מת ברגל לגמרי. שאינו נוהג אלא דברים שבצנעא בלבד. זה פשוט יותר מביעתא בכוחא ולא עוד. אלא שנדון זה קל יותר מאותו דמכניסין המת לחדר. שאע"פ שהתירו לו לבעול אסרו לו להתייחד עמה כל י"ד יום ובכנס תחלה. מותר אף להתייחד באותן י"ד יום. כמו שנפסק /י"ד/ בסימן שפ"ג. אבל אין מדרש בלי חידוש. שראוי לשום עין על הוראת הט"ז ודרישה בענין הקרוב לזה בסש"ב (סק"א) כתב ט"ז וז"ל. מעשה ארע בבתולה שנשאת בליל שבת. ועדיין לא נבעלה. וביום השבת מתה אמה של כלה. ונשאלתי כדן מה לעשות. כי קצת לומדים רצו לדמות דין זה לכאן. וא"ל שטעו דע"כ לא התירו אלא משום פסידא כו'. אבל כאן שכבר נעשית החופה רק לא נבעלה עדיין. אם ידחו הבעילה אין כאן פסידא כו'. ע"כ אסור לבעול. דת"ה = דתשמיש המטה = אסור גם קודם קבורה. אך נ"ל לענין אבילות דכלה זאת שתתחיל מיד ביום א' ואח"כ תבעל כו':

הנה האריך פה והרחיב לשון להטעות אותן לומדים. דשפיר קאמרי בודאי. ובמ"כ איהו ניהו דקטעי בהא. וכל דבריו דחיים. דומים למרובים והנם למשא ואין ספק בעולם שבנדון כמו של הט"ז בועל ב"מ מיד. מק"ו. מההיא דכתובות מכמה צדדים. חדא. מה אם קודם חופה דאכתי לא חלה חתונה. התירו לאונן לבעול ב"מ. בכנס תחלה. צריכא למימר דשרי. דהא כבר חלו שבעת ימי המשתה ולא חיילא עליהו אפילו אבילות (רק לדברים שבצנעא כ"ש לאנינות דקילא ודאי בענין זה ומה שתמהו על זאת כל המחברים ותו' עמהם פ"ק דכתובות. דהא אנינות דאורייתא. ואבילות דרבנן. ואמאי לענין ת"ה קילא אנינות מאבילות. הא מתרצנא לה שפיר בחבורי דלק"מ. ע"ל נימא בה מילתא בס"ד) ואם כך באונן בחול. עאכ"ו בשבת דאיכא תנא דשרי בת"ה אף לאונן דעלמא. כ"ש למי שחל עליו חיוב דבעילת מצוה תחלה. והעוסק במצוה פטור מן המצוה (וה"ל דה"ט דשריא ב"מ לאונן. משום דמדאורייתא ודאי שרי כל כמה דלא חלה אבילות. ולא אסרוה לאונן. אלא משום שלא יתבטל מצרכי מתו. משא"כ בחתן דרמי עליה חיובא דמצוה אחרת. ואפי' שעדיין אינו חתן שלם שלא כנס. נמי פקע חיובא דאונן. אף רק משום פסידא. ותו משום דקיי"ל כבוד חיים קודם לכבוד מתים ועמש"ל עוד) ואף על גב דנקטינן לחומרא באונן דעלמא מ"מ באונן דחתן שרי לכ"ע וכ"ש היכא דכבר נשא תחלה דלא אתיא אנינות כה"ג למפקע ליה מב"מ דרמיא עליה. ולא עוד אלא שלדברי פוסקים קדמונים הרמב"ם והריצ"ג. אונן דעלמא נמי אף בחול שרי בת"ה. אף על פי שרמב"ן השיג עליהם. עמ"ק. אם אמנם ראית רמב"ם מדוד המע"ה = המלך עליו השלום = ודאי אינה ראייה כלל דמלך שאני דבעינן מלך ביפיו. ולא גרע מכלה שאין מונעין ממנה תכשיטין גם כל יום וכן שנינו אף ב"כ דאורייתא המלך והכלה ירחצו את פניהם. מיהא באונן חתן (דדמי נמי למלך) וגם בשבת פשיטא דשרי בב"מ. וליכא דסליק אדעתיה למדחיה למצוה דכבר חלה. ושהוי מצוה לא משהינן. ועוד לא שת לבו הט"ז כי אף שלא במקום פסידא האיכא בה"ג והריצ"ג דהריצ"ג דכולהו ס"ל לעולם אונן בועל ב"מ. אלא דשלא במקום פסידא. אחר בעילה נוהג אבילות תחלה. ועם דהרא"ש דחה דעה זו בסברא גרידא. כל הני רבנן קמאי לא מדחו בגילא דחיטתא מיהו בכה"ג דאונן שנשא אצ"ל שעושין אותו סניף בשבת בלא"ה נמי שפיר דמי להתיר וכדאי לסמוך עליהו אף בדלא נשא ומ"ש ט"ז מאותה שבסימן שפ"ג. לא חלי ולא מרגיש. דאזיל בתר ערבא. וערבך ערבא צריך דלפום ריהטא הלכה מקופחת היא. כמ"ש במר"ק. דהא אוקמה תלמודא לההיא דר"י דאמר לא שנו אלא שבעל כו'. אונן שפרסה אשתו נדה כו'. כמו שתמהתי על זאת בחיבורי על

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

הרב"י. דמראה מקום הוא לו בגמרא. כמילתא דפשיטא ופסיקא ולא היא בגמרא ליתא לגמרי: איברא מתריצנא לה מסברא. ואוקימנא לה בדלא בעל באנינות ותרח עד דחיילא עליה אבלותא. כה"ג הוא דאסור להתייחד עמה כל ימי האבל ולרמב"ם כה"ג נמי שריא כמש"ל בס"ד. ועיין מש"ע להלן (סקפ"ו) בס"ד. ברם כדקדמי ימי המשתה כי נ"ד דט"ז דכבר התחילו וחיילא נמי חתונה קמי אנינות. ואבילות אכתי לא חלה. אמאי לא נימא ליה קום עשה מצוה דרמיא עלך. דאשתראי אפילו קודם חתונה ואף בחול כך ק"ו בן ק"ו בחתן ובשבת. לכן אין לטפל במ"ש עוד הט"ז. דלא ניחא להו בההיא כו' דמילי דכדי נינהו ואינם נאים למי שאמרם חוץ לכבודו. כי אין מקום כלל לכל מ"ש בכאן לעשות טלאי ע"ג טלאי שאין לת"ח לצאת בהן שאינו אלא לגנאי דלא שייכי הכא דאנן אמרינן ליה קום ובעול ב"מ. וכבר נכנסו ימי משתה. ואיהו אזיל בתר אפכא ואחר שנתבאר שכל ראיותיו וסברותיו של הט"ז בכאן לא יועילו ולא יצילו בענין שלא אמר כהלכה. וכולהו אית להו פרכא:

מעתה מאי דמסיק. שפסק שתתחיל למנות תכף אחר השבת ז"א. הדבר ברור כשמש. דהוראה זו לאו דסמכא. אלא בכה"ג פשיטא דתבעל תחלה וינהוג ימי משתה. ואח"כ ז"א = ז' ימי אבילות = ואפילו אתרמי בחול כה"ג אצ"ל באמה של כלה (כנ"ד) אלא אפילו ארע אחר שכנס. אבל דשאר קרוב כאחיה ואחותה (או קרוביו של חתן) דליכא פסידא, אפ"ה ודאי דבעיל מיד ב"מ מאחד שבהיתר כנס כדאמרן. ולית בה ספקא. השתא נחזי מאי דאיתתי תו הט"ז בשם דרישה וז"ל. לפמ"ש דמה שמכסין ראש הכלה מקרי חופה. נ"ל לסמוך על זה דאם ארע אבילות לחור"כ = לחתן וכלה = אחר שכסו ראש הכלה. דא"צ לפסוק ימי המשתה. אלא קוברין המת מיד ונדחו ימי אבילות עד הנ"ל. והט"ז כתב עליו שדבריו תמוהין חדא במ"ש דהנומא [נחשב] לחופה דהא כרמ"א. דמנהג לקרות חופה דווקא היריעות כו'. בזה הדין עם הט"ז בודאי. שאין כיסוי ראש הכלה נקרא חופה. גם דברי הט"ז אינן מכוונים. דלא ביריעות וכלונסאות תליא מילתא דחופה לענין דינא אף על פי שקורין אותה כך אלא ביחוד שאחר שבע ברכות דווקא הדבר תלוי. שעל ידו קונה אותה. לא באופן אחר (ועמו"ק א"ח סשל"ט):

עוד כט"ז ובר מן דין קשה ממ"ש הרא"ש על דר"ף. וש"מ היכא דליכא פסידא אינו נוהג ימי המשתה ברישא. וכרא"ש דמלשון זה משמע אפילו בדליכא פסידא מכניסין המת לחדר כו'. ובעול וקובר מתו ונוהג ימי אבילות כו'. ואין חילוק בין פסידא לאין פסידא. אלא לענין הנהגת אבילות ברישא כו'. ול"מ כלל דמה תועלת יש במהירות החופה ויבזו המת ויפסיקו אבילות בין חופה כו' ולא התירו חופה וביאה לאונן אלא באביו ש"ח = של חתן = כו'. וגם איכא פסידא כו'. אלה הם דברי הרא"ש בזה. וכבר רמזתי לעיל דלא כיפי תלי לה רבותא למדחפיה לרביה הר"ף ובה"ג ורבנן תקיפי קמאי דקמיה. דלא קטלי קני נינהו. ומתריצנא למלתייהו שפיר. דאנא אמינא בה כמה טעמי לשבח. בהא דדחו רבנן לאנינות במקום הכנה דב"מ חדא. דהא מצות פ"ו = פריה ורביה = ולקחת אשה. מה גם ראשונה ובתולה. מ"ע = מצות עשה = דאורייתא היא וכפולה. ואנינות אפילו דיום מיתה. אינו ד"ת אלא לענין אכילת קדשים ומ"ש. הא לשאר מילי דאסירי לאונן. דרבנן היא. ותו דאפילו אי הווי תרווייהו דאורייתא הא לעולם עשה דחיא ל"ת בכ"מ. עאכ"ו דאתי מ"ע דאורייתא וקמייתא דחשיבא כולא האי. ודחיא לדרבנן. ותו דחומר אנינות אינו אלא ביום מיתה וקבורה. כדאיתא /י"ד/ ר"ס שצ"ח. להכי כל כמה דלא נקבר אין איסור אנינות בזה"ז. אלא גזרת חכמים היא. כדי שלא יתבטל מצרכי קבורת מתו. ובר מכל דין כבר אמרנו ג"כ דאית בה משום אין מחמיצין את המצוה. ושהוי מצוה לא משהינן. ובכה"ג נמי אפשר להתקיים שתיהן. משו"ה אמור רבנן. מוטב לדחי אנינות דרבנן לפי שעה. מאחר שאינו נאסר מחמתו בת"ה בעיקר הדין (וכמה מרבוותא דשרו לה אף שלא במקום מצוה) מקמי דחיילא עליה אבילות. האוסרתו בת"ה מדינא. ויתקיימו שני הדברים בידו כהלכה. והרי אלו דברים נכונים וישרים בוודאי. כפתור ופרח:

ואחר שזכינו לזה. תתקיים בידינו יפה שטת הגאונים והר"ף. דגם בלא פסידא. תדחה אנינות דרבנן. במקום מצוה חמורה של תורה ועוד שאין מעבירין על המצות גם כבוד החיים קודם לכבוד המתים. א"כ סברת הרא"ש הפוכה. כי אנו אומרים אדרבה מה תועלת בבזיון החיים כיון שהכל מוכן ומתוקן לסעודה. וכבוד המת במקומו עומד אחר הבעילה. שנקבר מיד בלי שהיה ודחיה. ולא חשו למה שתפסיק אבילות בין חופה ובין ימי המשתה. כי מה בכך. הואיל וליכא פסידא. וחור"כ נמי ניחא להו. דחביבא מצוה בשעתה. והיא מצוה עוברת. וזמנה עכשיו בשעת הזמן' לדבר והכנה דרבה. וימי המשתה אינם מעכבים בקיום מצוה זו. הגע בעצמך שאין שם אנשים לעשות להם משתה. או שאין לחתן כדי הוצאה לימי המשתה. או שיש שאר עכובים ומונעים מלעשות ז"י משתה. וכי בשביל כך יתבטל ממצוה חמורה ועצומה כזו. מי זה אמר ותהי. חס והס מלהזכיר ולהעלות כזאת על הדעת. אלא מקיים המצו' החביבה בעונתה. והמקדים הנה שכרו אתו (שאפילו בעברה לשמה כמוה. אז"ל מפני שקדמה צעירה כו'. זכתה וקדמתה ד"ד = ד' דורות =) וימי המשת' יתקיימו בזמן האפשר להם. אין זה מעכב על זה כלל. אלו דברים ברורים ונכוחים. ללמוד זכות על אבות העולם ששטתם מקוימת ע"פ הדין הישר והאמת. ונ"ל אף שאמרו מכניסין חור"כ לחופה. לא נתכוונו לחופה ממש לשמחה אלא קמ"ל דיתכוין לקנותה. דחופה קונה ונ"מ נמי דאפילו לא מצי בעיל כגון שהיא נדה לא יפסיד דמ"מ מ"ע היא ול"א ובעול. אלא למצוה מ"ה. אך לא לשמוח במזמוטי חתן וכלה. כי שמחה ודאי לא הותרה בכאן אלא עשה דקחת אשה וב"מ בלבד. שלא

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

לדחות המצו' הבאה לידו. ואין שמחה אלא בחופה כדאיתא בהישן. ושמחה אינה נוהגת אלא בז"י המשתה. אז קטרין ליה גננא לא בזמן אנינות. ודאיתנן עלה לנדון הדרישה. נראה שגם הוא ז"ל לא סמך על סברתו להתיר בעילת מצוה. כי לא נזכר בדבריו כלל ואעפ"כ הסכים לעשות ימי משתה תחלה. וזה ודאי אינו מכוון להלכה אזיל נמי בתר אפכא אלא מסתברא בכה"ג כר"ף וסיעתו הגדולים הקדמונים כדאי לסמוך עליהם. להתיר לו ב"מ קודם קבורה אח"כ קובר ונוהג ימי אבלות תחלה ואם לא בעל וקבר תחלה הרי חלו עליו ימי אבל ודאי לד"ה ואחר ששלמו ז"י לקבורה. בועל ב"מ ונוהג ז"י משתה. והיינו נמי דכתב הט"ז בסיום דברי השגתו על הדרישה. וז"ל וע"כ נראה דבאבלות שלא על או"א = אביו ואמו = ילד"ח עשית החופה כו' ואף על פי שכבר כיסו הכלה וירויחו בזה הקדמת בעילת מצוה ז"י. משום דלפ"ד הדרישה צריך להמתין עם ב"מ עד עבור ד"י ימי משתה ואבלות שבכולן נאסר בדברים שבצנעא. דאל"ה הקדמה זו דז"י. מה טיבה אבל פליאה דעת בד"ר בזה. דקשרי ליה י"מ ושמחה. דלית בהו מצוה כולא האי ואינם אלא דבר טפל לגוף המצוה וקאסר ליה בעקר המצוה. והוי ליה למשרי נמי ב"מ במכ"ש:

אך בנדון שלו. שלא הי' שם כניסה לחופה גמורה. מאן דשרי בב"מ. לא הפסיד. שיש לו על מה לסמוך בודאי. וימי משתה לא ינהוג עד עבור האבל כדאמרן. ואצ"ל בשלא בעל. שכך הוא דינו בלי ספק ואז בועל ב"מ מיד אחר ז"י אבלות. אכן באם ארע שכנס ממש תחלה בחופה ויחוד במקום הראוי לביאה אף על פי שלא בא עליה (ויחוד נדה נמי קונה. או בהכניס'. עמ"ק א"ח סס"ט) אחר קידושין (אף על פי שלא נתייחד עמה) שהרי בזה קנאה קנין גמור. אשתו היא לכל דבר ושוב קרה איזה אבל. אף דלית ביה פסידא דסעוד' ודטרחה. כה"ג דבר ברור ופשוט הוא. דבועל ב"מ קודם שיקבר המת. ונוהג תחלה ז"י משתה. לית דין צריך בשש. ואם בזה שום פקפוק וחשש. כן נ"ל הלמ"ע. יעב"ץ:

שר"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קעג

שוב נזדמן לידי ספר שיו"ר כנה"ג על י"ד. ומצאתי ראיתי בסימן שמ"ב, כתב וז"ל מעשה בא לידניו בחתן תוך חופתו, ולא בעל שבאה לו שמוע' /שמועה/ קרוב' מאביו. ונסתפקנו אם ינהוג ימי המשת' תחלה כו'. דחופה נישואין עושה כו'. והעלינו דינהוג ימי המשת' תחלה. ודקדקנו כן מתוך דברי הרמב"ם כו' נ"ל שהספק הוא מחמת שקדמה קבורת המת לחופה דאל"ה צריכא למימר דנוהג ז"מ = ז' ימי משתה = תחלה. כדכתיבנא לעיל בסימן הקודם, שזה דבר פשוט מאד. אפילו כשארע יום מית' דא"א = דאביו ואמו = אחר חופה ומתו לפניו. כ"ש לשמועה. ואי הכי לא ידענא מאי מהני אי נמי נימא דחופה נישואין עושה. מאחר שכבר חלו ימי אבל תחלה. ואטו הכונס אחר קבורה מי לא חייל אבלות עליה ואי משום דכנס בשוגג. מנלן לפלוני בין שוגג למיזד בהכי ונראה דעקר טעמו להקל הוא משום דאבלות דיום שמועה אינו אלא תרי דרבנן ומסתברא דשרי בדיעבד מיהת ושמא יש להתיר אפי' לכתחל' להכניס לחופה. אחר שכבר הכין צרכי חופה ושמע שמוע' קרוב' שלאחר יום קבורה ודוק. ועדיין צ"ע למעשה שלא יבוא. וזה בבאה שמוע' תוך שבעה. אבל שמוע' קרוב' דלאחר שבעה שבאה אחר הכנת חופה נראה שהמקל לכנוס, לא הפסיד (רק לא יעשה ימי משתה עד אחר שבעה. ואין צריך להמתין כ"ל) ובכנס תחל' כה"ג דבאה אח"כ שמועה של תוך שלשים. נראה דבועל נמי ב"מ = בעילת מצוה =. אם עדיין לא בעל (ביחוד אם עדיין לא קיים פ"ו = פריה ורביה) = אצ"ל שאינו מפסיק ז"מ. שאפילו במתו לפניו כה"ג, לא יפסיק כמש"ל, בסימן הקודם בס"ד. וכנראה לא הגיעו למחבר זה דברי ט"ז. דס"ל אף נישואין הקודמין אין דוחין אבלות שאחריהן (עם שמביאו בכה"ג כ"פ בחבוריו דילמא לא חש לה) וכבר נתבאר היטב בס"ד שאין שומעין לו לבט"ז בכך. שלא אמר כהלכה גם ראיתי אחרי רואי עוד בספר הנ"ל (בסק"ה) דכתב כמילתא דפשיטא בזה"ל. ויל"ח אם מת אביו של חתן כו', אחר שכנס לחופה ולא בעל שהדין נותן דנוהג ימי המשתה תחלה כו'. הרי דמפשט פשיטא לזה דלא כט"ז ואינה צריכא לפנים:

שר"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קעד

עודני עסוק בענין ועיני משוטטות בשכה"ג. לראות אם אמצא בו דבר חדש הנוגע לנדון כרגע נרא' לי בו חידוש בדין בר"ס הנ"ל. אחר מי שהכין צרכי חופ' ודבועל ב"מ = בעילת מצוה = ופורש, כתב בצדו דווקא בתולה, אבל נשא אלמנה דלא מחויב לטרוח ג"י בסעוד' אינו בועל קודם קבורה, אלא נוהג ז"א = ז' ימי אבלות =, ויכנוס אח"כ ר"ו. לפום ריהטא תמהתי מאד מדברים הללו, דאי איתא דבכנוס את הבתול' קמייירי בהך ברייתא, למאי צריכי נטירותא יתרתא, בכל ד"י ימים שיהא הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים כל כך למה, הא קי"ל בביתול' הנשאת דבועל ב"מ ופורש ושוב מותר לו להתייחד עמה, כעם אשתו נדה, ואדרב' אקילו גביה טפי כדאיתא בסקצ"ג, ואטו משום דחיילא עליה נמי איסור אבלות. קילא ליה מכונס בתול' דעלמא, הא ודאי ימירא ליה טובא משום איסור כפול, אף על גב דהקלו לו לדחות אבלותו, מ"מ משום לתא דנדה חמירא ליה (דמשו"ה לא אצרכוהו בה שמיר', ואף על גב דאקילו גביה נמי דפורש באבר חי) כ"ש כי איכא תרת' ואיסור מוסיף. אי הכי, אפכא מסתברא, דעל כרחך ליכא לאוקמה להאי דאונן דמקיים ב"מ, ובעי שמיר' אחר פרישה, אלא דווקא באלמנה וגרושה, ואי משום דבבעולה לא צריך למטרך בסעוד' לג"י = לג' ימים =, מאן פלג ליה כיון דתלמודא לא מפליג מדי, ומאן אמר לן דפסידא דסעוד' של יום אחד לא חשיב פסידא, דלא ליחוש לה, וגם חששה דבשר הנפסד ודאי אינה אלא למה שנשחט ליום אחד, שבימיהם לא היו מכינין בשר של שמחה אלא לבו ביום ושלאחריו, שיותר מזה

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אינו חשוב, וכבר עברה צורתו, כענין שהוא בבשר של שלמי שמחה שאינו אלא לשני ימים ולילה, לא יותר, לכן ודאי הקפידא בזה שיהיה לסעודת בתולה ודאלמנה:

שוב ראיתי בש"ך שכתב בשם הב"ח בפשיטות כדברי, ולא הרבה אחריו, אמנם הט"ז כתב דלא שנה וראיתי שנגרש מזה שעוררתי על מ"ש בשכ"ג, כמ"ל ויצא לחלק דכאן מיירי בזמן חכמי התלמוד שלא היו פורשין אחר ב"מ בבתול' דעלמא, ואינן אלא דברי תימה. מאן פלג ליה דהא רבתינו נמנו עליה וכן ר"י ור"ל, ומאי אולמא דהך ברייתא, מהך דרבתינו, וכי אינם מבעלי התלמוד, מי ישמע לו לדבר הזה, ולא אשתמיט תלמודא למפלג בהא בין דיון לדידהו. ולא עלה ע"ד אחד מהפוסקים:

אמנם מדברי תו' בהך סוגיא (כתובות ה"א) ד"ה בעילת מצוה, לכאור' איכא לסייעי לדעת ט"ז, ותקשי לב"ח, וקשיא נמי לתרווייהו דשתקו ולא מייתי לה כלל אברא לא מילתא היא ודאי, דזיל בתר טעמא דתו', דמשום דמדבק בה, ועי"כ באין לידי פ"ו קרי לבעיל' ראשון' ב"מ, א"כ מ"ש אלמנ' מבתול', תרווייהו לפ"ו קיימן ובתרווייהו ב"מ מיקריא, גם הפסוק כי בועליך עושיך לא דרשוהו דווקא על בתול', אלא ע"ש הבנים שמוליד' ממנו, שנקראים מעשה ידיו של אדם כמ"ש ד, גם על הכתוב וחבל את מעשה ידיך, ולכן ג"כ נקרא הזכר בנאי כמ"ש עה"פ ובניהם שלשים, לכן לעולם ביאה ראשון' בכל אשה ב"מ היא, ולא יקשה לך מה שאמרו נוהג שבעת ימי משת', דדחיק ומוקי נפשי' בבחור שנשא אלמנ', וכן מטין דברי הר"מ בפ"א אבל, דסתם וכתב במי שכנס ואח"כ מת אפי' אר"א בימי חתנות נוהג תחלה שבעת ימי השמחה, ומשמע דשרי ל' בכל שמח', וגם בת"ה =בתשמיש המטה = מדלא מפליג, כדמפליג בתר הכי במי שהכין כו', והותר בב"מ כו', וא"כ תמה על עצמך איך אפשר לו בת"ה אי בכנס בתול' איירי ברישא נמי, הא אסור' לו כנדה, אלא ביחוד מיירי וסיפא דומיא דרישא א"כ בבחור שנשא אלמנה איירי, כמ"ש עליו בהגהותי שם בס"ד, שוב נזדמנה לידי תשובת הריט"ק (סע"ג) וראיתי שנשתבש בדיון זה, שכתב דלרמב"ם לא מבעיא בעילת מצוה, אלא כל ז', אם הוא בחור שנשא בתולה, ושבוש גמור הוא, שהרי בתול' האידנא. אין לה אלא בעיל' ראשון', אח"כ דינה כנדה, והיכי תיסק אדעתא למחשדיה לר"מ בהא, מאן הא דלא חש לקמחיה, ואעפ"כ שנה ושילש בחטא הבנה זו, לא חלי ולא מרגיש, ודוק דברי יעבץ. שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קפה

ע"ד השאלה דלעיל (סקע"ב) חזרו ושאלו אותי ע"ד הקריעה איך יתנהג בה. והשיבותים דבר כי בזה נ"ל פשוט שחייב לקרוע. לפי שאין ז' י' = ז' ימי = משתה כ"ט של תורה. שהרי אינו אסור במלאכה שאינה של אוכל נפש (רק בדבר מלאכת טורח ושיהוי. ודאי נאסר החתן כמו בח"ה =בחול המועד). שלא יתבטל משמחת אשתו) וכיון שכן. ודאי לא עדיפי ז"מ מח"ה דאוריתא. דתנן בהדיא שקוראין קרוביו של מת, וכן על שמועה קרובה, מיהו זה האיש ספרדי הוא אם אין הספרדים נוהגין לקרוע בח"ה על שאר מתים חוץ מאר"א אזי ינהוג גם חתן בימי משתה כמנהגם בח"ה:

שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קפו

עוד הודיעוני שנמצא בס' נק"ה להש"ך בדין ההוא של אונן בחתונה. סיוע לדעת הט"ז ושלא כדברי בסימן הנ"ל, ובאמת כשכתבתי תשובתי הנ"ל לא נודע לי כלל מזה שכתוב בנק"ה. לכן עתה שמתתי עיני בו, ולפום ריהטא נראה לי שאותם הדברים שהעתיק בנק"ה משם ר"יו, תמוהים מאד. וז"ל ואם כנס כבר ולא בעל עדיין ומת באותו יום אחר הנשואין שכבר ברכו מת אחד מקרובי החתן לא אביו. י"מ שכתבו שנוהג ימי המשתה אח"כ ימי אבלות, כמי שמת לו מת ברגל, מאחר שברך ברכת נשואין כבר חלו עליו ימי המשתה. ואף על גב דבשמת אביו אמרי' דבועל ב"מ דנראה דלא חל עליו השמחה עד שיבעול. שאני התם דחל האבלות קודם נשואין כו', ולא אלימא האי שמחה כו'. אבל כאן שכבר נשא כבר חלה עליו שמחה בלא בעילה. ולפיכך אינו בועל עד שיעברו ז"י האבלות כ"כ הר"י גאות, אבל הרא"ש הורה בזה הל"מ =הלכה למעשה = שינהוג אבלות ולא חלה עליו שמחה עד שיבעול מאחר שאינו אביו של חתן אלא של שאר קרובים עכ"ל ר"יו העתקתיו כולו כלשונו שבנק"ה כי כולו מקשה ותרי תמיהי נינהו חדא, דהכא משמע דהריצ"ג ס"ל במת אחד משאר קרובים. אפי' בכנס (אף על גב דאלימא שמחה ודאי כמ"ש הוא ז"ל עצמו) אפ"ה לא יבעול עד שיעברו ד"י ימים. ואילו בפסקי הרא"ש שהובאו דבריו בסמ"ב שמעינן לריצ"ג. גם בשאר אבלות (שלא על אביו) שבוועל תחלה. אף על גב דליכא פסידא, וגם לא כנס דאכתי לא חלה עליה שמחה כלל שרי ליה ב"מ =בעילת מצוה = עאכ"ו בכנס נמי דשרי ולפ"ד ר"יו קאסר ליה ב"מ ככה"ג כלפי לייא. ותו הא דקמסהיד ר"יו בשם הרא"ש דכי כנס ואח"כ מת לו מת נמי אסור לו לבעול ב"מ, קשיא דאנן לכאורה אפכא שמעינן בפסקי דלא פליג אריצ"ג דלא במת לו מת קרוב קודם שכנס דאכתי לא חלה שמחה. משא"כ בכנס תחלה. שכבר התחילה שמחה משמע דלא שאני אלא לעולם בכל מת נוהג שמחה תחלה. כדמוכח בהדיא בהא דכתב ויש רוצים ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל, כיון שנוהג ימי הרגל תחלה דמיא להכי כו' ולא נהירא דלא דמי לקילותא דהכא דאקילו טפי שהרי מת לו ברגל שחלו ימי המשתה והתירו לו להכניס המת כו' כדי לדחות אבלות מעליו. אבל מת לו מת ברגל שכבר חל עליו הרגל ישנה עמו בבית, והיינו ימי משתה דחתן היינו רגל וכיון דליכא קילותא כה"ג, נראה פשיטא לרא"ש נמי דנוהג ימי משתה תחלה וה"ה דמצי בעיל

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

כיון שבהתר כנס. מיהת קודם קבורת המת הרי אלו תמיהות עצומות. והפלא מהרב בש"ך הדווקא ועמקן שלא הרגיש בכל אלה הזריות. ואם באנו להשוות בין דברי רא"ש שבפסקיו ובין מ"ש ר"י בשמו. נראה שיש לחלק כך דבכנס ממש ועשה נשואין גמורין, דהיינו שאחר החופה נתייחד עמה או שהכניסה לביתו שהרי באופן זה קנאה להיות כאשתו לכל דבר. כמש"ל בתשובתי הראשונה, בזה ודאי אין אומר ואין דברים דכל כי האי גוונא שכבר התחילו ימי המשתה. ליכא דסליק אדעתיה שיפסיק בינתיים באמצע ימי המשתה ויתחיל ימי אבלות. ואח"כ יעשה ימי משתה. שהרי זה ודאי כאומר גם ברגל אם ארע כך יפסיק הרגל וינהוג אבלות לגמרי הא אין אלה אלא דברי הבל ורעות רוח, מאחר שהתלמוד משהו דין ימי משתה לרגל. אף על פי שזה י"ט של תורה, וזה מד"ס =מדברי סופרים=, גם יש לו עיקר בתורה מלא שבוע זאת. ושנוי בנביאים בשבעת ימי המשתה דמשוון כי כן יעשו הבחורים ומשולש בכתובים ביום חתונתו וגו'. דאלים טובא ודאי. ברם ההוא עובדא דמייתי ר"י, מעשה כי הוה באותו יום שברכו ברכת נישואין. מיד מת אחד מקרוביהם בטרם נתייחדו, ובעוד שלא הביאה לביתו אירע כך. שבזה עדיין לא קנאה קנין גמור ואין לה אלא דין ארוסה וכיון דחל אנינות מקמי דאתחילו ימי משתה שאין חלין כי אם אחר יחוד הקונה אותה. ופסידא ליכא כה"ג משו"ה אורי הרא"ש שידחו ימי משתה מפני אבלות ונתיישב דברי רא"ש שלא יהו סותרין זה"ז. אך עדיין לא הועלנו בכך להעלות ארוכה למחלת הסתירה שבין דברי הר"ג המובאים בפסקי הרא"ש. ובין מ"ש ר"י בשמו לא ידענא מה אידון בה יהי מה אין אחריות לשון זה של ר"י בשם הריצ"ג עלינו (וכבר נודע את אשר פרסם הרב"י פעמים רבות. שדברי הר"י אינם ברורים בכמה מקומות. ויהא גם זה כאחד מהם). מ"מ מה שכתבתי בתשובתי הקודמת. בלי ספק אמת דברים מכוונים לתלמיה של הלכה ברורה מוסכמת, ומקוימת על פי הרמב"ם בכנס תחלה, וזה בין בעל בין לא בעל. ובבעל גם להרא"ש נוהג ימי משתה תחלה ולא בעי אפי' שמירה כה"ג דלא אקיל גביה מיד, ולכתחל' אמרינן ליה בעול ב"מ קמי קבורה מדין ק"ו, ואפי' יהא איזה פוסק חולק אין ספק שהלכה כדברי המקל והמפקפק בזה ראוי לנזיפה והמתיר כחו יפה ובכאן אבאר מה שקצרתי במובן למעלה (סקע"ב) בתשובתי הקודמת. עד"ז שנתקשיתי במ"ש הטור /י"ד/ בס"ס שפ"ג כמשה מפי הגבורה, דבכנס תחלה מותר להתייחד והוא שבעל מנא ליה הא. ודכתב הרב"י עלה מימרא בפ"ק דכתובות, תמיהא טובא מאי פסקא, דהא בהדיא מוקי לה תלמודא להאיא דאר"י והוא שבעל אדתינא וכן שפרסה נדה, אבל באבלות אפי' בעל אסור להתייחד והיינו דוקא באותה שאמרו מכניסין מת לחדר וחו"כ =וחתן וכלה= לחופה כו', דמשום דכה"ג קילא ליה אבלות דאדחיא, משו"ה בעי שמירה ל"ש בעל ל"ש לא בעל, מיהא אם כנס תחלה קודם שארעו אבל דין זה לא נתבאר בגמרא כלל אלא כה"ג מסתברא ודאי שדינו כמת לו מת ברגל (וכ"כ בחבור הר"מ בפירוש) וכיון דכה"ג ימי משתה ממילא חיילי, נראה פשוט דלא בעי שמירה כלל דמידי הוא טעמא דקילא ליה אבלותא, משום דאקילו ליה למדחיה, והכא לא אקיל גביה מיד, וזה בין בעל בין לא. לא שאני ושרי ליה ביחוד. מאחר שבהתר כנס כך ה' נראה לכאור'. והא ודאי קשיא כלפי סנאיה דרב". מיהו לדינא מסתברא כמ"ש הטור, דאע"ג דכי כנס בהתר ובעל נמי. תו לא בעי שמירה בכל אותן ד"י =ד' ימים= ימים. משום דכה"ג ליכא קולא לגמרי לגביה. ולא תקיף נמי יצריה:

איברא היכא דלא בעיל קמי קבורה, אף על גב דכבר חיילי עליה ימי משתה. מאחר שכנס בהתר וליכא קולא בדחיית אבלות עד לאחר ימי משתה מ"מ אכתי תקיף יצריה דלא גרע מפרסה נדה דבעי שמירות ה"ה למת לו מת בתוך ימי המשתה כיון שנאסר בדברים שבצנעא. ואיהו אכתי לא בעיל ודאי לא סגי ליה בלי שמירה ומיתריץ שפיר מ"ש רבינו בעה"ט מכללא ומסברא אבל לא מגמרא:

ודאיתנן עלה דכי כנס מקמי דנעשה אונן ובעל (בין באנינות. בין קודם) כה"ג כ"ע מודו דחיילא חתונה ברישא דשרי אף ביחוד בלי שום שמירה, והכי מוכח נמי דפשיטא ליה לרא"ש כמש"ל מדכתב אההיא דכל אותן ימים הוא ישן כו', יש רוצים ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל כיון שנוהג ימי הרגל תחלה. דמיא להכא וקילא ליה כו', ול"נ דל"ד לקילותא דהכא שקדם המת לשמחה, הרי מבואר מזה דהיכא דקדמה שמחה, כיון דליתא לקילותא כה"ג ישנה עמו בבית. ועתה אחרי שנפנית קצת חפשיית בספרים לראות אם אמצא לי חבר. ומצאתי לי רב גדול מהר"ט בחידושי כתובות שהבין דברי הרא"ש כדברי (ויתר על זה הבין בו כאילו דעתו להקל גם אפי' בלא בעל, וזה אמנם אינו נ"ל אף על גב דסתמא הכי משמע מדלא מפליג מדי). אבל הוא ז"ל השיב עליו (עם שקיים שטתו) אכן דבריו אינם מחוורים אצלי. וז"ל מהר"ט ומשמע מדבריו שאם מת כו'. אחר שכנסה ולא בעל (זה לא נשמע ברא"ש) דנוהג ימי המשתה תחלה אשתו ישנה עמו בבית כאבלות דעלמא דלא הקלו ביה. וק"ל דאמרינן מאי קולא כו'. אלמא עיקר קולא אינה אלא לפי שהמשתה דוחה את האבלות ע"כ. ואי מהא לק"מ עליה דרא"ש דנקט לישנא דרישא דברייתא. וממילא משמע דאדבתריה קאי וכדמסיים רא"ש גופיה בלישניה דקאמר והתירו לו להכניס כו' כדי לדחות אבלות הרי לשונו ברור דאהא קסמין, ר"ל אף על גב דאכתי לא חיילא אבלות אפ"ה בעלמא הא לא שרי לאונן בת"ה =בתשמיש המטה= והכא קשרו ליה כדי לדחות היינו ודאי קולא ידיה:

ומש"ע מהר"ט וז"ל ובענין אחר י"ל בין זי"מ כו' דאילו ברגל כו'. לא אתי לזלזולי כו', אבל בחו"כ בזי"מ =בחתן וכלה בז' ימי משתה= בדברים שבצנעא היא וכשרואה דהקלו בשאר דברים

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

(ב) שאפה פתו וטבח כו' - ולא דוקא שהכין כל צרכי חופתו אלא כל שיש הפסד גדול (ש"ך).

(ג) אמה של כלה - ואפילו מת לו ג"כ אמו או שאר קרובים שנשארו מי שיכין לו, מ"מ מכניסים לחופה משום פסידא דידה והוא הדין איפכא במת אביו, וי"א דבזמן הזה אפילו במתו אב או אם דין שאר קרובים יש להם. אחד שהיה חולה נוטה למות וצוה לעשות נשואין לבתו ומת אביה אחר בעילת מצוה, ביום המחרת לא תלך בתו אחר המת ללויה, כיון שהוא רגל דידה, ואף על גב דברגל עצמו הולכין ללוות המת אפילו הרחוקים וכ"ש שאר קרובים, מ"מ בכלה שהמנהג שלא לצאת מפתח ביתה עד שבת, כי כל כבודה כו' א"כ אם תלך אחר מטת אביה כאבלים הוי כאבלות בפרהסיא ואסורה ברגל וכבר קי"ל דנוהגת שבעת ימי משתה ואח"כ שבעת ימי אבילות, ותו כיון דאביה צוה שיעשו לה נשואין בודאי ניהא ליה ומוחל על כבודו כו', אבל באביו של חתן כה"ג צריך לילך ללויה (פ"ת).

(ד) מכניסין את המת לחדר כו' - דאם יקברוהו יחול עליו אבילות בסתימת הגולל ושוב לא יוכל לכנס לחופה עד שיעבור האבילות, ואף על גב דאונן נמי אסור בתשמיש המטה וכדלעיל (סי' שמא ס"?) מ"מ הכא הקילו והתירו תשמיש לאונן ולא לאבל (ש"ך וט"ז). מעשה אירע בבתולה שניסת בליל שבת ועדיין לא נבעלה וביום השבת מתה אמה של הכלה, ע"כ לא התירו כאן לבעול בעילת מצוה אלא משום פסידא דסעודה שהכינו כבר ויצטרכו להוצאה חדשה אם ידחו עשיית החופה עד אחר האבילות, אבל כאן שכבר נעשית החופה רק שלא נבעלה, עדיין בודאי אם ידחו הבעילה אין כאן פסידא דסעודה, דמאי

(ר"ל בדברי פרהסיא) אתי לזלזולי בהאי נמי, שהכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה עכ"ל. מדבריו הללו מבואר (שעם היותו מסכים עם הרא"ש כשכנס תחלה ובעל, דהא ודאי למת לו ברגל דמיא מכל וכל) דעתו להשיב על מה שסבר בדעת הרא"ש, דאפי' לא בעל מדמי ליה להרגל כיון דכנס ברישא. וליכא קולא דלית לזלזולי ביה שעל זה תחול תשובתו לחלוק בין ימי רגל. ובין ז"מ דחור"כ, דלדברים שבצנעא הוו ימי משתה שהכל יודעים כי למה נכנסה לחופה, שזה ודאי לא שייך אלא היכא דלא בעל, וכמו שהתחיל להניח המשמעות בלשון הרא"ש, כאילו אמר שאם מת אביו אחר שכנסה ולא בעל דנוהג ימי משתה תחלה. ולא היא, דבדברי הרא"ש לא נזכר כנס כלל אלא מכלל משמע ממילא דהיינו הך רגל וימי משתה ודאי דמיין להדדי וכדכתבנא וברירנא טובא בס"ד, מיהו מסתיין למימר הכי בדבעל הבו דלא לוסף למשרי ליה יחוד בדלא בעל נמי, הא ודאי ליתא וסתימת הרא"ש כפירושו של הטור. דאי איתא לא הוה פליג עליה דאבובי, ומדשתק מניה נמי ולא גלי דעתיה אפכא, מפשט פשיטא לי דקאי כוותיה, וכדאמר תלמודא בכמה דוכתי דסתם תלמיד בשטת רביה קאי, והאיכא נמי טעמא רבא במלתא כמ"ש בס"ד ובמ"כ דהר"ט שהפריז על המדה, וחשד לרא"ש במה שלא עלה על דעתו. ודחה דבריו בגילא דחיטתא, ותו לא מידי יעב"ץ: קצור פסקי הלכות מחודפות בענין הלז, המתבארים בחמשה תשובות בדבר (סקענגדקהו) שלא נתבררו בדברי המחברים עד הנה כל צרכן:

(א) בדינא דגמרא דמי שהכין כו' אף על פי שהתירו לו חופה. אסור בשמחה. (ב) והיכא דכנס בנישואין גמורין וגם בעל, אח"כ אירעו אבל, איך שהוא בין דאר"א בין דקרובים בהא נחתין ובהא סלקין דאומרין לו לכתחלה בעול ב"מ, אפי' ארע כה"ג בחול אצ"ל בשו"ט = בשבת ויום טוב = זהו מן המושכלות הראשונות, המחמיר אינו אלא מן המתמיהין. (ג) וכי לא בעל נמי מ"מ ודאי אינו פוסק שמחתו. אלא נוהג ז"י = ימי משתה אח"כ ז"י אבלות, ובזה כל ד"י ימים נוהג דברים שבצנעא. אבל מותר בשמחה בפרהסיא. (ד) ובשלא נשא, רק קידש, אף על פי שברך ז"ב = ברכות = תחת חופה שעושין מיריעות וארעו אבל דקרוב אז בגוונא דליכא פסידא כה"ג מפלג פליגי בה, והלכה כדברי המקל, דהיינו לבעול ב"מ קודם קבורה, ולנהוג ז"י אבלות תחלה אח"כ ז"י משתה וה"ה אם ארע כך. אחר שהכין עצמו להכניס לחופה ולא הספיק לו לעשות חופה ולברך ז"ב עד שבא עליו אנינות דקרובים יש לו ג"כ על מי לסמוך לבעול ב"מ קודם קבורת המת (כ"ש אם אירע בשו"ט) ובזה לעולם נוהג אבלות תחלה. ואח"כ ז"י משתה מיד. (ה) וכל זה בין בכונס בתולה או אלמנה הכל שוה ואחד בדברים אלו. ונוהג בבחור שנשא אלמנ' ג"כ ז"י משתה ובאלמון לאלמנה ג"י משתה ע"ד הנ"ל. (ו) ובשמע בימי חתונה שמועה קרובה אחר שכנס קודם שבעל, אם שמע קודם שנקבר המת בועל ג"כ ב"מ קודם, ובמקום פסידא נוהג י"מ תחלה, ובדליכא פסידא י"א תחלה. (ז) ואם אחר שהכין עצמו לחופה קודם שכנס שמע, ועדיין לא קברו המת אומרים לו ג"כ שיבעול תחלה, דודאי לא עדיפא שמועה ממתו לפניו. במקום פסידא ימי משתה תחלה. ובדליכא ימי אבלות תחלה ככל הנ"ל. (ח) ולענין קריעה על אר"א, בכל אופן קורע מיד ועל השאר. הולך אחר מנהג המקום שנהגו בקריע' בח"ה = בחול המועד =. (ט) וכשנעש' אבל בימי המשתה, וכבר בעל בין קודם שארע האבל בין קודם קבורה לא בעי תו שמירה. אך אם המתין ולא בעל קודם קבורה צריך שתי שמירות כל אותן ד"י ימים. (י) והכונס את הבתולה ומצא דם אם ארעו אבל אח"כ אין צריך שמירות:

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

דהוה הוה, שהרי לא יעשו סעודה שנית, ע"כ אסור לבעול דהא תשמיש המטה אסורה גם קודם הקבורה כנ"ל (סי' שמא ס"ו). ולענין אבילות דכלה, תתחיל מיד ביום א' ותמנה יום ז' ואח"כ תיבעל, דאין לומר כיון שחלה עליה החופה הו"ל כרגל וממילא לא תתחיל באבילות עד שיכלו ז' ימי החופה כמו מת לו מת ברגל זה אינו דו' ימי המשתה תקינו רבנן לשמח חתן וכלה והם לא ניחא להו בהאי תקנתא, דאם תנהוג תחלה ז' ימי המשתה והיא אסורה לבעול תצטרך להמתין ז' ימי אבילות ותיאסר י"ד יום. ודרך אגב לא הקילו בכל זה אלא בשב ואל תעשה אבילות אבל אסור לו להתעסק בדברים של שמחה כל אותו יום של מיתה וקבורה, משום שיש מד"א שאבילות יום הראשון מן התורה, וכל מקום שיש ספק אם דבר מן התורה או מדרבנן מספק נוהגים בו שהוא מן התורה³² (ט"ז).

(ה) ופורש - ואסור לבעול שנית אפילו קודם שנקבר המת משום דאונן אסור בתשמיש (ש"ך), אף על גב דבכל בעילת מצוה פורש בזמן הזה³³, מכל מקום כאן מיירי בזמן התלמוד שלא היו פורשין אחר בעילת מצוה מ"מ כאן באבילות צריך לפרוש אבל בזה"ז אסור בחיבוק ונישוק, ועכ"ז צריך שמירה, ולכן אסור יחוד (ט"ז)³⁴.

(ו) ונוהג ז' ימי המשתה כו' - אפי' למ"ד אבילות יום ראשון דאורייתא טעמא דנוהג ימי המשתה ברישא משום דב"ד יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ולפ"ז אינו ראוי להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום אלא שאינו חייב לעשות מעשה דאבילות והיינו שב ואל תעשה ביום הראשון, ולדידן דקי"ל לקמן (סי' שצט ס"ג) יום ראשון אינו אלא דרבנן מותר להתעסק בדברים של שמחה ומטעם זה השמיטו המחבר והרב דברים אלו תדע דהא קי"ל דאפי' גיהוץ ותספורת מותר כל ז'³⁵ (ש"ך).

(ז) ואסור בתשמיש המטה - דוקא בתשמיש וביחוד אסור אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפי' בחיבוק ונישוק יש להתיר ואבילות דהכא כיון דאקילו ביה רבנן אתי לזלזולי ביה ומן הדין היה מותר אבילות דהכא אף ביחוד רק דחכמים אסרו ליה יחוד כי היכי דלא לזלזל ביה א"כ די כשעשו לו היכר בין אבילות דהכא ואסרו לו יחוד כי היכי דלא לזלזל ומה לנו לגזור עוד ולאסור גם מיני פרישות³⁶ (ש"ך).

(ח) והוא ישן בין האנשים כו' - אף על גב דשאר אבל מותר להתיחד שאני הכא דהא אבילות דהכא קילא ליה שהרי מת לו מת קודם שחלו ז' ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס את המת לחדר ואת החתן וכלה לחופה כדי לדחות האבילות מעליו ואיכא למיחש דלמא אתי לזלזולי ביה (ש"ך), וכל זה מיירי בבעולה אבל בבתולה מותר לייחד דנהי דאבילות קילא מ"מ כיון שבעל אסורה לו משום דם נדות שחמיר וכן נתבאר לעיל (סי' קצב סקי"ג) (ש"ך)³⁷.

(ט) ביום כמו בלילה - דלמראית עין היצר מתגבר (ט"ז).

(י) והמנהג ליקח כו' - ואף על פי שאבילות בחתן שהכין צרכי חופתו דבר שאינו מצוי הוא ובדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג וכדלעיל (סי' קכ סק"ג) מ"מ כיון דכן המנהג בפירסה כלתו נדה וכדלעיל (סי' קצב ס"ד) ה"ה הכא דחד דינא אית ליה בזה (ש"ך), [עבה"ט מ"ש בשם הט"ז אך נ"ל דלענין אבילות כו' ועי' בדגמ"ר (ובתשובת חתם סופר סי' שמ"ח) מ"ש בזה] (פ"ת)³⁸.

(יא) קטן כו' - מיהו צריך שיהו יודעים טעם ביאה ושאונה מוסרת עצמה לביאה כמו שמבואר באבן העזר (סי' כב ס"ו) (ש"ך).

(יב) אינו מונה אלא מז' ימי האבילות כו' - ואף על גב דברגל קי"ל לקמן (סי' שצט ס"ו) דעולה לו למנין, שאני התם דנהג בו מצות ל' משא"כ הכא דמותר אפי' בגיהוץ ותספורת, ודין חתן שאירעו אבל ברגל אי ז' ימי משתה עולים לו כתבתי לקמן (סי' שצט ס"ו) (ש"ך וט"ז).

(יג) וכל שבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ כו' - דחתן כיון דדמי למלך "ביפיו תחזינה עיניך" א"כ כל כמה דלא מספר ומגהץ מפורסם הוא דמשום אבל הוא עושה כן דהו"ל להשתדל בגדים מגוהצין וספר לספר דעליה רמיא למיגהץ ולספר (ש"ך וט"ז).

³² דלא כש"ך סק"ו(ו).

³³ משום טומאת נדה דרבנן על דם בתולים

³⁴ דלא כש"ך לקמן סק"ח(ח).

³⁵ דלא כט"ז סק"ד(ד).

³⁶ עי' ט"ז סק"ה(ה).

³⁷ דלא כט"ז סק"ה(ה).

³⁸ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

סימן שמג – מצות הלווית המת, ובו ב' סעיפים:

(א) מת בעיר, כל בני העיר אסורין במלאכה, (שכל) [וכל] הרואה מת ואינו מלווהו עד שיהא לו כל צרכו, בר נידוי הוא. ואם יש חבורות בעיר, שכל אחת מתעסקת במתים בזמנה, מותר ביום שאינה יומה. בד"א, שלא בשעת הוצאתו, אבל בשעת הוצאתו הכל בטלים, כדלקמן:

(א) שכל הרואה המת כו' - צ"ל וכל הרואה כו' (ש"ך).

(ב) כדלקמן - סי' שסא ס"ב (ש"ך).

(ב) בכפר קמץ, אין שואלים שלום זה לזה כשהמת בעיר. הגה: וכל שכן שאין שואלים בשלום כשיש מת על בית הקברות. אצל כשאין מת שם, שואלים. צרחוק חרבע אמות מן הקבר:

(ג) וכ"ש שאין שואלין בשלום בבית הקברות כשיש מת שם - אפי' בעיר גדולה (ש"ך).

סימן שמד – חיוב ההספד וגודל שכרו, וכיצד ועל מי מספידין, ובו ב' סעיפים:

(א) מצוה גדולה להספיד על המת כראוי. ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב, כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו. ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי, אלא מזכירין מדות טובות שבו, ומוסיפין בהם קצת, רק שלא יפליג. ואם לא היו בו מדות טובות כלל, לא יזכיר עליו. וחכם וחסיד, מזכירים להם חכמתם וחסידותם. וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל, או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו, גורם רעה לעצמו ולמת³⁹:

(א) כדי להרבות בכיה - וכל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחם בבית גניזו וכל המתעצל בהספדו של אדם כשר אינו מאריך ימים וראוי לקברו בחייו (ש"ך).

(ב) ומוסיפין בהם קצת - דדבר מסתבר הוא שכל מי שעושה איזה מצוה כגון צדקה וכיוצא בה באיזה שיעור בודאי אם היה בא לידו דבר הצורך קצת יותר ודאי לא היה מניח מלעשות גם אותו השיעור כי לא היה משחית בעבור דבר מועט יותר וע"כ נחשב לו כאלו עשאו ואין כאן עדות שקר עליו (ט"ז).

(ב) כשם שמספידין על האנשים כך מספידין על הנשים כראוי להן, (ונספדות צין האנשים וחכמים):

(ג) במקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד, חייב להשכיר מקוננות להספיד על אשתו. ואם לא רצה, בא אביה ומשכיר, ומוציא ממנו בעל כרחו:

(ד) קמץ, בן כמה שנים יהיה כשמספידין עליו, עניים בני חמשה, עשירים בני ששה, בני זקנים כבני עניים. אבל צדוק הדין וקדיש, אומרים על תינוק משעברו עליו שלשים יום. הגה: ואין נוהגים כן, אלא עד שיהיה בן י"ז חדש שזאל צמטה, כדלקמן סימן ענ"ג סעיף ה':

(ג) עניים בני חמשה - שהעני מצטער על בניו יותר מהעשיר לפי שאין לו שמחה אחרת (ש"ך), דעשירים יש להם שמחה בממון שלהם (ט"ז).

(ה) בני עשירים ובני חכמים, מוסיפין קצת על שבח מעשיהם:

(ד) מוסיפין כו' - משום כבוד אבותם (ש"ך).

(ו) תינוק שיודע לישא וליתן, מספידין אותו במעשה עצמו, ואם אין לו מעשים, מספידין אותו במעשה אבותיו, ואם אין להם מעשים, מספידין להם במעשה קרוביו:

(ז) הכלה, מספידין אותה בין במעשה אביה בין במעשה בעלה:

(ה) בין במעשה בעלה - שעולה עמו ואינה יורדת עמו (ש"ך).

(ח) המחותר והמסורס והנפלים, ובן ח', ובן בן ט' מת, והעובד כוכבים והעבדים, אין מתעסקין להספד וללוות:

(ו) מחותר - פי' שהוציאוהו חתוך מן הבטן (ט"ז).

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (ז) מסורס - שיצא הפוך (ט"ז)
(ח) אין מתעסקין להספד וללוות - אבל צרכי מטה וקבורה מתעסקין עמהם (ש"ך).
(ט) יורשים שאינם רוצים לפרוע שכר הספדן, מוציאים מהם בעל כרחם:
(ט) יורשים כו' - דוקא שירשו ממון המת דאל"כ אפילו בניו אין מוציאים מהם בעל כרחו כדלקמן (סי' שמח ס"ב) (ש"ך).
(י) מוציאים מהם - דהספד כבוד המת הוא (ט"ז וש"ך), ומטעם זה שומעין לו כשאומר אל תספדוהו ועי' בחור"מ (סי' רנג ס"ל)⁴⁰ (ש"ך).
(י) מי שצוה שלא יספדוהו, שומעין לו. (אבל אם כוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלשים, אין שומעין לו):
(יא) שומעין לו - גדול הדור שמת וצוה שלא להספידו המיקל שלא לשמוע לחכם הלז לא הפסיד, וכן עשה הנודע ביהודה בהספד הפני יהושע שאמר שלא להספידו⁴¹. שני ת"ח בעיר אחת שהיו שונאים זה את זה ומת אחד מהם אסור למעט הספד מפני כבוד ת"ח שני ע"ש. וי"א מי שצוה שבנו לא יאמר קדיש עליו שומעין לו ע"ש⁴² (פ"ת).
(יב) אבל אם צוה - וי"א דה"ה לענין אבילות שבעה וקריעה שומעין לו אחרי שהוא ג"כ לכבוד המתים דמה"ט המאבד עצמו לדעת אין מתאבלין עליו וכתב שעשה כן הלכה למעשה שלא כדברי הרמ"א וי"א שאין לסמוך עליו בזה להקל (פ"ת).
(יג) אין שומעין לו - אבל צום האב ואם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם (ש"ך)⁴³.
(יא) איסור תלישת שיער, וכן שריטה על מת, בסימן ק"פ:
(יב) העם העוסקים בהספד, כל זמן שהמת מוטל לפניהם, נשמטים אחד אחד וקורין את שמע ומתפללין. אין המת מוטל לפניהם, הם יושבים וקורים, והאונן יושב ודומם, הם עומדים ומתפללים, והוא מצדיק עליו את הדין ואומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתגדור פרצותינו ופרצות עמך בית ישראל:
(יג) לאחר קבורה מפסיקין ההספד, בין בקריאת שמע בין בתפלה. (ועיין באורח חיים סימן ע"ב):
(יד) אין עושין שני הספדים בעיר אחת, אלא א"כ יש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל הספד עם כדי צורכו:
(יד) אין עושים כו' - עי' לקמן (סי' שנד ס"?) (ש"ך).
(טו) אין עושים שני הספדים בעיר אחת, אלא אם כן יש כדי לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה:
(טז) אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, כגון צרכי קבורתו והספד, אבל שאר כל דבר, אסור. והני מילי בדברי תורה, אבל במילי דעלמא לית לן בה:
(טו) אין אומרים כו' - ד"ת אפילו חוץ לד' אמות אסור ומילי דעלמא אפי' תוך ד' אמות שרי, וי"א דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת אפי' תוך ד"א, וכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים אפי' תוך ד"א בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידותו

⁴⁰ ז"ל: שכיב מרע שצוה ואמר אל תספדוהו אין סופדין אותו, אמר אל תקברוהו מנכסיו, אין שומעין לו אלא כופין את היורשים לקברו מנכסיו:

אין סופדין אותו כו' - לשון דאין סופדין משמע דאסור לספוד אותו, והטעם כי ההספד אינו אלא משום כבוד דהמת וקרוביו, והרי מחל על כבודו, ומצוה לקיים דברי המת, משא"כ באמרו שלא יקברוהו, דלאו כל כמיניה להלין המת ולא יקברוהו, ואף אם תאמר שכונתו היתה שמנכסיו לא יקברוהו אלא מן הצדקה ומשל ציבור, בזה אמרו לאו כל כמיניה להעשיר את בניו ולהטיל נפשו על הציבור, וכ"ש באמרו שישפדוהו מהצדקה (סמ"ע).

⁴¹ לבדוק עוד פעם

⁴² לא עשיתי ולבדוק איך זה שונה מסק"ב

⁴³

סי' י"ט מה שכתבו בזה. 282. שו"ע סי' שני' שם. 283. שו"ת מהרי" וי"ל סי' י"ג, שו"ת הראנ"ח סי' נ'. ועפ"י כתב הש"ך בסי' שד"מ סק"ט שאם האב ציוה שלא להתאבל עליו, אין מתאבל עליו אלא ל' יום, כיון שאבילות י"ב חודש הוא משום כבודו, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ אבילות שלוששים אינה משום כיבוד. ועי' פת"ש שם סק"ב שמביא כמה דעות בזה. 284. שו"ת מהרי"ק שורש ל', שו"ת מהר"ם

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

ויותר מדות טובות שהיו בו, וכל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות, וע"ל (סי' שסו ס"?) (ש"ך).

(טז) כגון צרכי קבורתו - עי' (בתשו' רדב"ז החדשות סי' רכ"ד) 44 (פ"ת).

(יז) אסור - משום לועג לרש חרף עושהו (ש"ך).

(יז) מותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת, בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות:

(יח) לכבוד המת - דכל שאין לכבוד המת ודאי אסור ולא כיש שמכוונים להראות מעלתם בדרוש שעל המת מה שאינו לכבודו ולא שפיר קעבדי ואפילו חוץ לארבע אמות אסור בד"ת. אין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר שנים עשר חודש, וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר שנים עשר חודש פטורים מהספד, ואין חודש העיבור בכלל כי לא הוזכר שנה רק י"ב חדש (ט"ז).

(יח) חכם שמת, בית מדרשו בטל, שסופדין אותו כל שבעה. אבל שאר מדרשות, עוסקין בתורה אפילו בשעת הספד, ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתייהם. אב בית דין שמת, כל מדרשות שבעיר בטל, והרגילין להתפלל בב"ה משנים מקומם. נשיא שמת, כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספדין אותו בטלים, ואחר ההספד אין נכנסים לבית המדרש, אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתייהם. וכל בני העיר מתפללים בבית האבל, בין בחול בין בשבת, חוץ מקריאת התורה בשבת ושני וחמישי, שקורין בב"ה. ולא (יטיילו) בשוק, אלא יושבים משפחות משפחות ודוים כל היום:

(יט) מספדין תלמידי חכמים ונשותיהם בב"ה ובבית המדרש, אבל לא שאר העם:

(כ) חכם ואלוף וגאון, מכניסין אותו לבית המדרש, ומניחין המטה במקום שהיה דורש, וסופדין אותו שם, וכשמוציאים המטה, סופדים אותו עד בית הקברות, וביום ה' עולים לבית הקברות ומבקרין אותו, וכן ביום שלשים ותכלית י"ב חדש, מבקרין ומשכיבין אותו:

סימן שמה - דין המאבד עצמו לדעת, ומנודה, והרוגי ב"ד, והפורשין מן הצבור, וכו' ח' סעיפים:

(א) המאבד עצמו לדעת, אין מתעסקים עמו לכל דבר, ואין מתאבלין עליו, ואין מספדין אותו, ולא קורעין ולא חולצין, אבל עומדין עליו בשורה אומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים:

(א) אין מתעסקין כו' - דעון גדול הוא המאבד עצמו לדעת היינו שאין קורעין ולא חולצין כו' אבל לענין קבורה ותכריכים כן מתעסקים (ש"ך).

(ב) ולא קורעין כו' - משמע שאין קורעין עליו כלל אפי' האבלים אבל י"א שהאבלים קורעין עליו והאי אין קורעין פי' לרחוקים (ש"ך), לפי הי"א ה"ה דמתאבלין עליו אלא שאין מספדין עליו, אך להלכה למעשה מי ירים ראש נגד הסכמת המחבר מ"מ היכא דאיכא כבוד משפחה נכבדת אשר יהיה להם לבוז ולכלימה עולמית שאחד מהם קלקל מעשיו אבל אם יתיר להם המורה להתאבל אז יאמרו הבריות קמו ביה רבנן במילתא ונתבאר שלא היה לו דין מאבד עצמו אזי יכול המורה להורות לכתחלה להתאבל אפילו אם באמת נתברר לו שהיה לו כל דין מאבד את עצמו לדעת, ונהי דלענין אבל הלכה כדברי המיקל אבל לענין פגם משפחה אין הלכה כהמיקל עי' ברמ"א או"ח (סי' קלט ס"ג) 45. אף

44 שו"ת רדב"ז חלק א סימן רכד

שאלת עלה דהא דאמרינן אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת משום לועג לרש מה נקרא דברים של מת שהרי נהגו לדרוש דברי תורה בפני המת.

תשובה דברי המת הם הספד וצידוק הדין ותוכחות וכיוצא באלו כלם נקראים דברים של מת ומותר לאומרם בתוך ד' אמות של מת אבל לענות אמן על קדיש או לומר ברכו וכיוצא בדברים אלו דאיכא משום לועג לרש אסור ואצל לדבר בד"ת דאיכא משום לועג לרש וכל זה בתוך ד' אמותיו של מת ולענין מי שדורש על המת לפניו נראה דליכא למיחש משום לועג לרש כיון דלכבודו קא עביד: ויש ראייה לזה מה דאמרינן שהושיבו ישיבה על קברו והא איכא משום לועג לרש אלא כיון דלכבודו קא עביד לא חיישינן.

45 ז"ל:

מ"ב:

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

שמורגל דאין אומרים קדיש אחר המאבד עצמו לדעת, לא ידעתי טעם הגון וכי מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילהו מדרת שחת ונשתרבה המנהג לפי דשאר אבלים לא יניחוהו לחלוק עמהם בקדישים כי יטענו לאו כל כמיניה להאביד עצמו ולהשליך תיקון נשמתו עלינו אולי היה חי כמה שנים והיה מת בזמן אחר או במקום אחר, פשוט דאם הבן מקבץ עשרה בביתו באופן שאין הפסד לאבלים יכול לומר קדיש ויאמר כל י"ב חודש דטעמא מאי אין אומרים רק י"א חודש דלא לשוויה לאביו רשע, אבל הרי הוא עשה את עצמו רשע, והוא רוצה שיהיה לו כפרה. אך לומר קדיש בבכה"נ במקום שיש שאר אבלים אם הבנים יודעים בעצמם באמת שאביהם איבד עצמו לדעת אפילו אין האבלים אחרים יודעים מזה אם אומרים קדיש, הרי הם גוזלים המתים הכשירים, ואין כאן לחוש על כבוד משפחה במקום גזילת מתים האחרים. אמנם אם יש נדנוד ספק בדבר אי היה דינו כמאבד עצמו לדעת אי לא אפילו אם החמירו עליו בקבורתו וזולזלו בו, מ"מ לענין אמירת קדיש הדין עם בניו שיאמרו קדיש שהרי בני העיר שותפים זה עם זה בענין זה ומיד כשמת אביהם זכו בחלקם והשותפים שבאו לדחותם לומר שמת אביהם באופן שהפסידו חלקם עליהם להביא ראיה (פ"ת).

(ב) איזהו מאבד עצמו לדעת, כגון שאמר: הרי הוא עולה לראש הגג, וראוהו שעלה מיד דרך כעס, או שהיה מיצר, ונפל ומת, הרי זה בחזקת שאיבד עצמו לדעת. אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או הרוג ומושלך על גבי סייפו, הרי הוא בחזקת כל המתים, ומתעסקים עמו ואין מונעין ממנו דבר. הגה: מי סגננו וגזל ועל ידי זה נהרג דין מלכות, מתאכלים עליו, חס און זו סכנה מפני אימת המלכות, ולא מקרי מאבד לדעת:

(ג) כגון שאמר שהרי הוא עולה כו' - אף על פי שלא ראוהו מפיל עצמו כיון שאמר "הריני עולה לראש הגג ואפיל עצמי ואמות" חזקה לדעת עשה וי"א אפי' אמר "ראו שאני עולה כו'" ולא ראוהו עולה לא סומכים על דבריו לבד, ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת (ש"ך), באיש אחד שהלך בדרך הישר וסיגף עצמו בתענית ובטבילה ואח"כ האביד עצמו לדעת וגופא דעובדא הוי: ביום א', הלך לטבול והגיד להאשה שדרה שמה אם יבקשוני תמצאוני בבית הטבילה והלך ושהה שם וחזר לביתו ולמחר מצאוהו בביתו שוכב מגואל בדם וסכין בידו ופרע בית השחיטה, ומקודם באיזה ימים השחיו הסכין ואמר שרוצה לעשותו סכין של שחיטה, ועל הכותל נמצא כתוב בכתב ידו שתלמידיו יגידו אחריו קדיש. לא ימנעו ממנו דבר. אחד, דאין זה מאבד את עצמו לדעת כיון שלא ראוהו מאבד עצמו, ולא סמכין כאן על הוכחה. ומה שצוה שיגידו קדיש, י"ל שעלה חולשה בלבו והתיירא שימות. ועוד די"ל רוח בלבלתו, שעשה מתוך שגעון, ולא נקרא מאבד אלא כשעושה בדעת צלולה. ועוד דשמא עשה כן מחמת תשובה. וי"א אפילו אמר אעלה על הגג ואפיל עצמי וגם ראינוהו עולה ואחר זמן מצאנוהו שם נפל ומת אמרין שע"י סבה אחרת נפל אבל ראינו שנפל אף על פי שאי אפשר לברר שהפיל עצמו, מ"מ כיון שראינו נופל מאותה העליה שהבטיח להפיל בה, אמרין חזקה מדעת עשה. אבל אי לא ראינו גם ההפלה, אף על פי שמצאנוהו מת באותו המקום, לא הוי מאבד את עצמו לדעת. ומש"כ "אם ראוהו חנוק כו'" הכוונה שהוא באופן שנראה בודאי שהוא בעצמו תלה את עצמו, כגון שנמצא תלוי בחדר והחדר סגור מבפנים וכן מושלך על גבי סייפו הוא ג"כ שנראה מהענין שהוא שלט בעצמו, אף דודאי איבד עצמו בידו, מ"מ אמרין שלא מדעת היה, דתלינן רוח רעה ביעתתו או נתיירא מפני דבר אחד, עד שנשמע מפיו מתוך ישוב הדעת שהוא עולה מחמת כעס כו'. ואף אם לא אמר בהדיא ה"ה עולה כו' אך היה ניכר מתוך מעשיו וכעסו וצערו וההכנות שהוא עושה כמכין עצמו למיתה ואח"כ אנו מוצאין אותו חנוק באופן שנראה שהוא בעצמו עשה, זהו אומדנא דמוכח טובא, והוי כאומר בהדיא וי"א דאינו נקרא מאבד את עצמו לדעת כל שעשה כן מריבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור ויש אומרים שהוא כן נחשב כמאבד עצמו לדעת. ועי' בתשובת בית אפרים חלק י"ד סי' ע"ו מ"ש בענין זה (פ"ת).

(ד) או הרוג כו' - ע"ל (סי' שסד ס"ד) דין הרוגים (ש"ך).

(ה) מי שגנב כו' - דלא תאמר דכיון שגנב וגזל והתיר עצמו למיתה בדיניהם לא יתאבל עליו שהוא נחשב כמאבד עצמו לדעת קמ"ל דלא, לפי שהיה סבור שיוכל לברוח אבל משום עבירה דגנב וגזל מתאבלים עליו דלא חשוב כפורש מדרכי הציבור דלקמן סעיף ה', ולפ"ז בגנב וגזלן שמתו על מטתן מתאבלים עליהן. עי' לעיל סי' ש"מ סעיף ה' כתב הרב דברגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו, היינו כשלא התודה קודם מיתתו (ש"ך).

(ג) קמן המאבד עצמו לדעת, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

כשאל המלך, אין מונעין ממנו כל דבר:

(ו) כשאל המלך - שהרג את עצמו לפי שראה שהפלשתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו (ש"ך).

(ד) מנודה שמת, דינו כמאבד עצמו לדעת, אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו, ומניחין אבן על ארונו. והני מילי באפקירותא, כשעובר על דברי תורה, אבל בממונא, כיון שמת, פטור מגזירתם, ואין מניחים אבן על ארונו, ומספידין אותו כראוי:

(ז) מנודה כו' - כפול לעיל (סי' שלד ס"ג) (ש"ך).

(ה) כל הפורשים מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם, ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם, ובכבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המומרים והמוסרים, כל אלו אין אוננים ואין מתאבלים עליהם, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמים. הגה: הפורק מן הצדק ולא לכה לשאת עמם צמסים ואכזריות, מתאבלים עליו לכל ארבע שנים ויום אחד.

(ח) ואין מתאבלים - מ"מ מחויבים לקברם, ועמ"ש"ל (סי' שעד סק"?) (פ"ת).

(ט) לובשים לבנים כו' - מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו (ש"ך).

(י) ושמים - על שאבדו שונאיו של מקום דכתיב, באבד רשעים רנה (ש"ך).

(ו) קטן בן שנה או שנתיים שהמיר עם אמו, ומת, אין מתאבלין עליו (ועיין לעיל סימן ש"מ סעיף ה').

(יא) עם אמו - או עם אביו כדלעיל ברמ"א (סי' שמ ס"ה) (ש"ך). וי"א דאם נודע ביום ראשון שהוא להרבה פוסקים דאורייתא יש להחמיר. ולא היקל השו"ע אלא בשאר קרוביו אבל אביו של הקטן, אם המיר עם אמו, או אמו, אם המיר עם אביו, ודאי יש להתאבל ובפרט אם נודע ביום ראשון וכיון שמתחיל ביום א' שוב אינו פוסק כל ז' (פ"ת).

(ז) מי שנפל בים, או טבע בנהר, או אכלתו חיה, אין מונעין ממנו דבר:

(יב) שנפל בים - ע"י בתשו' בית יעקב סי' קמ"ח⁴⁶ (פ"ת).

(ח) ארון העובר ממקום למקום, אם שלדו (פירוש השדרה וצלעותיה) קיימת, עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים, אם יש אבליים שמתאבלין עליו, ואם אין שלדו קיימת, אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבליים ולא תנחומי אבליים:

סימן שמו - מי שקרובו צלוב בעיר לא ידור בה, ובו סעיף אחד:

(א) מי שהיה בעלה עמה צלוב בעיר, או שאשתו עמו צלובה בעיר, או אביו ואמו, ועדיין לא בלה הבשר כולו, לא ישהה בתוכה א"כ היתה גדולה כאנטוכיא, שאין אלו מכירין את אלו, ולא ישהה בצד זה אלא בצד זה:

(א) לא ישהה בתוכה - שהוא גורם לבזות המת שאומרים אותו פלוני הצלוב הוא אחיו של פלוני זה. ואם נקבר מותר, ואם צולבין חוץ לעיר על פני השדה מותר לשהות בכל העיירות (ש"ך).

סימן שמו - שלא לעורר על מתו שלשים יום לפני הרגל, ובו ג' סעיפים:

(א) מי שמת לו מת לפני שלשים יום הסמוכים לרגל, לא יספדנו משיכנסו שלשים יום הסמוכים לרגל, ואפילו יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך שלשים שמות לספד, ואפילו מת (ערב) הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד:

(א) מי שמת כו' - עיין מזה באו"ח (סי' תקמז ס"ג⁴⁷) ודין מחשיכין על התחום בשבת

⁴⁶ לא עשיתי.

⁴⁷ ז"ל:

מ"ב:

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

להביא צרכי המת כתוב בא"ח (סי' שו ס"ג)⁴⁸ ודין עובד כוכבים שעשה קבר והביא חלילין בשבת נתבאר שם (סי' שכה סי"ד-ט"ו)⁴⁹ (ש"ך).

(ב) לא יספדנו - י"א דכל שהוא עדיין תוך ל' יום למיתתו, אף על פי שהוא תוך שלשים לרגל מותר דכל כה"ג נקרא מת חדש, ודוקא אם בשעת ההספד כבר עברו ל' יום ממיתתו והוא בתוך ל' לרגל אז הוא מתישן ואסור ומ"מ אין לזוז מדברי הש"ע אשר קיימו וקבלו עליהם כל ישראל, אכן אם הוא צורך שעה שמת גדול הדור, שמוטל על כל הת"ח להספידו ומפני כבודו של חכם יש להספידו אפי' תוך ל' לרגל. יש אומרים שמותר להספיד תוך ל' יום קודם הרגל לת"ח משום כבוד התורה ויש חולקים והיינו דוקא במקום שיש שם קרובי המת אבל במקום שאין שם קרובי המת לא שייך איסור זה לכ"ע. ור"ה ויה"כ אינם כרגלים לענין זה (פ"ת).

(ב) מי שבאה לו שמועה בתוך שלשים יום קודם הרגל, נראה לי שמותר לספדו, אף על פי שהיא רחוקה:

(ג) מה שאנו נוהגין בתשלום השנה לקונן ולהזכיר נשמות, נראה לי שאינו בכלל זה ומותר לעשותו סמוך לרגל:

(ג) נ"ל כו' - ונוהגים להזכיר אפילו פעם הראשון אפילו בתוך הרגל (ש"ך).

סימן שמח - דין שרפה על המת, והאומר: אל תקברוני, וכו' ג' סעיפים:

(א) שורפין על המלכים (או על הנשיאים), מטתן וכלי תשמישן, אבל על ההדיוטות אסור:

(א) שורפין כו' - ואין בו משום דרכי האמורי ולא משום בל תשחית שזהו כבודם שלא ישתמשו אחרים בכלי תשמישן, ומש"ה שורפים מטתן וכלי תשמישן דוקא ולא דברים אחרים (ש"ך).

(ב) אסור - דאיכא יוהרא והשחתה (ש"ך).

(ב) האומר: אל תקברוהו מנכסיו, אין שומעין לו, אלא מוציאים מיורשיו כל צרכי קבורתו בעל כרחו, וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו, ואפילו האבן שנותנין על הקבר, והוא שירשו ממון מאביהם:

(ג) אין שומעין לו - דאין לו זכות להעשיר בניו ולהטיל עצמו על הצבור (ש"ך).

(ד) אלא מוציאים מיורשיו - אפי' נתן ממון הרבה לאחרים אין מוציאים מהמקבלין מתנות רק מהיורשים כמ"ש בחו"מ (סי' רנג סל"א) (ש"ך)

(ה) והוא שירשו ממון מאביהם - דאל"כ אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו (ש"ך), עי' בה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ועיין בתשובת בש"ר סי' קכ"ה בהגה"ה כס"ד שם מ"ש בזה (פ"ת)⁵⁰.

(ג) אפילו מי שאין לו ממון שצוה ואמר: אל תקברוהו, אין שומעין לו:

(ו) אין שומעין לו - משום בזיון החיים (ש"ך).

סימן שמט - איסור הנאה במת ובתכריכו, וכו' ד' סעיפים:

(א) מת, בין עובד כוכבים בין ישראל, תכריכו אסורים בהנאה. ודוקא שהזמינם לצרכו ונתנם עליו, אבל בהזמנה לבד, אפילו עשאו לצרכו לאחר שמת, לא נאסרו, דהזמנה לאו מלתא. וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך בתחלה, עדיין לא נאסרו:

(א) בין עובד כוכבים - וי"א שמת עובד כוכבים מותר בהנאה (ש"ך), מת ישראל אסור בהנאה מה"ת אבל מת עובד כוכבים אסור מדרבנן. אחד שחלה חולי שאין בו סכנה ואמרו הרופאים שיקח עצם ממת לצורך איזה רפואה או מתכריכי המת, מותר ליקח עצם עובד כוכבים לזה כיון שאינו אלא מדרבנן. ועיין עוד בתשו' צמח צדק סי' י"ג ובהג"ה שם. ובתשו' יד אליהו סי' ס"ו ובתשו' פרי תבואה סי' כ"ה ובספר ברכי יוסף להגאון מהר"ר חיד"א ז"ל (ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' מ"א) (ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז)

⁴⁸ ז"ל:

מ"ב:

⁴⁹ ז"ל:

מ"ב:

⁵⁰ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- ובתשו' הרב הגדול מהר"ר ברוך בעל טעם המלך⁵¹ (פ"ת)⁵².
- (ב) אסורים בהנאה - אף שלא כדרך הנאתן ולצורך חוליה (רע"א), ומ"מ מותר לאכול המומי"א⁵³ כו' עיין מענין זה במשנה למלך פ"ח מהל' מא"ס דין י"ח ופ"ג מהל' אבל דין א' ובפ' י"ד דין כ"א. ומ"ש בשם (ב"ח) בגד של מת כו' עי' בתשו' יד אליהו סי' נו"ן (פ"ת)⁵³.
- (ג) דהזמנה לאו מלתא היא כו' - עיין באו"ח (סי' מב ס"ו?)⁵⁴ (ש"ך).
- (ב) נויי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה, אסורים כמו המת עצמו. (ודוקא כשהם קשורים בשערות גופן, אבל אינן קשורים, מותר. ולכן מותר ליטול טבעות שזדים של מתים, וכיוצא בזה). במה דברים אמורים, בסתם, אבל אם צוה שיתנו נוי גופו המחוברים בו לבנו או לבתו או לצורך דבר אחר, מותרים. אבל ישערו ממש, אפילו אם צוה עליו, אסור בהנאה. הגה: אשה שזאלת ליהרג, נהגין בשערה, אף על פי שנגמר דינה, אין שערותיה נאסרים עד שתקטל:
- (ד) ודוקא כשהם קשורים כו' - אפי' קלועים בתוכם ואינם קשורים אסורים אלא כשאין קשורין בה כלל דהיינו דתלי בסיכתא מותרים (ש"ך), א' שמת והיה בתוך פיו שן תותבת מאיזה עצם נבילה, שיקבור עמו (פ"ת).
- (ה) ולכן מותר ליטול טבעות - אם איזה נוי של זהב או מרגליות וכדומה קשור על המת אסור בהנאה⁵⁵ וכן יש לאסור אפי' הטבעות אם הם מהודקים בחוזק וי"א דעיקר איסור נויי המת היינו דווקא בתכשיטים כעין גופו כגון פאה נכרית וכדומה דהיינו שן תותבת ולא עדיפי תכשיטי כסף וזהב ממלבושי המת ויש לסמוך על זה לענין תכשיטין של כסף וזהב ומרגליות וכדומה דלא מעין גופה ואפילו קשורים בה או קלועים בשעת מיתה (פ"ת).
- (ג) אם היו אביו ואמו מזורקים עליו כלים, מצוה לאחרים להצילן, אם לא נגעו במטה הנקברת עמו. הגה: ואם האלן, חייב שמיכתן, ואם החזין לאציו וללאמו, וחזרו וזרקו, ונאסרו, חייב המחזיר לשלם, דהוי כזרקן למקום גדולי חיות ולסטים. אבל אם נגעו בה, אסורים, אם הם של אותו שזרקן עליו, והוא שיזרקם על דעת שיקברם עמו. הגה: הדף שטיהרו עליו, וכל הכלים שמוליכין המת עליהם לקבורה, לא נאסרו, דהרי לא נתנם שם ע"מ לקבור עמו.
- (ו) מצוה לאחרים כו' - שיש בו משום השבת אבדה דודאי יתחרטו אח"כ (ש"ך).
- (ז) במטה הנקברת עמו - כלומר שנושאין אותו בה לקבורה (ש"ך).
- (ח) אסורים - מדרבנן שגזרו בהן משום דמיחלפי בתכריכי המת (ש"ך).
- (ט) אם הם של אותו כו' - לאפוקי של אחרים דלא, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ש"ך).
- (י) והוא שיזרקם ע"ד שיקברם עמו - כגון שיזרקם מתוך מרירות הלב ע"מ לקברן עמו ונגעו במטה הנקברת, לאפוקי המצע שמניחים על המת או הכר וכסת שנותנים תחת מראשותיו או סדין או טלית שפירסו על הארון או על המטה שמוליכין בה המת לקברו אינו נאסר (ש"ך).
- (ד) כל המרבה כלים על המת, הרי זה עובר משום בל תשחית:

Commented [YL5]:
??

Commented [YL6]:
מחוק מההתחלה
עד כאן?

סימן שג - דברים העשויים למת ואין בו משום דרכי האמורי, ובו סעיף אחד:

(א) אם רצו, מתירין שערות לבלות, ומגלים פני חתנים, ונותנין דיו וקולמוס בצדו, ותולין מפתחו של מת ופנקסו בארונו, משום עגמת נפש. ועושים חופות לחתנים ובלות, ותולין בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש, אבל דברים שהביאו אוכל נפש, אסור, מפני שהם נאסרים בהנאה:

⁵¹ לא עשיתי

⁵² ועי' שו"ת שבות יעקב (ח"א סי' פט) שלומד מכח התוס' להתיר בהנאה כל שהוא קנוי לו משא"כ באין קנוי לו ודאי דאסור בהנאה [מן התורה], ולפי זה מובן איך דוד שקידש במאה ערלות פלשתים והם איסור הנאה ולפי חילוק זה שכתבו התוספות לא קשה מידי דגם לדוד היו קנוים לו הפלשתים בחזקת מלחמה.

ועי' אג"מ (י"ד ח"א סי' רכט) שמאחר ורוב ראשונים פוסקים שמת עכו"ם מותר בהנאה, וכן נפסק בנקודות הכסף ובג"א ב"ד (סי' שמש סק"א), לכן כך נוקטים. ומשמע מדבריו דלא כפ"ת, שאין אפילו איסור דרבנן, וצ"ע בזה.

⁵³ לא עשיתי

⁵⁴ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (א) ותולין כו' - עכשיו לא נהגו לעשות כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג (ש"ך).
(ב) מפני שהם נאסרים בהנאה - והוה בהו משום בל תשחית לאסור אוכל נפש שלא לצורך (ש"ך).

סימן שנא - דין כלאים וציצית למת, ובו ב' סעיפים:

- (א) תכריכי המת, מותר לעשותן מכלאים:
(א) מכלאים - כדלעיל (סי' שא ס"ז) (ש"ך).
(ב) אין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו ציצית. הגה: וי"א דאין צריך ציצית. ונהגו לקברו ציצית, אך שפוסלין תחלה הציצית, או כורכין אחד מן הכנפות:
(ב) בטלית שיש בו ציצית - י"א דמי שלא היה יכול לקיים מצות ציצית בחייו מפני אונס שהיה מוכה בידיו וכה"ג אפשר דאין לקברו בטלית, עכ"ז העושה לו טלית לא הפסיד והיינו כשהניח ממון לעשות משלו אמנם לגבות מעות לצרכו או לעשות מקופת חברה של גמ"ח אין צורך (פ"ת).
(ג) שיש בו ציצית - ע"י במג"א (סי' כג סק"ב) [ז"ל⁵⁵] דאפילו מתי חו"ל יזכו לעמוד בתחיית המתים (פ"ת).
(ד) וי"א שא"צ ציצית - כשנפטר רבינו גרשון אמר "ציצית חוץ" ונחלקו בפירוש דבריו יש אומרים דרצונו לומר יסירו הציצית מהטלית, ויש אומרים דהכי קאמר ששימו אותן חוץ לארון (ט"ז).
(ה) אך שפוסלין כו' - אין לפסלן אלא יש לקשרן זה עם זה או לכסותם תוך הכנפות (ש"ך), אין קפידא אם מלבישים את המת בטלית חדש שלא נעשה לשם מצוה (פ"ת).

סימן שנב - באיזו בגדים קוברין, ואין האיש מלביש את האשה, ובו ד' סעיפים:

- (א) אין קוברין המת בתכריכים יקרים, אפילו לנשיא שבישראל:
(א) אין קוברין כו' - משום תיקון העולם שהעניים אינם יכולים לעשות כן וגם משום גסות הרוח והשחתה, ואיתא בחז"ל: כל העושה תכריכין נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחיית המתים ותבא עליו ברכה, ומיירי שהבגד פשתן יהא נאה וע"כ נהגו קצת לחזור אחר היפה אבל בחשובים יותר מדאי ודאי אסור (ש"ך), ע"י לקמן סי' שסג סק"ח? (פ"ת).
(ב) נהגו לקבור בבגדים לבנים:
(ב) בבגדים לבנים - י"א בבגדי פשתן לבנים, וי"א שגם החוט שתופרין בו יהיה ג"כ של פשתן ולא של מין אחר, ועי' בס' צמח מנחם פ' שלח ובספר אהבת יהונתן פ' הנ"ל⁵⁶ (פ"ת).
(ג) האיש אינו כורך ומקשר האשה, אבל האשה כורכת ומקשרת האיש:
(ג) האיש אינו כורך - משום הרהור אבל באשה ליכא הרהור כל כך (ש"ך).
(ד) מעצימין עיניו של מת, ואם נפתח פיו, קושרין לחייו. ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו במיני בשמים. וגוזזין שעריו. הגה: ופכניו. ומדיחים אותו היטב בכל מקום, שיהא נקי מכל טומאה, וטחין ראשו צינאים טרופים בקליפתו, שגלגל הוא שחור צעולם:
(ד) ומדיחים אותו - במקום הלנת המתים יום או יומים ע"פ פקידות המלכות ורובם מתנוולים יש להתיר לטהרו וללבשו מיד ולכרוך על המלבושים סדין ושוב כשיצא בלעו מפיו יחזרו וינקוהו סמוך לקבורה ויסירו הסדין המלוכלך ומלבושיו ישארו נקיים, וכשאין הקבורה רחוק ממיתה יותר טוב להמתין בהדחה וכו' עד שעת קבורה מטעם שדרכו לחזור ולהתנוול (פ"ת).
(ה) וטחין ראשו - מה שנוהגין שטורפין ביצים במים וכ"א לוקח מעט מן המים ומזה על המת ואומרים שזהו וזרקתי עליכם כו' ע"ז כתב שזהו מחוקות העמים ומנהג מכוער מאד וראוי לבטלו אלא ירחצו בו ראשו ואין זה מכלל הטהרה כלל. מה שנהגו לקמוץ ידי המת ולתת לתוך ידו שבט עץ וקורין **געפליך** יש לבטל מנהג זה כי צריך שיהיו ידיו פשוטות ואם ירצו להחזיק במנהג יניחו אצלו הגעפליך ולא יכפופו האצבעות, וי"א שאין לבטל המנהג (פ"ת).

? :Commented [YL7]

⁵⁵ לא עשיתי

⁵⁶ לא עשיתי.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- סימן שנ"ג – היאך מוציאין מת גדול או קטן, ובאיזו מטה, ובו ז' סעיפים:
- (א) בראשונה היו מגלים פני עשירים ומכסים פני עניים, מפני שמשחירים בשנת בצורת, והיו עניים חיים מתביישים. התקינו שיהיו מכסים פני הכל:
- (ב) אין מניחין ספר תורה על מטהו של חכם:
- (א) אין מניחין וכו' – דוקא על מטהו אבל לפניו על גבי קרקע או ספסל מותר (ש"ך), אם נפטר אדם גדול וחסיד ויחיד במקומו אל יהיה ס"ת בדבר זה מוטל אלא עומד בתיבה וכדומה לה (ט"ז).
- (ג) כבודו של חכם להוציאו דרך הפתח, ולא לשלשלו דרך גנות, ובמטה ראשונה, ולא לשנותו ממטה למטה:
- (ד) תינוק בן ל' יום, מוציאין אותו בחיק לבית הקברות, ולא בארון, ונקבר באשה אחת ושני אנשים, אבל לא באיש אחד ושתי נשים, משום יחוד. ואין עומדים עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים, ואפילו אם קים לן שכלו לו חדשיו:
- (ב) בחיק כו' – היינו דא"צ להוציאו אלא בחיק, אבל אם רוצים להוציאו במטה הרשות בידם (ש"ך).
- (ג) אבל לא באיש א' ושתי נשים – משום יחוד (ש"ך).
- (ד) ואין עומדין כו' – פי' אין צריך לעמוד (ש"ך).
- (ה) בשורה – ר"ל שהיה כל אחד אומר לו תנחם (ש"ך).
- (ה) בן ל' יום גמורות, יוצא בגלסקמא (פי' ארון) הניטלת באגפיים (פי' נסר רחב, ופי' אגפיים, זרועות), ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים. בן י"ב חדש, יוצא במטה. וכל היוצא במטה, רבים מצהיבים עליו, ושאינו יוצא במטה, אין רבים מצהיבים עליו. וכל הניכר לרבים, רבים מתעסקין בו, וכל שאינו ניכר לרבים, אין רבים חייבים להתעסק בו:
- (ו) בגלסקמא – פי' בנסר רחב שאינו ניטל אלא על הכתפים ואין צריך מטה גדול (ש"ך).
- (ז) הניטלת באגפיים – פירוש בשני בני אדם דרך כבוד (ט"ז).
- (ו) תינוק שמת קודם שנימול, מוהלין אותו על קברו, בלא ברכה, וקוראין לו שם:
- (ח) מוהלין כו' – נתבאר לעיל (סי' רס"ג ס"ז) (ש"ך).
- (ז) אין מוציאין מת במטה, אלא אם כן היה ראשו ורובו קיים:

Commented [YL8]: ל
א ברור כל כך

- סימן שנ"ד – עיר שיש בה שני מתים, איזה קודם, ובו סעיף אחד:
- (א) עיר שיש בה שני מתים, מוציאין את הראשון ואח"כ מוציאין השני. ואם היו מלינים הראשון, מוציאין השני. חכם ות"ח, מוציאין החכם. ת"ח ועם הארץ, מוציאין ת"ח. איש ואשה, מוציאין האשה, מפני שקרובה לבית הניווול. הוציאו הראשון וקברוהו, אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבליים ולא תנחומי אבליים, עד שיוציאו השני. הוציאו השני וקברוהו, באים ועומדים בשורה, מנחמים ופוטרים את הרבים, ואין מנחמים שני אבליים כאחד, אלא אם כן היה כבודם שוה וקילוסן שוה:
- (א) את הראשון – היינו אותו שמת ראשון (ש"ך), עמ"ש לעיל (סי' רס"ה סק"ח?) משום דהחיוב חל מיד בשעה שמת הראשון טרם מיתת הב'. ולפ"ז אם מתו בשבת ואחד מת קודם להשני שניהם שוים, אמנם עוד טעם כדי שלא יסריח זה שמת מקודם א"כ אין לחלק (פ"ת).
- (ב) ואם היו מלינין כו' – כלומר אם רוצים להלין הראשון לכבודו כדלקמן (סי' שנו ס"ז?) מוציאין את השני דהא בלא"ה לא יוציאו עכשיו הראשון (ש"ך), פירוש שרוצים להלין הראשון להמתין על קרוביו או שאר צרכיו אין להלין גם השני בשבילו (ט"ז).
- (ג) מוציאין האשה – אין חילוק בזה בין ילדה לזקנה למעוברת ומניקה (פ"ת).
- (ד) אין עומדין עליו כו' – כדי שלא לעכב קבורת השני (ש"ך).
- (ה) הוציאו השני וקברוהו – באין ועומדין בשורה על הא' והשני כאחד (ש"ך).
- (ו) ואין מנחמין שני אבליים – אלא מנחמין אותן בזה אחר זה או נחלקים לשתי כתות (ש"ך).

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

סימן שנה – דברים שמשנים באשה יותר מבאיש, ובו סעיף אחד:

(א) אין מניחין מטה של אשה ברחוב, מפני הכבוד. (ואין עולין צנצר עיר על האספה):

(א) אין מניחין כו' - מפני שקרובה לינוול (ש"ך).

(ב) ואין עולין כו' - שאין כבוד לחכם שמנהיג העיר שכל העיר נוהגין ע"פ צויו שיהא

עולה באשה כשנושאים אותה לקבורה (ש"ך), פי' שאין עומדין בחבורה ברחובה של עיר

לענין עמידה בשורה אבל לענין ללוותה אין חלוק בין אשה לאיש (ט"ז).

Commented [YL9]: ?

????

סימן שנו – גבו לצורך המת והותירו, ובו סעיף אחד:

(א) מת שלא היה לו צרכי קבורה, וגבו לו והותירו, אם כשגבו יחדו לצרכי זה המת, ינתנו

ליורשיו, ואם לאו, יעשו מהם צרכי מתים אחרים:

(א) יחדו לצרכי זה המת - ל"ש מעות או שאר דברים ינתנו ליורשיו, משום שזה זלזול

למת שצריך לצדקה, ומוחל הזלזול ליורשיו, וע"ל (סי' רנג ס"ו?) (ש"ך וט"ז), עבה"ט של

הרב מהרי"ט ז"ל⁵⁷. אם הגבאי רוצה לעכב המותר כדי לעשות לו מצבה והיורש אומר

שלא צריך ינתן ליורשיו ולא יבנה בו מצבה אלא דאם מנהג כל בני משפחתו להיות להם

מצבה על קברותיהם הדין עם הגבאי ועושה לו מצבה (פ"ת).

סימן שנו – איסור הלנת המת, ומתי מותר להלינו, ובו ב' סעיפים:

(א) אסור להלין המת, אלא אם כן הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכין או מקוננות, או

כדי שיבאו קרובים או להשמיע עיירות:

(א) להלין - דוקא אם מלין את מתו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו אבל מקצת הלילה

אינו עובר ואפילו איסורא ליכא אלא כדי להיות משובח יש למהר להוציא מתו כדלקמן

סעיף ב'. יהודי גנב שנתפס ונתלה והשר היה מבקש סך עצום להניחו לקבור בקבר ישראל.

לאו דלא תלין אינו רק על מי שמוטל עליו לקברו ולא על אחרים, ואין זה שמוטל עליו

חייב לבזבז כל ממנו לפייס השר כדי שלא יעבור על לאו זה (עי' רמ"א לעיל סי' קנז ס"ו?),

מאחר דלא עבר הל"ת בפועל, לא הוי רק כמצות עשה, אבל עד חומש מחויב לבזבז,

ואפילו היה רשע גמור כל ימיו אסור להלינו. ועי' במג"א (סי' תקנו סק"?) אף בנפלים

עובר על לא תלין. ועי' בשו"ת תפארת צבי ח"א"ח סי' כ"ז מ"ש בזה להגאון מהר"י ברלין

ז"ל⁵⁸. כשאמרה התורה לא תלין כו' כי קבור תקברנו והעובר על זה בשום מת עובר על

עשה ול"ת, ע"כ אז נמסר לנו שיעור מיתה אולי היה אז מסורת מבעלי טבעים הראשונים

אף על פי שנשכח מרופאי זמנינו ועליהם סמכו חז"ל בהרבה עניני התורה, או כי מרע"ה

קבל השיעור מסיני או שסמכו עצמן אקרא כל אשר רוח חיים באפו דהכל תלוי בנשימת

האף, וכשפסקה נשימתו שוב אין מחללין שבת. והדפיקה על המתים הוא ממצא האמורי

והיה ראוי לאסור לכן אמר שאין בזה מדרכי אמורי כיון שכבר נמצא פ"א שמצא קרובו חי

א"כ המבקר מתו יש לתלות שרוצה לחוש אולי יחיה קרובו אף על פי שהוא רחוק ומוקצה

מן הדעת כמו מסמר מן הצלוב וכדומה (פ"ת).

(ב) הלינו לכבודו - אחד שמת בה' בשבת ואביו רצה להמתין מלקברו עד מחר עם

דמדומי חמה סמוך להכנסת שבת כדי להצילו מחבוט הקבר. אפילו נימא שניצול ע"י כן

מדין חבוט הקבר, מ"מ אסור לעשות כן ולא נקרא זה לכבודו אלא כגון להביא ארון

ותכריכין אבל ענין העונש לא נקרא כבוד, וכ"ש שהדבר ברור שלא הועיל כלום להצילו

מדין חבוט הקבר (פ"ת), אם נמצא הרוג ולא נודע מי הוא ולפי אומדנא נראה שהוא בעל

אשה אחת צ"ע אם מותרים להלינו עד שתבא אשתו אולי תגיד סימנים מובהקים ואפשר

שגם זה מקרי לכבודו כדי שבניו יתאבלו ויאמרו קדיש, עמש"ל (סי' שס"ג סק"ז) (פ"ת).

(ג) להביא לו ארון ותכריכין - וה"ה להמתין על קרוביו (ט"ז).

(ב) כל המתים, הממהר להוציא מטתו הרי זה משובח. אבל על אביו ועל אמו, הרי זה

מגונה, אא"כ היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים מזלפים על מטתו:

(ד) ה"ז משובח - לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל עליהם הרבה הלכך יותר כבוד להם

כשנקברים במהרה משיעמדו הרב ולא יספידוהו אבל על אביו ואמו שחייב להספידם

ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציא הרי זה מגונה (ש"ך).

Commented [YL10]: 1

ספח 1

⁵⁷ לא עשיתי

⁵⁸ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

סימן שנה – נושאי המטה פטורים מקריאת שמע ומתפלה, ובו ג' סעיפים:
(א) נושאי המטה, וחילופיהן, וחילופי חילופיהן, בין אותם שהם לפני המטה בין אותם של אחריה, מאחר שלמטה צורך בהם, פטורים (מקריאת שמע), ושאר המלוין את המת, שאין למטה צורך בהם, חייבים. (ועיין בא"ח סימן ע"ב⁵⁹):

(א) פטורים מק"ש - שעוסק במצוה פטור מהמצוה (ש"ך).
(ב) אין מוציאים את המת סמוך לק"ש, כל שאין שהות להוציאו לקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע, ואם התחילו להוציאו, אין מפסיקין כדי לקרות. הגה: ויש להמתין מלקברו עד שיוכלו לשער שכל התפללו רוב הקהל, ואין חילוק בזה בין ק"ש של שחית לק"ש של ערצית. ויש מקילין בשל ערצית, האילו זמנה כל הלילה (מבואר בא"ח סימן ע"ב⁶⁰).

(ב) אין מוציאים כו' - שלא להפקיע חובת קריאת שמע (ש"ך).
(ג) במקום שיש כתפים מיוחדים לשאת את המטה, אסורים בנעילת הסנדל, שמא יפסיק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מהמצוה. הגה: יש מקומות שנהגו שהאכלים יואלו ראשון מן הבית, והקרוצים והמטה אחריהם, והרחוקים נותנין המת על המטה, ולוקחים האכלים והקרוצים המטה על כתפיהם, ואחר כך שאר העם. יש אומרים כשמגיעים עם המת לקברות, מעמידים אותו כל ד' אמות קודם שנקבר, וכן נהגו האידנא להעמידו ב' ג' פעמים קודם שאומרים עליו לדוק הדין, ובימים שאין אומרים לדוק הדין אין צריך להעמיד אותו:

(ג) במקום שיש כו' - לאפוקי האידנא שאין לנו כתפים מיוחדים⁶¹ אלא הכל מסייעים לישא לית לן בה (ש"ך), לא יפה עושים באיזה קהילות שעושין להם חבורה של נושאי המטה ואין מניחין אחרים לשאת דא"כ היו צריכים לילך יחד והם אין עושין כן (ט"ז). בזמן הזה אף על גב דאיכא חבורה, מכל מקום אי אירע אונס לאחד ודאי דשאר אנשים מזורזים ומוכנים לעשות המצוה, אם כן אין בזה חסרון ועי' או"ח (סימן שא ס"ד) (נקה"כ).

(ד) מעמידים אותו כו' - טעם ההעמדה כדי להברית רוחות הטומאה הרוצים להחזיק בו שלא להכניס עמו לקבורה כי כשמעמידים אותו הולכים להם ובימים שא"א בהם צדוק הדין א"צ להעמיד אותו, כי ביום זה אין כל כך רוחות טומאות מצויות (ש"ך).

סימן שנט – מקום יציאת המת והאבלים, ובו ב' סעיפים:

(א) מקום שנהגו לצאת נשים לפני המטה, יוצאות. מקום שנהגו לצאת לאחר המטה, יוצאות. ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המטה, ואין לשנות:

(א) מקום שנהגו כו' - מקומות שנהגו להיות אבלים הולכים לפני המטה הולכים האידנא ליכא מנהג בהליכת אבלים אלא הולכים בין שאר העם (ש"ך).

(ב) יש למנוע מלצאת נשים לבית הקברות אחר המטה:

(ב) יש למנוע כו' - כלומר מותר שיצאו אחר המטה וכדלעיל סעיף א', אבל יש למנוע מלאסור עליהם לצאת לבית הקברות אחר המטה, שאם עושים כן גורמים רעה לעולם ח"ו (ש"ך).

Commented [YL11]:
כ"ו ?

סימן שס – מת וכלה ומילה, איזה קודם, ובו סעיף אחד:

(א) אם פגעו מת וכלה זה בזה, מעבירין המת מלפני הכלה. וכן אם אין בעיר לזה ולזה, מקדימין ומכניסין הכלה לחופה, ואחר כך קוברים המת. אבל אחר שנכנסה לחופה, ויש לפניו לנחם אבל ולשמח חתן, תנחומי האבל קודם. וכן הבראת האבל קודם למשתה של חתן. במה דברים אמורים, שיש בידו ספוק כדי שניהם, אבל אם אין בידו כדי שניהם, משתה החתן קודם. (חתן ואכל צ"ה, יולא החתן עם שזכינו תחילה, ואחר כך האכל, והמנחמים וכן

⁵⁹ ז"ל:

מ"ב:

⁶⁰ ז"ל:

מ"ב:

⁶¹ פי' חברא קדישא

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

הקדושים שלהם מוכלים עם החתן כשיראו, ולא עם האכל. המת והמילה, מילה קודמת. ואם הוא מת מצוה, מת מצוה קודם:

- (א) מעבירין את המת מלפני הכלה - להכניסה לחופה דלעולם מצות החיים קודמת למצות המתים ועיקר מצות הכלה להכניסה לחופה משום לא תוהו בראה וגו' (ש"ך).
(ב) וכן הבראת האבל קודם כו' - מפני שהחתן אוכל משלו ומאכיל אחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים (ש"ך).
(ג) מת מצוה קודם כו' - אכל הסימן קאי שמת מצוה קודם לכל דבר שבתורה כדלקמן (סי' שעד ס"?) ועיין באו"ח (סי' תרפז ס"?) (ש"ך), שהרי הוא דוחה תלמוד תורה ומקרא מגילה כו'. ומת מצוה היינו כל שקורא ואין אחרים עונין כלומר שאם המת יכול לקרות יש לו עונין קרובים אין זה מת מצוה ועיין לקמן (סי' שעד ס"ג) (ט"ז).

סימן שסא - הלויית המת ובטול ת"ת להלוייתו, ובו ה' סעיפים:

(א) מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. למאן דמתני לאחרים, אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו. למאן דקרי ותני, דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים, אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו. למאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה. (ווי"א לעכשו מן הסתם מצטלן, שאין לך אחד משראל בזמן הזה שאינו צמקרא או צמסנה). ואשה, וי"א שדינה כמאן דקרי ותני. וי"א שדינה כמאן דלא קרי ותני, וכן נהגו באשה ותינוק לקולא. ואין מבטלין ת"ת למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה. ואינו צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל:

- (א) מבטלין ת"ת כו' - פירוש חובה לבטל (ש"ך).
(ב) שקרא ושנה כו' - משמע שצריכים שניהם, וי"א או שנה (ש"ך).
(ג) אם יש ס' רבוא כו' - שנטילתה כנתינתה מסיני מה נתינת התורה בסיני בס' רבוא אף נטילתה בס' רבוא (ש"ך).
(ד) והוא שיש עמו עשרה - כדי שיוכלו לומר קדיש וברכת אבלים (ש"ך).
(ה) ואין מבטלים ת"ת למת כשיש כו' - הל' מגומגם אלא שזה מדבר על מי שלא קרא ושנה מספיק כשיש לו מי שיתעסקו עמו, א"צ לראות אם מתעסקים עמו, דמסתמא מתעסקים עמו, ות"ת קודם. אבל מי שלמד שאין לו שיעור, ודאי דלעולם צריך ללוותו דצריך ששים רבוא ודאי מסתמא ליכא ששים רבוא. מה שרגילין לבטל תלמוד תורה כל זמן שיש מת בעיר הטעם פן יהיה צרכי המת נדחה, כי כולם ילכו ללמוד. אבל בקהלות שעשו כתות ויש אנשים מיוחדים המתעסקים בו, אדם הלומד לש"ש ואינו רגיל לטפל בס, יכול ללמוד, ואפילו למאן דקרי ותני, אבל למאן דמתני לאחרים דאין לו שיעור צריך לבטל אפי' עשו כתות, דוקא בשעת הוצאתו (ש"ך).
(ו) וא"צ לצאת ולראות כו' - זה מדבר על מי שלא קרא ושנה שא"צ לראות אם יש שם מתעסקים כל צרכו כמ"ש לפני זה, והדעה הזאת חולקת על מה שכתב רמ"א "דהאידנא מן הסתם מבטלין" ואם כן לפי דברי רמ"א יש לבטל גם בזה מ"מ רב הלומד עם תלמידיו לא יבטל בשביל זה מן הסתם (ט"ז).

- (ז) ותינוקות של בית רבן אינן מתבטלין כלל - פי' אפי' להוצאת המת (ש"ך).
(ב) כמה דברים אמורים שמבטלין תלמוד תורה, ללוותו בשעת הוצאתו. אבל כל זמן שמוטל לקברו, אין מבטלין בשבילו ת"ת, אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה, אותה שאינה יומה מותרת בין בלימוד בין בשאר מלאכות. ובשעת הוצאה, מבטלין מכל שאר מלאכות ובאים ללוותו, אפילו אי לא קרי ותני, דלא מפלגינן בין לא קרי ותני אלא בביטול ת"ת, אבל בשאר מלאכות, אפילו אי לא קרי ותני הכל בטלים ובאים ללוותו. ואם אין חבורות בעיר, כל בעלי מלאכות צריכים להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר. אבל מתלמוד תורה אין צריכים להתבטל אלא בשעת הוצאתו, כדאמרן:
(ח) אם יש חבורות בעיר - עי' מג"א (סי' קנג סקמ"א⁶²) שכתב אנשים שהחזיקו לקבור

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

מתים אין יכולים למחות באחרים שבאו לקבור, שבעשיית המצוה, כל א' רוצה לזכות, ובמקום שיש חבורות ממונים לכך, צריך ליתן להחברה? כמנהגם, וי"א בדברי המג"א דמיירי באנשים שרוצים להיות גם הם תוך חבורתם והם מונעים אותם, ע"כ כתב שא"א להם למנוע רבים מלעשות מצוה. אבל אם האנשים אינם רוצים להיות בתוך החברה, אין לאדם זר זכות להפסידם מחזקת מצותם, וכל זה כאשר החברא קדישא עובדים בחינם וכמצות גמ"ח אז הקדימה להם, אבל כל שהם רוצים בשכר שקצבו להם ואחרים רוצים לעשות בחנם או בזול יותר, אין לחברא קדישא זכות להפסיד אחרים. ואף על גב שיכולים לקבוע שכרם מבני העיר או בני החבורה, אבל לעשות תקנה להוציא ממון על מי שהוא חוץ לחברה שלהם, שיתן מכל מת כך וכך, ואם לא ירצה, לא יהיה שום אדם רשאי לקבור מתו, אין להם זכות, ומש"כ המג"א שם שצריך ליתן להם כמנהגם, כוונתו אם המת שייך לבני חברא קדישא, על בני החברה שלהם יכולים להטיל כמו שנהגו, אבל על מי שחוץ לחברא קדישא שלהם, אין זכות. או אפשר ס"ל להמג"א דמה שנהגו להטיל על החוץ לחברא קדישא, היינו כאשר נעשה ונתקן מעיקרא מכל בני הקהלה, והיינו דוקא בשיש קצבה לדבר, שכל מי שהוא חוץ לחברא קדישא, יתן כך וכך או אחוז מהירושה. אבל מה שנהגין בקהלות קטנות, שיהיה מכס בלי קצבה, אסור. אורח א' בא לעיר ונפטר שמה ולקחו הגבאים דחברא קדישא מהיתומים שהיו עמו סך שמונה מאות זהובים עבור מקום קבר וצרכי קבורה. וכשהרב שמע על כך, שלח לקרוא לראשי החברא קדישא, והיתה תשובתם כי מנהגם מעולם לתת לכל א' קבר בדמים מועטים, אך בתנאי שלא יבקש לו מקום ידוע מעליות קבורת אנשי השם. ואמרו ליתומים, אם לא יבקשו מקום חשוב רק לקברו במקום קבורת האורחים, מספיק להם בסך מועט, רק שיקנה מקום קברו. אך אם ירצו מקום לפי כבודו, בעליות קברי צדיקים, לא ימכרו בפחות מסך אלף זהובים. ונשאו ונתנו והתרכו הבנים ליתן סך שמונה מאות זהובים, ומותר? נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. משמע שיש קפידא ע"ז, שיהיה קבור בשלו, וממילא כיון שנותנים לו מקום קבר בשיווי הראוי, רק שהיורשים מבקשים לכבד מורישם, יכולים בני הח"ק לעלות דמי מחיר הקרקע כמה שרוצים ואין אונאה לקרקעות, וזה בקרקעות רגילות, אבל בדבר שדרכו למכור בסך הרבה כ"ש שמותר. רק צ"ע מי נתן להם רשות לקבור איש נכרי אשר לא נודע מה מעשיו אצל אנשים צדיקים ואנשי מעשה, אמנם אין בידי להוציא מהח"ק מה שכבר גבאו. ועיין בס' כבוד חכמים דף נ"ז שהאריך ג"כ בזה והעתיק שם תקנת דד"א בענין זה⁶³ (פ"ת).

(ג) הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לריש (משלי יז, ה) ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ד' אמות:

(ט) ולפחות ילוונו ד"א - זה מדובר ביש לו כל צרכו אבל באין לו כל צרכו, צריך ללוותו עד קברו⁶⁴ (פ"ת).

(ד) אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת, צריך לעמוד מפניו:

(י) צריך לעמוד מפניו - פ' מפני העוסקים עמו שהם גומלי חסדים, היינו בסתם אדם, אבל בגדול, צריכים לקום לפניו אחרי מיתתו כמו בחייו, ודרך אגב רואים שבכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד לפניו, וה"ה בפני כל תלמיד חכם⁶⁵ (ט"ז), עי' ט"ז דאם המת הוא ת"ח חייב לעמוד מפניו לבד ונפקא מינה אם המתעסקים הם עובדי כוכבים ועי' בתשובת יד אליהו סי' נ"ד שהשיג על הט"ז וע"ש עוד לענין אם צריך לבטל ממלאכתו כדי לעמוד בפני המת (פ"ת)⁶⁶.

(ה) ארון העובר ממקום למקום, אם שלדו קיימת, צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת:

סימן שסב - לקבור בקרקע, ואם קוברים שני מתים יחד, ובו ו' סעיפים:

(א) הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע, עובר משום מלין את המת. ואם נתנו בארון וקברו בקרקע, אינו עובר עליו, ומכל מקום יפה לקברו בקרקע ממש, אפילו בח"ל:

(א) ולא קברו בקרקע עובר כו' - אחד שנולד לו מכה ברגלו והוצרך לחתוך לו רגלו אף דבש"ס (כתובות כב ע"ב) משמע דיש לקברו, עכ"ז אין זה מצד החיוב לקבור ומי שחושש

⁶³ לא עשיתי.

⁶⁴ הוא הוסיף עי"ש עוד ולא עשיתי

⁶⁵ עי' חת"ס שזה דווקא מצוה בשעתא

⁶⁶ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- לעצמו משום סכנה אפשר דאינו מחוייב לקבור מ"מ צריך ליתנו בחדר א' שלא יכנסו שם הכהנים כי אבר מן החי מטמא, ועמ"ש לקמן (סי' שסט סק"ג?) (פ"ת).
- (ב) ומ"מ יפה לקברו בקרקע קשה ממש - כלומר אף על פי שהארון קבור בקרקע, מ"מ לא יהא הארון סתום מכל צד, אלא יקבר המת בקרקע ממש, ובמקומות שיש מנהג לעשות לכהנים ארונות שלמים (דהיינו שעושים מלמטה דף ושוכב על הדף ואומרים טעם משום חשיבות כהנים הוא) כל שנותנים חרסית על פיו ועיניו הוי במקום עפר דבזמנם, אז זה מותר. עוד אפשר לומר דאי אפשר לארונות שעושין עכשיו שלא יהיו נקובים בצדדים ובנקב סגי (ש"ך), בית הקברות שרגילים לקבור להניח הראש לצפון ורגליו לדרום ופתח שער הכניסה להקברות היה לדרום ומחמת דוחק המקום שנתמלא, רוצים לשנות להתחיל שורה אחרת ממזרח למערב, הראש למזרח ורגלים למערב. הנה צ"ע מאין הרגילות לקבוע תחומין ורוחות בקבורת מתים, ומ"מ הנח להם לישראל אם לאו נביאים הם בני נביאים הם, ומרגלא בפומיה דאינשי דקוברים הרגלים נגד פתח שערי כניסה ויציאה לרמז האמונה בתחיית המתים שעתיד לעמוד מקברו ולצאת דרך השער. והנה כאשר אנחנו השוכנים באירופא רוצים לנסוע לאה"ק יש לפנינו ב' דרכים או לנסוע מצפון לדרום עד הים האמצעי ומשם הופך פניו למזרח א"י או לנסוע ממערב למזרח קישטאנדינא ומשם הופך פניו לדרום ובא לא"י וע"כ נכון לקבור או ראשו לצפון ורגליו לדרום, או ראשו למערב ורגליו למזרח, אבל בא"י דמתים קמים ועומדים בא"י ע"כ אין קפידא ברוחות, משא"כ בח"ל. ולכן אם רוצים בני עירו להשכיב ראש למערב ורגליו למזרח הוי כמו ראש לצפון ורגליו לדרום ומשום שינוי רגילות אין קפידא, ומה טוב אם אפשר שיפתחו עוד שער א' לצד שכנגד רגלי הקבורים לקיים מנהג הנ"ל ואם גם זה א"א לקבור ראש למערב פשיטא דהכל מותר ואין דנין אפשר משאי אפשר, ועי' ש"ך סק"ו (ו) (פ"ת).
- (ב) נותנין המת על גביו, ופניו למעלה, באדם שהוא ישן:
- (ג) על גביו כו' - דכל היכא דישכיבו אותו באופן אחר או מעומד או יושב ה"ל דרך גנאי ונוהגין לכסות הארון בדף ושלא להטיל שום עפר על גופו מפני שבזיון הוא לו (ש"ך).
- (ג) אין קוברים ב' מתים זה בצד זה, אלא אם כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ולא המת בצד עצמות. ולא עצמות בצד המת. אבל נקבר האיש עם בתו קמנה, והאשה עם בנה קמן ועם בן בנה קמן. זה הכלל כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו:
- (ד) אין קוברים - על דבר הרחקת המתים אף ששיעור הרחקת מתים בין זה לזה הוא ששה טפחים, מ"מ תראה מה שכלל ישראל נוהגים וזה **הקובע** שקוברים זה אצל זה וזה עג"ז אף שהוא שלא ע"פ הדין ונתפשט המנהג לפי שלא לנו ניתן הארץ רחבת ידיים לפנינו וכמה השתדלות צריכין בכל המקומות ליתן לנו קצת מקום ודי לעמוד בשלנו במקום מצומצם ודינים אלו לא נאמרו אלא במקום שהארץ רחבת ידיים לפנינו עי' ט"ז (סי' שסד סק"ב?) בדין מת מצוה, מ"מ מקום שנתיישב בקרוב ואפשר להרחיק יש להרחיק (פ"ת).
- (ה) זה הכלל כו' - דוקא קטן אבל בן גדול אף שמותר עם אביו וכן בת גדולה עם אמה אסור לקברה עמהם ומ"ש עם בן בנה הקטן ה"ה דהוא מותר עם בת בנו או בתה (ש"ך).
- (ד) אין נותנין ב' ארונות זה על זה. ואם נתן, כופין העליון שיפנה. ואם יש ביניהם עפר ששה טפחים, מותר:
- (ו) אין נותנין כו' - אפילו אי אפשר לקבור במקום אחר ולכן צריך למחות בקהלות שהקוברים עושים כן שלא ישימו זה על זה, אלא בדאיכא בבירור הפסקת ו' טפחים. מיהו אם אי אפשר לקבור בענין אחר, ודאי שרי (ש"ך).
- (ה) אין קוברים רשע אצל צדיק, אפילו רשע חמור אצל רשע קל. וכן אין קוברים צדיק נוכ"ש בינוני (וכשר ובינוני), אצל חסיד מופלג. (אצל קוצרים צעל תשובה אלל לדיק גמור):
- (ז) אין קוברים רשע - מי שנהרג ע"י רוצח, יקברוהו בקברות אבותיו לפי כבודו הראוי לו, ואין לחשוש שחייב מיתה מפני שנהרג כך (פ"ת).
- (ח) וכן אין קוברים צדיק נוכ"ש בינוני כו' - כצ"ל (ש"ך, ט"ז).
- (ט) אבל קוברים בעל תשובה כו' - אבל אין קוברים בעל תשובה אצל חסיד (ש"ך).
- (ו) שנים שהיו שונאים זה לזה, אין לקברם יחד:

Commented [O12]: ה

יה כתוב פוק
חזי מאן עמא
דבר

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

סימן שסג – איסור פינוי המת והעצמות ממקומן, ובו ז' סעיפים:

(א) אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי. ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו. וכן כדי לקבורו בארץ ישראל, מותר. ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין. ואם אינו משתמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאוהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו. (יש נוהגין לתת מעפר ח"י נקבר, ויש למנהג זה על מה שסמוכו):

(א) אין מפנין כו' - הטעם דבלבול קשה להם שמתיראין מיום הדין (ט"ז, ש"ך), מי שנקבר בקרקעות עובד כוכבים יכולין להוציאו משם לקבורו בקבורת ישראל, ואין למנוע לאלו הרוצים להקבר בקבר חדש עבור שימשך ע"ז בזיון להמתים הקבורים בבה"ק ישן דמה להם בזה מ"מ אין רצונם להתבזות ולהקבר במקום זה ואינו מחוייב לסבול אף בזיון מועט בשביל חבריו. קהל שקנו קרקע לקבורת לא לצמיתות רק למאה וחמשים שנה ואח"כ תחזור הקרקע לבעלים לחרישה או לבנין ועתה קמו בניהם ורוצים לקנות קרקע אחרת שתהא לקנין עולם אסור לפנות הנקברים שם ולקברם בקרקע זו שיהיה להם מנוחה לעולם, אולי בריבוי הזמן יחיו מתים וזה דוקא אם בטוחים שגם אחר כלות הזמן יהיה להם רשיון לפנות עצמות משם למקום אחר קודם שישוב הקרקע לבעליו, אבל אם יש חשש שאח"כ לא יתנו רשות לפנותם, מותר לפנותם עתה, כיון שיש בידם לקנות קרקע לחלוטין לא יקברו עוד במקום הזה. בה"ק שניתן ליהודים לקבור המתים במגפה ר"ל, ולא ניתן לחלוטין לאחווה וגם אינו מוקף חומה ואינו משומר וע"פ דין של עובדי כוכבים אחר שש שנים מפנים העצמות וזורעים שם, והן עתה מצאו מקום שבקל יכולים להשתדל לפנות בה"ק הזה להוציא המתים ולקברם בבה"ק הישנה ורובם מהמתים במגפה המה מבני העיר שיש להם קרובים שוכבים בקבורת הישנה מותר לפנות כל הקבורות ההם ומצוה רבה איכא להשתדל בזה ולא מבעיא אותם שאבותיהם וקרוביהם שוכבים בבית הקבורות הישנה אלא אפילו שארי מתים כיון דאינו מוקף חומה ואינו משומר ועתידים לחללן אף על פי שאפשר ע"י השתדלות והוצאות מרובים יפעלו לבנות חומה סביב ולסגור ולשמרו ושיהיה מוחלט לאחווה מ"מ מכיון שהוציאו משם כל האנשים השייכים לאנשי העיר שיש להם קרובים שם ולא נשאר רק אנשים שהתגוררו מי יכול להטיל על הצבור להוציא הוצאות וטירחא מרובה ונמצא נשארו בלי שמירה ועוד כיון שאין הקבורות של ישראל הו"ל כצדיק קבור בקבר שאינו שלו, משא"כ בה"ק הישנה שהיא של החברה כנהוג יש לכל הנקברים שם חלק כמו בהכ"נ של כרכים. ע"כ יהיו זריזים לדבר מצוה זו, ועי' מ"ש לקמן (סי' תג ד"ה המלקט ?) (פ"ת).

(ב) ובתוך שלו - פי' למקום שהוא שלו ששם שוכבים בני משפחתו (ט"ז וש"ך), מפני שזהו כבוד ורק משום האי כבוד מפנין ולא משום כבוד אחר (ש"ך).

(ג) כדי לקברו בא"י - שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו (ש"ך), אף אם גילה דעתו בחייו בפירוש שזה לא טוב להעלות מת לארץ ישראל, אפ"ה מותר לבניו להעלותו ומצוה קא עבדי מיהו היכא דפקיד לבניו בפירוש דלא לסקוהו אין להורות לבניו שיעברו על דבריו (פ"ת).

(ד) או שהוא קבר הנמצא - מעשה שמכרו ע"י שבעה טובי העיר מקום קבר לאשה אחת בכתב מפורש ושם נאמר המקום ההוא בסימניו ומצרינו ויהי היום איש אחד בבלי דעת קבר שמה **נפל** נראה מותר לפנות הנפל דקבר הנמצא מותר לפנותו (פ"ת).

(ב) אין מוליכים מת מעיר שיש בה קבורות לעיר (אחרת), אלא אם כן מחוצה לארץ, לארץ. הגה: או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו. ואם כזה להוליכו ממקום למקום, או שצוה לקברו צביתו ולא צבית הקברות, שומעין לו. ומותר ליתן סיד עליו, כדי לעכל הצער מהר, ולהוליכו למקום אשר כזה:

(ה) אין מוליכין כו' - משום כבוד המתים הקבורים באותה העיר שמבזה אותם שלא לנוח אצלם את זה (ש"ך), עי' ש"ך וקשה דא"כ אף אם הוא מצוה להוליכו משם לא נשמע לו משום כבוד המתים שבבה"ק שבמקומו (עמש"ל סק"ח ?) אלא הטעם משום צער ובזיון המת לטלטלהו למרחוק ואולי בין כך ובין כך יסריח או יכשלו איבריו ויהיה בזיון המת כאשר באמת קרה הדבר פעמים רבות. וע"ש עוד לענין דמי קניית בה"ק וגם הוצאות בנין

Commented [O13]:
יה כתוב אשת??

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- החומה דלתים ובריה כיצד נגבה אם לפי ערך או לפי נפשות⁶⁷ (פ"ת).
- (ו) כדי לעכל הבשר - שנאמר בשרו עליו יכאב כל זמן שבשרו עליו יכאב אינו נוח מן הדין (ט"ז), בשעת הדבר בר מינן⁶⁸, צוה השררה שלא יקברו המת בקברות אבותיו שיש בעיר אם לא שישפוך עליו סיד לעכל ובאם לאו יקברו אותו אל אחד היערים במקום שאין ישוב בני אדם, עדיף לשפוך עליו סיד ולהיות קבור בשכונת קברות ולא יקבר ביערים כקברות חמור בלי שום שמירה שאפשר שהכלבים יסחבוהו. א' שצוה את בניו אחריו לתת סיד תוך קברו כדי שיתעכל מהרה, אף דדבר זה מותר, מ"מ אין לעשות התחכמות נגד פעולותיו של הקדוש ברוך הוא כו'. אחד שחלה בחולי אבן ר"ל והרופאים חתכו כדרכם ולא הועיל ומת אם מותר לישראל לחתוך בגוף המת כדי לראות שורש המכה ויבא מזה הצלת נפשות. אם יש לפנינו חולה אחר בחולי זה מותר ואם לאו אסור. אם יש לפנינו חולה שיש לו מכה כיוצא בה ורוצה לנתח המת הלז לרפואתו של זה מותר. מי שרוצה למכור עצמו בחיותו לרופאים שינתחוהו אחר מותו ללמוד ממנו הלכות הרופאים, זה איננו נכנס בגדר פיקוח נפש כלל וכלל וכיון שאין כאן פיקוח נפש איכא משום איסור הנאה וגם משום ניוול אם על ניוול של עצמו לא חס וכל שלא חס על כבוד קונו (פ"ת).
- (ג) אין מלקטין עצמות, לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר, לצד זה, לקבור שם מת אחר, או לצורך המקום. @NO MB
- (ד) מקום שנוהגין לקבור במהמורות (פי' בשוחות עמוקות מן במהמורות כל יקומו) (תהילים קל, יא) בלא ארון, עד שיתעכל הבשר, ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותן בארון, מותר:
- (ז) במהמורות - פי' גומא מלשון (&) במהמורות כל יקומו (ט"ז).
- (ה) ארון שפינוהו, אסור בהנאה. אם הוא של אבן ושל חרס, ישבר. ושל עץ, ישרף:
- (ח) ארון שפינוהו אסור בהנאה - שכל מה שנקבר עם המת אסור בהנאה כדלעיל (סי' שמט ס"ז?) (ש"ך), ארון של מת שהושם בתוכו מת והיה קטן מהכיל והוצרכו לתקן ארון אחר, ארון הראשון מותר בהנאה ומכ"ש דמותר ליתן בתוכו מת אחר, דאחרי שהארון לא היה מן המדה שלא היה לפי מדת המת אין זה בכלל הניחו בו, והכינו עבורו, ואף על פי שהניחו לשם בדיק מעוקם לשאת אותו מפונדק עובד כוכבים לבית ישראל כפי הפקודה, בשביל זה לא נאסר, דהא דארון ותכריכין של מת וכיוצא בו אסורים בהנאה, היינו אם הם ראויים לקבור עמו. ויש חולקים דאף לפי שעה אם הניחו בו והכינו עבורו אסורה בהנאה (פ"ת).
- (ו) המוצא נסרים בבית הקברות, לא יזיזם ממקומם:
- (ט) לא יזיזם ממקומם - דשמא מן ארון הם (ט"ז, ש"ך), וה"ה חרסים (ט"ז).
- (ז) אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל, אפילו אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות:
- (י) לפתוח הקבר - שני מתים שנקברו ושכחו בכ"א להליבש מלבוש א' מן המנהג לתכריכי מתים ומת אחד היה יותר מבן כ' וא' פחות מכ' וצוה לפתוח קבר הקטן להליבשו מה שחסר מן הבגדים דבקטן ליכא חרדת הדין אבל הגדול אין לפתוח קברו מטעם חרדת אימת הדין. הרוג אחד שנמצא ולא ניכר בו שום צורת פנים ומתוך הבגדים והכתבים נראה שהוא בעל אשה אחת אשר יצא מביתו זה חצי שנה וקברו אותו ואח"כ באה האשה ואמרה שיש לבעלה סימנים מובהקים בגופו, אסור לפתוח קברו לראות אחר הסימנים שכל מה שהתיר היינו במקום שיודעין בודאי שזהו המת אלא שנסתפקו אם הוא קטן אבל בני"ד שמא הוא אחר והניוול בחנם אין להתיר (פ"ת).
- (יא) הקבר - מעשה שחפר המתים והפשיטום ערומים, מותר לחפור ולפתוח קבריהם לראות אם הם ג"כ ערומים, ודוקא במתים שנקברו מקרוב כמו חדש ימים, אבל אותן שנקברים מקודם, אין לחפור כלל, ויש חולקים וס"ל דאין לפתוח שום קבר (פ"ת).
- (יב) אם הביא שתי שערות - פי' אם היה גדול ונפקא מינה לענין מכירתו שמכר אם הוא מכר (ט"ז).

Commented [O14]: נ
כון אין התיר
משום עגונה?

סימן שסד – איסור הנאה של קבר והאבן והבנין, ובו ז' סעיפים:
(א) ליקבר של בנין, אסור בהנאה. אבל קרקע עולם של קבר, אינו נאסר. הגה: ליי"א

⁶⁷ לא עשיתי
⁶⁸ עי' לקמן שסד סק"ו.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, דהוי תלוש ולבסוף חזרו, אסור בהנאה. ⁶⁹ ויש אומרים עוד ליטע על האבן שנותניו על הקבר למצבה. ⁷⁰ ויש חולקים ומתירים. ⁷¹ הכללים שחופרים וקוצרים בהם, מותרים בהנאה, ואין להסתמך בהן אלא מדעת הגבאי, כמו בשאר דקה. ⁷² ויהא דקבר של בנין אסור לעולם, דוקא שבנאו לשם מת, ונתנו בו אפילו להעל דעת לפנותו, ⁷³ ויפילו לא נתן בו אלא נפל. אבל אם בנאו לשמו, ולא נתנו בו, מותר. וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו, ולא הזמינו מתחלה, מותר לאחר שפינהו. אבל אם נתנו בו על דעת להיות בו עולמית, אסור אפילו לאחר שפינהו, אפי' לא בנאו לשמו. ⁷⁴ וואם לא בנאו לשמו, ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס (פירוש נדבך, והוא שורת בנין החומה) לשמו, כולו אסור, אפילו לאחר שפינהו ואפילו שקברו שם על דעת לפנותו. ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו, מסירו, והוא לבדו אסור, ושאר הקבר מותר:

(א) קבר של בנין כו' – כל שהוא תלוש ולבסוף חברו אסור, כמו שבנאו לעבודת כוכבים כדלעיל (סי' קמה ס"ג) (ש"ך).

(ב) דהקרקע שלקחו – אם יש עפר אחר עליו ויש לתלות שהעפר האסור נתבטל ברוב עפר המותר אף אם אינו בבירור שיעור ביטול מותר לדרוס עליו, ואפילו לצד שהעפר שמכסין בו את המת בתוך הקבר אסור בהנאה דתלוש ולסוף חיברו הוא וחשוב כתלוש זה דוקא כשיעור כסוי פני המת שזהו לכבוד המת, אבל מה שהוא למעלה מזה עושים שיהא הקרקע שוה שלא יפול הנופל ואם כן מה שחופרים עתה לפינוי המתים מתערב זה עם זה והוי רוב, אולם מדברי הט"ז (או"ח סי' תקכו ס"ב) ⁶⁹ ובמג"א (שם סק"י?) ⁷⁰ לא משמע כן ע"ש (פ"ת).

(ג) דהוי תלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה – ואיזה הוא קרקע עולם כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע עולם שלא נתלש, וכ"ש צדדי הקבר ותחתיתו שאין נאסר, ואפי' העפר שעל גביו אינו נאסר משום דקרקע עולם הוא (ש"ך).

(ד) ויש אומרים עוד כו' – אסור למכור מצבה שנשברה ואסור להשען על המצבה ואסור לדרוך ע"ג הקברים דאסור בהנאה (ש"ך), יש שני טעמים על זה אחת מחמת איסור הנאה וא' משום דהוא בזיון למת ונ"מ דלילך ע"ג הקבר משום הנאה ליכא דהא אי לא הוי הכא כלל קבר היה יותר טוב לילך על הארץ ואינו אסור רק משום כבוד המת ע"כ משום מצוה מותר לילך אבל לישב ע"ג הקבר דבזה יש הנאה דאילו לא היה קבר לא היה ראוי לישב עליו אסור משום הנאה ובזה לא מהני שום מצוה (פ"ת).

(ה) ויש חולקין ומתירין – דס"ל דלא אסרו אלא קבר של בנין לחוד והעולם נהגו איסור לישב על הקבר. כל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת, אסור בהנאה, ומתוך כך אסור למכור מצבה שנשברה ולפי דבריו אסור להשען על המצבה וא"כ אסור לדרוך על גבי הקברים משום דאסור בהנאה. אמנם י"א דבשביל הילוך לפי שעה לא קפיד, כל שהוא לצורך (ט"ז), אנו נוהגים בזה להחמיר שגם המצבה היא בכלל איסור הנאה. מעשה באלמנה שציוותה להניח אבן על קבר בעלה ואחר ימים הלכה על קבר בעלה וראתה שהאבן היא קטנה ורצתה להחליפה באחרת יפה הימנו ולהוסיף מעות למוכר האבנים לכבוד בעלה, אסורה למכור או להחליף בשום אופן דבכל גווני הנאה מקרי, ויש אומרים שמותר להלכה ולא למעשה. חומת בית הקברות שנהרסה ובנו אחרת טובה הימנה תחתיה מותרים ז' טובי העיר לבנות מהאבנים הישנים בית שער לכניסת בית החולאים אע"פ שנוהגים להחמיר במצבת הקברים, וכן יכולים הגבאים שהם כמו ז' טובי העיר לשנותה ולבנות האבנים והלבנים לבנין אחר הצריך לצבור (פ"ת).

(ב) קבר הנמצא, מותר לפנותו(ו). פינהו, מקומו מהור ומותר בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו. פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה. והרמב"ם גורס קבר הנמצא, מותר לפנותו. פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו. פינהו, מקומו מהור ומותר בהנאה:

(ו) מותר לפנותו – ולא חיישי' שמא מת מצוה הוא, שיש למת מצוה קול, והיה ידוע (ש"ך), מעשה בעיר אחת שנפל בהכ"נ שלהם ורצו לבנות מחדש וחפרו בעומק כמו קומת איש לבנות היסודות ונמצא בקרן מערבית דרומית עצמות מתים מחוץ לחפירת היסוד והשליכו האומנים ראש המת ואברים ובצד מזרחית רחוק ה' אמות חפרו שם ונמצא ב'

Commented [O15]:
דו"ק?

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

קברים וא' רחוק מחבירו ו' אמות ובכותל מזרחית נמצא קבר א' ראשו של מת מונח תוך ב"ה ורגליו לחוץ ובכותל צפונית רחוק כמו ו' אמות מקבר שנמצא בכותל מזרחית נמצא בחפירת היסוד ג' קברים והיו סמוכים זה לזה באורך כמו שתי אמות וכמו רוחב אדם ולא נמצא שום קרש ולא חרס ולא היה ניכר צורת קבר. ויש עובד כוכבים זקן מסיח לפי תומו [מדבר ללא כוונה להעיד] שעובדי כוכבים נקברו שמה בעת מלחמת השוידי"ן. אין זה שכונת קברות⁷¹, דאם נמצא שום שינוי בקבורה שיש ידים מוכיחות שהוא עובד כוכבים מספיק לא מחזיקין בשכונת קברות, והרי כאן ישראל כולל נקברים בחדא מחתא ובסדר א' מונחים ודרכיהם זה לקבור שלא כסדר ועוד מאחר שלא נמצא שום חרס או קרש או צורת הקבר שהרי מנהג בני ישראל תורה ליתן חרסים ע"ג העינים ואת"ל שהיו ישראלים ונקברו בשעת הדחק בעתים אשר לא כסדרן בעת מלחמה או דָּבָר ר"ל⁷², בשעת דבר ומלחמה אין חזקה לקברות. ולכן מותר לפנות וגם מה שנמצא בקבר א' הצפונית עצמות ממתים הרבה היא ג"כ הוכחה שהרי אין דרך יהודים לקבור בקבר א' מתים הרבה כדלעיל (סי' שסב ס"ז). ונוסף ע"ז עדות הגוי והרי איסור פינוי הוא רק מדרבנן מהמניין לגוי במסיח לפי תומו. וא"צ בדיקה סביב הקברים כי הכהנים מותרים להלוך כדלקמן (סי' שעב &). והמקום מותר בהנאה, אף אם היו ישראלים דדוקא בקבר בנין אבל במחומר אין בו איסור הנאה, ומותר לבנות בהכ"נ דמצות לאו ליהנות ניתנו. אך כל זה לעיקר הדין, אמנם כדי שלא יהא מקום קדוש ובית תפלה במקום חשש טומאה, יש לחפור ולבדוק על כל פני הבהכ"נ לארכו ולרחבו בערך אמה וחצי כדרך שחופרין שאר קברות, וכל העצמות שנמצאו יפנו, ואם לא ימצאו העפר טהור וסביב לבית הכנסת מותרים להלוך בלא בדיקה. אמנם באשר שבמקום א' קברו עצמות המתים ובאותו מקום אסור לכהנים לילך, דאף קברי עובדי כוכבים נכון ליזהר (&), מכ"ש כאן שיש קצת ספק שמא ישראלים הם, ע"כ יפנו עוד מאותו המקום או יציינו על המקום ההוא. ולצורך החפירה, צריך שיתנו כל הקהל אף הישראלים והלויים (עי' חו"מ סי' קסג ס"ג)⁷³ ובפרט בנ"ד שישאל מוזהר ג"כ על הטומאה ברגל וגם מצוים ישראלים לשמוע ברכת כהנים, וכל שאינו שומע במזיד אינו בכלל ברכה. ועי' עוד בתשובת אבן שהם סי' יו"ד וי"א וי"ב באריכות⁷⁴: (פ"ת).

(ז) ומותר בהנאה - שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומיירי בקבר של בנין דאלו במחומר בלאו הכי אין מחובר נאסר (ש"ך).

(ח) קבר הידוע - שנקבר שם מדעת בעל השדה (ש"ך).

(ט) מקומו טמא ואסור בהנאה - גזירה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית כדי שלא יפנהו (ש"ך).

(י) והרמב"ם גורס קבר כו' - וה"פ קבר הנמצא, דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר, מותר לפנותו, דכיון שלא היה ידוע, מסתמא נקבר שם שלא ברשות בעל השדה (ש"ך).

(יא) פינוהו מקומו טמא - כלומר השדה שסביבותיו היכא דאיכא למיחש לקברים, קבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו ונקבר שם שלא מדעת בעל השדה, מותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה כיון שידוע שאין שם קברים אחרים (ש"ך).

@@@361(ג) מאמת מצוה, שמצאו אדם בשדה וקברו שם, אפילו שלא מדעת בעל השדה, אסור לפנותו, שמת מצוה קונה מקומו. מכלל המוצאו צריך לקברו במקום שמצאו. ואם מצאו על המצר, שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו, אם מצאו בין שדה בור (פיר' שאינה חרושה וזרועה) לשדה ניר (פירוש ניר נחרש ולא נזרע), מפנהו לשדה בור. בין שדה ניר לשדה זרע, מפנהו לשדה ניר. מביין שדה זרע לשדה אילן, מפנהו לשדה זרע. בין שדה אילן לשדה כרם, מפנהו לשדה אילן. ואם שתיהם שוות, מפנהו לקרוב שבהם. ואם שתיהן שוות בקירוב, מפנהו לאיזהו מהם שירצה. מ"בד"א, במצאו חוץ לתחום. אבל אם מצאו בתוך התחום, מביאו לבית הקברות. מ"הואינו נקרא מת מצוה, אא"כ מצא ראשו ורובו:

(יב) וכל המוצאו צריך לקברו במקום שמצאו - וא"צ להוליכו לקברות היום אין נזהרים בזה הוא לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם

⁷¹ עי' רמב"ם טומאת מת ט, וצ"ע אם יש על זה שו"ע.

⁷² עי' לעיל סי' שסג סק"ו.

⁷³ ז"ל: לא עשיתי

⁷⁴ לא עשיתי

Commented [O16]:
וא הביא שזה גם
מותר לשיטת
הרא"ש ע"ע אם
להביאו

מאייר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

יש לחוש שהעובדי כוכבים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול ע"כ מוליכין אותו לבה"ק מיוחד (ט"ז וש"ך).

(יג) א"כ מצא ראשו ורובו - פי' וכ"ש אם נמצא כולו שלם (ט"ז).
(ד) מ"אם מצאו ישראל הרונ, יקברוהו כמו שמצאוהו, בלא תכריכין, ולא יחלצו בו אפילו מנעליו. הגה: מ"וכן עושין ליולדת שמתה, או למי שנפל ומת. ומ"א שחלצו אותם למעלה מנגדיהם, תכריכין. ונהגו שאין עושין להם תכריכין כשאר מתים, רק קובצין אותן בנגדיהם, ולמעלה מהם סדין, כשאר מתים:

(יד) וכן עושין ליולדת כו' - אשה שנפלה מהגג ומתה אם דם נדה יוצא ממנה אין לעשות לה טהרה כי זה יגרום שהדם יסתלק ממנה. ומנהג לקבור בבגדים כל הרוגים בידי עובדי כוכבים הנמצאים לעלות חימה בשמים ולגרום לנקום נקם, אבל יולדת שמתה נסתפקו אם מיתה בידי שמים היא כמו שאר חלאים, משמע ה"ה ביולדת אם יוצא ממנה דם דאין לטהרה שלא יסתלק הדם. אמנם יש חילוק בין נפלה מגג להרוג דבהרוג אף אם כבר פסק הדם בשעה שמצאוהו מ"מ קוברין אותו בבגדיו להעלות חימה משא"כ בנפלה ולא מתה אלא לאחר כמה ימים על מטתה וכן ביולדת שמתה לאחר ימים יש לטהרה כשאר מתים. מי שמת מחמת קור ושלג או נטבע במים בבגדיו דפושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו בתכריכין. והמנהג לקבור בבגדים הנמצאים נטבעים וכן יולדת שמתה בר מינן בבגדיה. ואע"פ שיש שנוהגים שמלבישין בגדים ומנעלים ליולדת שמתה אפי' כמה ימים אחר לידתה והוא שלא כדין (ט"ז, ש"ך), הטעם גבי הרוג דהרי כבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישין שמא נבלע בתוכן הרביעית דם שהנפש יוצאת בו ע"כ יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפילו מנעליו דשמא הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים וע"כ נוהגין בהרוג לחפור ולחתור במרא וחצינא בקרקע במקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין אותו עפר שנבלע בו דמו עם ההרוג דשמא באותו הדם יצא דם הנפש ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג ומת או נפל עליו הבית ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות ומוציא מהם דם וזה גם כן טעם היולדת דרובם אינם מת' אלא מחמת שנעשה באיברים הפנימיים שלה פצעים כשכורעת לילד וע"כ כן יצא ממנה דם הרבה נבלעו בכתנות שעל גופה ובשאר בגדים שעליה והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו בתוכם משא"כ כשאין שם פצעים ולא יצא מהם דם כלל דאז אין קוברין אותה בבגדיה אלא בתכריכין כשאר מתים ומטהרין אותם ובהרבה קהלות נוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכים ולהלבישה בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהם הסדין: (ש"ך), אשה מעוברת שמתה ואי אפשר בשום אופן להוציא ולדה אם יש לפתוח את בטנה ולהוציא את ולדה, ניוול הוא להוציא ולדה אחר מיתה ולפ"ז גם לעכב קבורתה אין מהראוי לעבור על הלנת המת ובפרט בנשים. אך נהוג להרבות מפעלות להוציא ולדה יש לעכב קבורתה עד יום שלישי ואם ח"ו בתוך הזמן לא תצא ולדה אז יש לקברה כך ולא לפתוח בטנה ולזלזל בכבודו ח"ו (פ"ת), מי שנטבע בנהר ר"ל יש לטהרו ולהלבישו תכריכין ואף אם יצא דם ממנו לאחר מיתה ומעשה שהיה קול רעם והמית לאחר אם נמצא רושם מכה וחבלה בגופו דאפקי דמים אזי נדון כהרוג ובאם לאו הוא כשאר בני אדם (פ"ת).

(ה) מ"קבר המזיק את הרבים, כגון שהוא סמוך לדרך, אפילו נקבר שם מדעת בעל השדה, מותר לפנותו, ומקומו טהור, ואסור בהנאה יאם קדם הקבר. אבל אם קדם הדרך, מקומו מותר בהנאה:

(טו) ומקומו טהור - דלא גזרו עליו מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסור דאורייתא הוא ולא פקע (ט"ז), והא דאסור בהנאה היינו בקבר בנין כנ"ל (סעיף א ?) (ט"ז, ש"ך).
(טז) מותר בהנאה - שהרי אין אדם אסור דבר שאינו שלו ולא כל כמיניה לאסור של רבים (ש"ך).

(יז) יקבר שפינהו, היכא דמותר בהנאה, לא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות:

(יז) לא יעשנו כו' - דגנאי הוא למת לעשות כן (ש"ך).
(יז) י"החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר, לא יקבר בו הוא עולמית, משום כבוד אביו. אבל אחר, מותר ליקבר בו:

(יח) קבר לאביו - אחד שהזמין אבן לציון על קבר אביו ונחצב בו שם אביו ומפני איזה סיבה לא אסתייעא מלתא להעמיד האבן הזאת לציון על קבר אביו ונתעכב הדבר כמה

Commented [O17]: ה
וספה שלי

Commented [O18]: נ
כול?

Commented [O19]: מ
חזקתי - ולאיים
עליה בכל איומים
ולהרבות מפעלות
מה שיש באפשרי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

שנים וביני ביני נשכח מקום קבר אביו ובהמשך הזמן מת גם הבן, רשאים בניו של הבן ליקח אבן הזאת להעמידה לציון על קבר אביהם, למחוק שם אבי זקנים ולחקוק בה שם אביהם. וי"א שאסור, אבל היורשים רשאים למכור האבן לצורך מצבה למת אחר כמו בקבר ויש חולקים שאסור להם למכור, ומש"כ כאן ש"אחר מותר ליקבר בו", אין הכוונה דאפילו הבן עצמו רשאי ליתן קבר זה לאחר, אלא מיירי שחצב קבר לאביו במקום הפקר או בבית עלמין השייך לצבור ויש רשות לכל אדם לקבור מתו במקום הזה, לכן אחר מותר ליקבר בו. אבל הבונה קבר לאביו בשדהו, אסור למכור או ליתן לאחר. ולכן אסורים למכור המצבה ואף שעתה גם הבן מת מ"מ גם בני בנים חייבים בכבוד זקנים כנ"ל (רמ"א סי' רמ סכ"ד), (עמש"ל סי' קסא ס"ו⁷⁵) ומ"מ מותר להיורשים למכור המצבה הזאת למת אחר, שהמצבה אינה נאסרת כלל וכל שלא נאסר אין בו משום כבוד אביו, ועוד י"א דבני בנים אין חייבים בכבוד זקנים, ובכל אופן אף איסור זה הוא רק מדרבנן לכן המיקל לא הפסיד (פ"ת).

(יט) לא יקבר כו' - כיון דטעמא הוא משום כבוד אביו אפי' קרקע עולם נמי אסור (ש"ך).

סימן שסה - החופר קבר פטור מק"ש, וכמה מרחיקין הקברות מהעיר, ובו ב' סעיפים: (א) החופר כוך למת, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. ואם הם שנים, והגיע זמן ק"ש, אחד עולה וקורא ק"ש ומתפלל, וחוזר זה וחופר, ועולה חבירו וקורא ק"ש ומתפלל. ודוקא כוך, דלא חפיר ליה אלא חד, אבל אם היה מקום ששנים יכולים להתעסק בו כאחד, פטורים:

(א) פטור כו' - דעוסק במצוה הוא ופטור משאר מצות: (ש"ך).

(ב) מרחיקין הקברות מהעיר חמשים אמה:

(ב) מרחיקין כו' - שלא יפגעו בו תמיד ויתעצבו ולא דק דהטעם הוא מפני שריחה רע ועי' חו"מ (סי' קנה סכ"ג)⁷⁶ (ש"ך).

סימן שסו - דין המוכר קבר, ואשה שירשה קבר ממשפחתה, ובו ד' סעיפים:

(א) המוכר קברו ודרך קברו, מקום מעמדו ומקום הספדו, באים בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח, ומחזירין את דמיו:

(א) המוכר קברו כו' - עי' בחו"מ (סי' ריז ס"?) (ש"ך).

(ב) באים בני המשפחה כו' - שגנאי להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמנהגם ואף על גב דמי שצוה שאל יספידוהו שומעין לו כדלעיל (סי' שדמ ס"י) שם שונה שאמר כן בשעת מיתה אבל הכא אמר כך בגלל אונס ממון, או אפשר לומר ששם נוגע רק לו אבל הכא מקום הספדו יורשיו ובני משפחתו נספדים שם ואיכא פגם שלהן (ש"ך).

(ב) אשה שירשה קבר ממשפחתה, נקברת בתוכו היא, אבל לא יוצאי ירכה. אלא אם כן ראתה אותם בחייה:

(ג) אבל לא יוצאי ירכה - מפני שבניה מתייחסים על שם משפחות אביהם, וגנאי לבני משפחתם ליקבר אצלה (ש"ך).

(ג) אביה אומר: תקבר אצלי, ובעלה אומר: תקבר אצלי, תקבר אצל בעלה. ויש גורסין תקבר אצל אביה. ואם יש לה בנים, ואומרת: אצל בני, קוברין אותה אצל בניה. NO@ @MB

(ד) אביה אומר: לא תקבר אצלי, ובעלה אומר: לא תקבר אצלי, קוברים אותה אצל בעלה:

(ד) קוברים אותה אצל בעלה - מפני שחייב בקבורתה כמו שנתבאר באה"ע (סי' פט ס"?) (ש"ך).

סימן שסז - קוברים מתי עובדי כוכבים, ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית, ובו ו' סעיפים:

(א) קוברים מתי עובדי כוכבים ומנחמים אבליהם, מפני דרכי שלום:

⁷⁵ לא עישתי

⁷⁶ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (א) קוברים כו' - היינו שמשדלין בקבורת מתים עובדי כוכבים (ש"ך).
- (ב) לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה), ואם הם מכוסים, מותר. @NO MB
- (ג) לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת או של קבר וספר תורה בזרועו ויקרא בו או יתפלל, והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שנתבאר. (וע"ל סימן סד"מ סעיף ט"ז).
- (ב) או יתפלל כו' - ה"ה קדיש צריך להרחיק ד' אמות (ש"ך).
- (ג) של מת - י"א הא דאסור לקרות ולהניח תפילין תוך ד"א של מת, היינו מי שהיה חייב במצות אלו בעת שהיה בחיים, ואחר מיתתו נעשה חפשי מן מצות אלו, הוי לועג לרש. אבל אשה וקטן שפטורים בחייהם אין זה לועג לרש, וי"א דגם במת קטן ואשה הוי לועג לרש ע"ש ועי' בס' ישועות יעקב מהגאון דלובב נר"ו בא"ח סי' ע"א סק"ו מ"ש בזה"פ"ת).
- (ד) ויקרא בו - אפילו אם הולכים בעת צרה להתפלל על קברי צדיקים אין לקחת ס"ת (פ"ת).
- (ה) לא יהלך כו' - עי' בא"ח (סי' מה ס"ז) ולעיל (סי' רפב ס"ד) (ש"ך).
- (ד) מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקבר. אבל אם נגרר, אסור משום: לועג לרש (משלי יז, ה) במה דברים אמורים, בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן, אבל האידנא שאין אנו לובשין אותו אלא לשם מצוה, אסור, אפי' אינם נגררים. והני מילי כשהציציות מגולים, אבל אם הם מכוסים, מותר:
- (ו) אבל האידנא כו' - העולם נוהגין היתר בטלית קטן (ט"ז וש"ך), כיון שהציציות מכוסים (ש"ך), ועי' או"ח סי' כג ס"ז? (ט"ז).
- (ה) יש נוהגין לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, ולא הועילו כלום בתקנתם (ועיין זא"ח סימן כ"ג)⁷⁸. @NO MB
- (ו) כיון שהרחיק ד' אמות, קורא ומתפלל, ואפילו רואה הקבר או בית הקברות. ואם יש שם מחיצה, מותר אחר המחיצה, סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר. @NO MB

סימן שסח - שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות, ובו ג' סעיפים:

- (א) גיבית הקברות, אין נוהגין בהן קלות ראש. (י"ג) לפנות שם י"א לאכול ולשתות שם, ואין קוין ואין שוין שם, י"אין מחשצין שם (תשננות). ואין מרעין בהם בהמות. ואין מוליכין בהם אמת המים. ולא ישייל בהם לקפנדריא (פי' למעבר מצד זה לצד זה). ולא ילקט מהם עשבים. ואם ליקט, (או) שצריך ללקט לצורך בית הקברות, שורפן במקומן. הגה: י"אין ליקח מקרקע עולם של קבר, אף על גב דמותר בהנאה. י"אכל זה אינו אלא משום כבוד המתים, ולכן אם צריך אותו לרפואה, שרי. י"אין מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שעליהם לצורך הקברות. כגון שהמושל עובד כוכבים מרעה בהמות על הקברים וא"ל למחות בידו כי אם בהואלה מרובה, ואין יד הקהל משגת, מוכרים דברים אלו כדי להאיל הקברות מיד עובדי כוכבים, שזהו כבוד המתים. ואם אין דברים על הקברות למכור לצורך ההואלה, אם יד הקהל משגת ושצדים למחות בהואלה מועטת, לריכין למחות, אם אין חשק בדבר שהמושל יתגרה בהם ע"י זה. אבל בלאו הכי אין לריכין למחות.
- (א) אין נוהגין כו' - מפני כבודן של מתים (ש"ך), אפילו שלא על גבי קבר, אלא מקום שהוקצה לבית הקברות לרבים נאסר בקדושת בית הכנסת, דכל שהוקצה למצותו להתפלל בתוכו או ללמוד בתוכו או לקבור בתוכו, הכל הוקצה למצותו ואין ניאותין בהם. ועי' או"ח (סי' קנא ס"א)⁷⁹ וה"ה לחכמים ותלמידים שרי וכל זה דוקא היכא שכבר נקבר באותה השדה אפילו מת א', אז נאסר כל השדה, אבל אם לא נקבר עדיין שום מת רק יחדוה לבית הקברות, לא נאסר כמ"ש באו"ח (סי' קנא ס"ח)⁸⁰ בענין בית הכנסת דאינו

⁷⁷ לא עשיתי

⁷⁸ לא עשיתי

⁷⁹ לא עשיתי

⁸⁰ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- קדוש עד שיתפללו בו (פ"ת)
- (ב) ואין מחשבין שם חשבונות - אפילו של רבים (ש"ך).
- (ג) שורפן במקומן - אין זה כבוד של מתים, אלא קנסא או משום שלא יחשדוהו שמוליכם לבהמתו (ש"ך).
- (ד) ולכן אם צריך - ה"ה במקום שהחיים יודעים כולם שכך מנהגם וידעי במיתתם שכך הוא ומוחלים על כבודם הכל מותר, מאחר שאין כאן איסור הנאה אלא משום כבוד מתים. עי' לעיל (סי' ס"א?) לענין תלוש ולבסוף חברו שיש מקילין, אך דברי הרמ"א הוא אפילו לדעת יש אוסרים שם, דמ"מ לא נאסרו עשבים הגדילים כו' ולכך נוהגים בני חב"א קדישא למכור העשבים לצורך מתים ותכריכיהם או לצורך רפואות חולים ועניים ומנהג ישראל תורה (פ"ת)⁸¹.
- (ה) לרפואה שרי - דוקא אם הרפואה הוא דוקא מהקבר ולא ממקום אחר, אבל אם יכול למצוא אותן עשבים לקנות בגינה ובשדה, אף שצריך הוצאות ממון בלקיחת העשבים אסור ללקוט אותם עשבים בבית הקברות (פ"ת).
- (ו) אבל בלא"ה א"צ למחות - מעשה שמושל העיר רצה לעשות דרך רבים בבית הקברות של היהודים והדרך יעבור על הקברים ברצפת אבנים, שאין הקהל צריכין לבזבז הרבה להכביד על אנשי הקהילה להוציא הוצאות מרובים כדי לפעול להסב ולנטות הדרך מעל בית הקברות, וכמ"ש הרמ"א כאן, ויש חולקים וסוברים שכל דברי הרמ"א היינו שאין יד הקהל משגת, וגם שהוא להצלת הקברות מידו, שאם ימנעו מלרעות שם בהמות של מושל יש לחוש שיקח מהם הקברות, וגם שם מה שהיה עובד המושל רועה בהמות בבית הקברות אין זה דבר המתקיים, כי למחר יהיה עבד אחר או מושל אחר אשר לא ירעה בהמות שם, אבל בנ"ד לעשות דרך על הקברים, שהוא דבר המתקיים לעולם ואיכא בזיון המתים כל שעה, וגם יש לחוש שברוב הימים יחפרו שם בדרך ויוציאו עצמות המתים והם ישליכום לחוץ, לכן צריכים להשתדל בזה ולהוציא הוצאות כדי יכלתם אף שיכבד העול על הצבור, ואם יעלה הוצאות יותר מכדי יכלתם, טוב לפנות אותן קברות למקום המשתמר. בבית קברות ישן אדון העיר רוצה להרחיב בנין ארמונו והוא צריך לאותו בית הקברות להכניסו תוך הבנין ורוצה לקנותו במחיר כסף או בחליפין על שדה אחרת ואי אפשר ליהודים לסרב בזה, פן יהפך להם לאויב ובידו להמציא להם צרות רבות, וגם בידו ליקח בחזקה שלא ברצונם, אם לא היה כאן חשש רק שיקח בחזקה שלא ברצונם היינו אומרים מוטב שיקח השר בע"כ ולא ימסרו לו ברצון, אך כיון שיש לחוש שיהפך לבבו ויכול להסתעף מזה כמה תקלות ליהודים, לכן אם אפשר להם להפוך לבב השר בריצונו כסף שיבטל דעתו שלא להכניס את בית הקברות לתוך בנינו, צריכים להתאמץ בזה ואף להוציא הוצאות הרבה. ואם אי אפשר אזי יראו עכ"פ לפנות הקברים עד מקום שידם מגעת ויקברו עצמות מכל קבר וקבר בפ"ע בבית הקברות החדש ויזהרו שלא יקברו משני מתים בקבר אחד (פ"ת).
- (ב) פאילנות שנומטעין בבית הקברות, מותר ללקט פירותיהם, מאחר שאינם על הקברות עצמם:
- (ז) מותר ללקט כו' - מה שנוהגין הגבאים ללקוט הפירות למכרם והדמים לצדקה ומקצתם נותנים אותם לעובד כוכבים שומר בית הקברות והעובד כוכבים יעשה לו ג"כ גן בבית הקברות, צריך לזהר שלא יהא אילן נטוע ולא הגן זרוע אלא במקום שאין בו ספק קבר (ש"ך)⁸².
- (ג) פאקבר חדש, נמדד ונמכר ונחלק. והישן, אינו נמדד ולא נמכר ולא נחלק: @NO MN@

^א מו"ק כד ע"א.

^ב שם כ ע"ב.

^ג רא"ש שם פ"ג סי' מד, רמב"ם אצל פ"ח ה"א.

^ד רא"ש שם פ"ג סי' מד.

^ה סמ"ק סי' לז עמוד סב.

⁸¹ עי' לקמן סק"ז.

⁸² עי' לעיל סק"ד.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- ו מו"ק כו ע"ב.
ז רמב"ם אבל פ"ח ה"א.
ח שמחות פ"ט הי"ז.
ט סמ"ק שם עמוד ע"א הגה אות יב, מהר"י וייל סי' י', אגודה שבת קיט.
י מו"ק כב ע"ב.
יא חו"ק כו ע"ב.
יב מו"ק כ ע"ב.
יג רמב"ם אבל פ"ב ה"ד.
יד שבת קה ע"ב, מו"ק כה ע"א.
טו רמב"ן תורת אדם עמוד נב.
טז רא"ש מו"ק פ"ג סי' נט, מרדכי תתפ"ה ותתפ"ו ותתקל"ז.
יז מרדכי מו"ק תתקל"ז.
יח שם תתפ"ו, מרדכי סנהדרין תשנ"ז.
יט הגהות אשרי מו"ק פ"ג סי' נט ס"ה נהרג.
כ מרדכי אבלות מו"ק תתפ"ו.
כא אור זרוע תקד ע"א.
כב טור בשם הראב"ד, רא"ש שם.
כג תורת אדם עמוד נג.
כד ר"ן שבת לח ע"א הגהות מיימונית אבל פי"א ה"ב ד"ה און.
כה רא"ש שם.
כו רמב"ן תורת אדם עמוד נה, שבת קיד ע"א.
כז מו"ק כה ע"א.
כח טור וב"י, ועי' מו"ק כה ע"א.
כט רמב"ם אבל פ"ט הי"א.
ל רא"ש מו"ק פ"ג סי' נט, והגהות מיימונית שם.
לא ב"מ לג ע"א.
לב סנהדרין מז ע"ב.
לג פסקי הרי"ד סנהדרין מז ע"ב ד"ה מיתבי.
לד שם, הגהות אשרי מו"ק פ"ג סי' עט, או"ז אבילות תכג.
לה רא"ש סנהדרין פ"ו סי' ג, שו"ת הרשב"א ח"א סי' רצו.
לו שו"ת הרשב"א ח"א סי' צז.
לז סנהדרין מח ע"א.
לח רמב"ן תורת אדם עמוד קכא.
לט סנהדרין מז ע"ב.
מ סנהדרין למח ע"א.
מא ב"ק פא ע"א וע"ב.
מב שמחות פ"ד הל"ד.
מג שם הל"ג.
מד תורת אדם עמוד קלא.
מה שמחות דרבי חייא פ"ד ה"ח.
מו הגהות מיימונית אבל פ"ה ה"ז.
מז מהרי"ל סה.
מח הגהות מיימונית אבל פי"ד הכ"א.
מט סנהדרין מז ע"ב.
נ ירושלמי נזיר פ"ט ה"ג.
נא מרדכי מו"ק תתק"ט, שמחות פי"ג ה"ט.
נב סנהדרין מז ע"ב.
נג מגילה כט ע"א.
נד כל בו סי' קיד.
נה סמ"ג אבילות רמח ע"ג.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

ג' ר' ירוחם נתיב כח ח"א.

ג' רא"ש מגילה פ"ד סי' ט, מרדכי שם תתל.

ג' מרדכי מו"ק תתקל.

ג' תרומת הדשן רפד, מהר"י וייל דינים והלכות, סי' נ.

ס' תוס' רא"ש ומרדכי שם.

ס'א שמחות פי"ד ה"ג.